

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

Bestuursstaf
Directie Communicatie

Kalvermarkt 32
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Contactpersoon
E. van der Pennen

Datum **13 AUG. 2021**
Onderwerp Besluit op uw Wob-verzoek

Geachte [REDACTED],

Bij brief van 2 maart 2021 heeft u namens TOTAL Nederland N.V., Shell Nederland Verkoopmaatschappij B.V. en SHELL Petroleum N.V. en Kuwait Petroleum B.V. een verzoek ingediend als bedoeld in artikel 3, eerste lid, van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). In 2006 heeft de Europese Commissie aan een aantal wegenbouwers en leveranciers van wegenbouwbitumen boetes opgelegd wegens de inbreuk op het Europese mededingingsrecht in de markt voor wegenbouwbitumen (hierna: bitumenzaak). Dit heeft uiteindelijk geleid tot het akkoord collectieve regeling bouwnijverheid van 24 juni 2005. In dit kader verzoekt u, kort samengevat, om alle documenten over of die verband houden met het akkoord collectieve regeling bouwnijverheid.

Onze referentie
BS2021017027

Bijlagen
23

*Bij beantwoording datum,
onze referentie en onderwerp
vermelden.*

U heeft uw Wob-verzoek ook ingediend bij:

- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat;
- Ministerie van Economische Zaken & Klimaat;
- Autoriteit Consument & Markt;
- Centraal Orgaan opvang asielzoekers;
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;
- Gemeente Haarlemmermeer;
- Gemeente Amsterdam; en
- Gemeente Rotterdam.

Zoals met u telefonisch besproken zal iedere organisatie een eigen Wob-besluit nemen over de documenten die onder hen berusten.

Inventarisatie documenten

In antwoord op uw verzoek is een inventarislijst opgesteld van de door u gevraagde documenten. De inventarislijst is als bijlage bij dit besluit gevoegd. In dit besluit verwijs ik naar de corresponderende nummers op de inventarislijst.

Besluit

Ik wijs uw verzoek grotendeels toe. Ik maak de documenten 2 tot en met 11, 13, en 15 tot en met 24 openbaar, met uitzondering van de daarin vermelde persoonsgegevens. De documenten 1, 12 en 14 zijn al openbaar, zodat de Wob daarop niet van toepassing is. De documenten 1 en 12 zijn Kamerstukken. Omdat document 14 op het internet niet eenvoudig te vinden is, voeg ik dit document volledigheidshalve bij dit besluit.

De documenten 2 tot en met 11, 13, en 15 tot en met 24 zijn afkomstig uit de periode 2002 tot en met 2005 en gaan over onder meer de claims van verschillende betrokken partijen, de parlementaire enquête bouwnijverheid (2002-2003), de stappen die in het kader van de bitumenzaak nog verder moesten worden ondernomen en het akkoord collectieve regeling bouwnijverheid. De documenten bestaan voornamelijk uit nota's aan de toenmalige Staatssecretaris en Minister van Defensie.

In de documenten 2 tot en met 11 en 15 tot en met 24 staan persoonsgegevens van (oud-)medewerkers en derden, zoals namen, adressen, handtekeningen, verblijfplaatsen, e-mailadressen, telefoonnummers en andere gegevens die herleidbaar zijn tot deze personen. Deze persoonsgegevens maak ik op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob niet openbaar. Het gaat om (oud-)medewerkers die niet wegens hun functie in de openbaarheid treden. Daarnaast vormt openbaarmaking van de persoonsgegevens van derden een inbreuk op hun persoonlijke levenssfeer. Voor zowel de persoonsgegevens van de (oud-)medewerkers als die van derden geldt dat deze bij openbaarmaking niet bijdragen aan de inhoud van de documenten.

Bestuursstaf
Directie Communicatie

Datum 13 AUG. 2021

Onze referentie
BS2021017027

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

De Minister van Defensie
voor deze
De Secretaris-Generaal,

mr. G.E.A. van Craaikamp

wvd
H. Garretsen

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na bekendmaking van dit besluit bezwaar indienen bij de Minister van Defensie. Het bezwaarschrift dient te worden gericht aan Dienstencentrum Juridische Dienstverlening, Commissie advisering bezwaarschriften Defensie, Postbus 90004, 3509 AA Utrecht. Het bezwaarschrift moet zijn ondertekend, een dagtekening bevatten en van de naam en het adres van de indiener zijn voorzien. Uit het bezwaarschrift moet duidelijk blijken tegen welk besluit en op welke gronden bezwaar wordt gemaakt.

MINDEF inventarislijst

	Datum	Naam document	Openbaar	Beoordeling
1	14-11-2001	kamerstuk 28093 nr7	Al openbaar	/
2	7-12-2001	D2001003966	Deels	10.2.e
3	13-12-2001	DGWT-01-2215	Deels	10.2.e
4	14-12-2001	D2001004055	Deels	10.2.e
5	19-12-2001	D200104107	Deels	10.2.e
6	20-12-2001	Politieke leiding II	Deels	10.2.e
7	16-1-2002	Algemeen verbond bouwbedrijf	Deels	10.2.e
8	16-1-2002	D2002000121	Deels	10.2.e
9	7-3-2002	D2002000734	Deels	10.2.e
10	12-3-2002	D2002000756	Deels	10.2.e
11	21-6-2002	Memo VROM	Deels	10.2.e
12	18-7-2002	kamerstuk 28093 nr30	Al openbaar	/
13	13-8-2002	DEFAC	Ja	/
14	19-8-2002	lange termijn verhoorschema	Al openbaar	/
15	23-8-2002	D2002002670	Deels	10.2.e
16	13-9-2002	Memo VROM	Deels	10.2.e
17	20-9-2002	D2002003008 met aant. van Stas aan SG	Deels	10.2.e
18	20-9-2002	D2002003008	Deels	10.2.e
19	7-1-2004	MG2004000012	Deels	10.2.e
20	30-1-2004	MG2004000176	Deels	10.2.e
21	7-6-2004	C2004001859	Deels	10.2.e
22	10-6-2004	Pels Rijcken advocaten	Deels	10.2.e
23	24-2-2005	MG2005000298	Deels	10.2.e
24	14-3-2005	MG2005000390	Deels	10.2.e

SG 18/12

Defensie

Kamer A-3

Postbus 20701

2500 ES Den Haag

Telefoon

http://www.mindef.nl

Steller:

Art. 10 (2) (e)

Telefoon

Fax

E-mail

Nota

Aan de staatssecretaris
de minister ✓
i.a.a.:
DGW&T, DV, DGM, DGE&F, IGK

19/12/01

Datum 07 december 2001
Ons kenmerk D2001003966
Onderwerp Bouw-enquete

Op 5 december heeft onder leiding van de SG van VROM een overleg plaatsgevonden op SG-niveau naar aanleiding van de brief over aanbesteding door het Rijk van de staatssecretaris van VROM, de ministers van V&W en EZ (mede namens de minister van LNV en de staatssecretaris van Def.).

In het overleg is in eerste instantie stilgestaan bij de nadere vormgeving van een tiental acties/onderzoeken, die het kabinet naar aanleiding van de "bouwfraude" ter hand zal nemen. Het voortouw ligt merendeels bij VROM (aanbesteding, overleg bouwsector), EZ (mededinging, NMa, zwarte lijst) en BZK (integriteit). De aanbestedende departementen zoals VROM, V&W en LNV zullen vanzelfsprekend participeren in verschillende onderzoeken. Een concept-plan van aanpak (afbakening onderwerpen, betrokken partijen, termijnen) voor deze onderzoeken zal door VROM worden opgesteld en in eerste aanleg op 19-12-2001 worden besproken. Een definitief voorstel zal in januari aan de bewindslieden worden voorgelegd. Gelet op de afwezigheid van de minister van V&W tot 17-12 is een overleg daarover pas in de tweede helft van januari mogelijk.

Verder is kennisgenomen van het initiatief van de Tweede Kamer om een tijdelijke commissie in te stellen onder leiding van het lid van de Tweede Kamer mevrouw Vos van Groen Links, belast met het voorbereiden van de parlementaire enquête.

Ook de departementen zullen zich daarop voorbereiden. In tweede instantie is aandacht besteed aan de interdepartementale samenwerking (organisatie, communicatie, dossiervorming, WOB e.d.). Bij de vormgeving daarvan zal gebruik worden gemaakt van de ervaring met andere parlementaire enquêtes/-onderzoeken (Bijlmer, Opsporing, Besluitvorming Uitzendingen).

De secretaris-generaal,
Art. 10 (2) (e)

drs. H. H. Hulshof

Nota

Ministerie van Defensie

Nota bestemd voor:

De Secretaris-Generaal

i.a.a. Art 10 (2) (e)

Ministerie VROM/PDG – RGD

Postbus 20701
2500 ES 's-Gravenhage

Telefoon
Telefax

Nummer

DGWT/01/2215

Datum

13-12-2001

Onderwerp

Bouwfraude.

Heden nam ik kennis van de aan de Tweede Kamer verzonden brief over de Bouwfraude en corruptie bij ambtenaren (bijlage 1).

Ik constateer in deze brief op blz. 15 een afwijking betreffende Defensie ten opzichte van het concept waarover ik eerder adviseerde in te stemmen (waarbij de stafbehandelaar van de brief overigens nog mondeling op een onjuistheid in de getallen is gewezen). Door deze afwijking wordt een onjuist beeld geschetst van de aanbestedingen die in 2000 door de DGW&T hebben plaats gevonden.

De juiste tekst moet zijn:

"De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen heeft in het jaar 2000 voor 610 miljoen gulden aanbesteed. Dit betrof vele projecten, waarvan 11 grond-, water- en wegenbouwprojecten boven Mf 1,- en 39 utiliteitsbouwprojecten boven Mf 1,8."

Het betreft hier een onjuiste interpretatie van de door mij aangeleverde informatie (bijlage 2), die handelt over 1999 én 2000 en waarin de ondergrens van de door mij in beschouwing genomen projecten duidelijk is vermeld.

Ik constateer dat het totaal aanbestede bedrag correct is weergegeven. Bij de passage over de RGD (voor Defensie) wordt overigens ook met drempels gewerkt.

De Directeur Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen,

Art. 10 (2) (e)

Bijlage: twee

Doorkiesnummer:

13-12-2001 D2001004037

Vergaderjaar 2001–2002

28 093

Bouwfraude en corruptie bij ambtenaren

Nr. 18

**BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN VOLKSHUISVESTING,
RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER EN DE MINISTERS
VAN VERKEER EN WATERSTAAT EN VAN ECONOMISCHE ZAKEN**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 5 december 2001

Recent hebben verontrustende berichten over de bouwsector als opdrachtnemer en de overheid als opdrachtgever van bouwwerken veel publiciteit gekregen. Het kabinet neemt deze signalen over «bouwfraude» zeer serieus en ziet daarin – overeenkomstig de wens van de Kamer – aanleiding om de regelgeving en uitvoeringspraktijk op dit gebied grondig tegen het licht te houden. In de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was is een eerste evaluatie gemaakt, die in deze brief wordt beschreven. Deze heeft alleen betrekking op de situatie van de rijksoverheid als opdrachtgever van bouwwerken. Het kabinet wil niet volstaan met deze snelle en daardoor op onderdelen nog onvolledige rapportage. Naar de in deze brief benoemde onderdelen waaromtrent nog onvolledige inzicht kan worden gegeven, zal verdergaand onderzoek worden verricht. Over de resultaten daarvan zal nader aan de Kamer worden gerapporteerd.

Met deze brief en de hierin vervatte vervolgacties wordt uitvoering gegeven aan motie TK 2001/2002 28 093, nr. 3, gewijzigd bij motie nr. 6, wat betreft het tweede en vierde onderdeel, en motie TK 2001/2002 28 093, nr. 4, die zijn ingediend tijdens het interpellatiedebat op 14 november jl.

Zoals hiervoor aangegeven, richt deze brief – in lijn met het desbetreffende verzoek van de Kamer in motie nr. 6 – zich uitsluitend op het aanbesteden van werken door de rijksoverheid. Dit betekent dat de opdrachtverlening van bouwwerken door andere overheden hier niet wordt behandeld. Ook wordt niet ingegaan op werken met een aanmerkelijk maatschappelijk belang die grotendeels of volledig worden gefinancierd met rijksmiddelen, maar worden opgedragen door private rechtspersonen. Het kabinet acht het noodzakelijk dat deze partijen de door hen gehanteerde aanbestedingsregels en -praktijk op overeenkomstige wijze tegen het licht houden. De Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimte-

lijke Ordening en Milieubeheer zal daarover met hen in overleg treden. Het beeld dat in deze brief wordt beschreven omtrent de aanbestedingsregels en -praktijk van de rijksoverheid kan daarvoor een handreiking bieden.

Alvorens tot deze beschrijving over te gaan, wordt kort de context geschetst van de aanbestedingspraktijk van de rijksoverheid, in het bijzonder wat betreft de actuele items in het huidige debat rond de «bouwfraude».

Het gaat hier om bouwwerken, die aan private partijen worden opgedragen en waarvan de prijs in concurrentie tot stand komt op de bouwmarkt. De rijksoverheid gebruikt het systeem van de aanbesteding om te bevorderen dat bij bouwwerken in opdracht van het rijk voldoende concurrentie plaatsvindt. Het systeem is zo uitgewerkt dat binnen een goed functionerende markt de overheid tegen een gunstige prijs kan inkopen. De bouwmarkt onderscheidt zich van een markt van gerede (consumenten-)producten door de aard van het productieproces en door de omstandigheid dat bouwwerken op een bepaalde plaats tot stand moeten worden gebracht, waarbij de afstand tussen bouwplaats en grondstoffen en deelproducten een belangrijke rol speelt. De bouwmarkt is hierdoor veelal lokaal dan wel regionaal georiënteerd. Daarnaast zijn sommige bouwopdrachten (veelal van de overheid of mede door de overheid gefinancierde instanties) zodanig complex en van een zodanige omvang, dat slechts een zeer beperkt aantal opdrachtnemers zo'n opdracht kan uitvoeren. In zo'n geval is de onderlinge concurrentie beperkt.

In eerder genoemde berichten wordt gesproken over meerdere vormen van «bouwfraude». Het zou daarbij gaan om:

- het maken van zogenaamde horizontale afspraken tussen aannemers over een opslag op de prijs ten behoeve van de onderlinge verrekening van rekenkosten;
- om onderlinge afspraken over de hoogte van de laagste inschrijving en over wie tegen het laagste bedrag inschrijft en dus het werk krijgt;
- om fraude tijdens de uitvoering en;
- om omkoping van ambtelijk medewerkers en bestuurders.

Met name bij genoemde onderlinge afspraken, die een prijsopdrijvend effect hebben, bestaat er een relatie met het aanbestedingsbeleid.

Zn was het vóór 1992 praktijk dat aannemers in onderling overleg een bedrag in de prijs opnamen om de rekenkosten van de aannemers aan wie het werk niet werd gegund te vergoeden. Deze praktijk was wettelijk toegestaan totdat deze door de Europese Commissie werd beoordeeld als ontoelaatbaar. Als het gaat om deze rekenvergoeding, ontstaat regelmatig de indruk dat deze praktijk toch is voortgezet. Afdoende aanwijzingen hiervoor zijn er echter tot op heden niet. De relatief kleine opslag die voor verrekening van de rekenkosten nodig zou zijn, is in de aangeboden prijs niet terug te vinden. Daardoor kan niet met zekerheid worden afgeleid of in de prijs van de laagste inschrijver al dan niet een vergoeding voor de rekenkosten van de andere inschrijvers is opgenomen.

Ook ten aanzien van afspraken op enige schaal over wat in vakkringen wordt genoemd «prijsverbetering» c.q. afspraken over wie «het werk krijgt» bestaat vooralsnog geen voldoende bewijs. Daar waar een ernstig vermoeden bestaat van onregelmatigheden, dienen die gemeld te worden bij het Openbaar Ministerie (OM) of bij de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa). In de uitvoeringspraktijk komt het echter niet vaak tot een melding, omdat het gaat om indrukken die niet concreet bewezen kunnen worden. Bij een eerste globale analyse van de aanbestedingsuitkomsten

blijkt dat het voorkomt dat de hoogte van de prijs van de inschrijver afwijkt van wat door de aanbesteder bij een goede marktwerking wordt verwacht.

Al met al kan de vraag gesteld worden of met het huidige systeem van de aanbesteding het doel, bevorderen van concurrentie c.q. een optimale prijs/kwaliteitsverhouding, wel in voldoende mate wordt bereikt. Op deze vraag zal verderop in deze brief nader worden ingegaan, evenals op het punt van de integriteit van betrokken partijen.

De brief is als volgt opgebouwd:

1. eerst wordt een beschrijving gegeven van de in dit verband relevante regels, procedures en waarborgen die op de rijksoverheid als opdrachtgever van toepassing zijn dan wel daartoe nog in ontwikkeling zijn;
2. vervolgens wordt aandacht geschonken aan de aanbestedingspraktijk van de overheid. Daarbij wordt vooral ingegaan op inmiddels in de praktijk geconstateerde aandachtspunten en op de acties die het kabinet in dat verband zal ondernemen;
3. de brief wordt afgesloten met een samenvattend overzicht van genoemde acties. Over de voortgang van deze acties zal de Kamer periodiek worden geïnformeerd.

1. Regels, procedures en waarborgen

Daar waar de overheid als opdrachtgever optreedt, spreekt het voor zich dat dat op een rechtmatige wijze dient te gebeuren. In dat kader is het van belang dat:

- vigerende wet- en regelgeving in acht wordt genomen;
- risico's voor fraude en criminaliteit worden geminimaliseerd;
- overheid en bedrijfsleven integer opereren en
- in goede procedures en waarborgen wordt voorzien.

Naast de rechtmatige is de doelmatige (goede prijs/kwaliteitsverhouding) besteding van overheidsmiddelen een vereiste. Met de realisatie van bouwwerken voor de rijksoverheid zijn immers grote bedragen gemoeid. Voldoende concurrentie in de markt is daarom van belang. Het systeem van de aanbesteding is er onder andere op gericht concurrentie in de bouwmarkt te bevorderen. In de Europese regelgeving op het gebied van het verstrekken van overheidsopdrachten zijn deze doelstellingen als volgt geformuleerd:

- het stimuleren van vrije, eerlijke concurrentie binnen de Europese Unie door openbare bekendmaking van voorgenomen opdrachten;
- het bewerkstelligen van besparingen voor opdrachtgevers door een meer professioneel inkoopproces.

De Europese regelgeving voor overheidsopdrachten is vastgelegd in vier richtlijnen: de Richtlijn Diensten, de Richtlijn Leveringen, de Richtlijn Nutssector en de Richtlijn Werken. De Richtlijn Werken is van toepassing op overheidsopdrachten in de bouw.

In de Richtlijn Werken is een «werk» gedefinieerd als «het product van bouw- dan wel wegebouwkundige werken in hun geheel dat ertoe bestemd is als zodanig een economische of technische functie te vervullen». De Richtlijn Werken is van toepassing op opdrachten waarvan de raming gelijk aan of hoger is dan het zogenaamde Europese drempelbedrag (5 miljoen Special Drawing Rights (SDR), thans f 11 807 815,- ex BTW).

In Nederland zijn de voorschriften uit de Europese Richtlijn Werken geïmplementeerd middels het Besluit Overheidsaanbestedingen op grond van de Raamwet EEG-voorschriften overheidsopdrachten. Hiermee zijn alle aanbestedende diensten gehouden aan de Europese Richtlijn Werken.

Op initiatief van de Ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Verkeer en Waterstaat en Defensie zijn de voorschriften uit de Europese Richtlijn Werken overgenomen in het UAR-EG 1991 (Stcrt. 1991, 228). Deze departementen hebben in de UAR-EG 1991 voorts bepalingen opgenomen in aanvulling op het Besluit Overheidsaanbesteding van werken. Op grond van de door hen vastgestelde «Beleidsregels aanbesteding van werken» zijn deze departementen verplicht het UAR-EG 1991 toe te passen als zij een opdracht willen laten uitvoeren, waarvan de raming boven het Europese drempelbedrag uitkomt. Dat geldt niet voor de andere overheden. De koepelorganisaties van deze overheden hebben het UAR-EG 1991 wel aan hun leden aanbevolen.

In de «Beleidsregels aanbesteding van werken» (Stcrt. 2001, 113) hebben voornoemde ministeries voorts het regiem vastgelegd dat zij hanteren voor de opdrachtverlening van werken, waarvan de raming beneden het Europese drempelbedrag ligt. De «Beleidsregels aanbesteding van werken» bepalen onder andere wanneer welke aanbestedingsprocedures moeten worden toegepast, alsmede de verplichting tot het toepassen van de UAR 2001. Het UAR 2001 bevat de voorschriften die ten aanzien van deze procedures in acht moeten worden genomen. Het in de beleidsregels aangegeven regiem komt overeen met het regiem zoals dit voor de rijksoverheid was neergelegd in het op de Comptabiliteitswet gebaseerde Besluit aanbesteding van werken 1973. Dit besluit is met ingang van 1 september 2001 komen te vervallen.

1.1 Opdrachten boven het Europees drempelbedrag: Uniform Aanbestedingsreglement EG 1991 (UAR-EG 1991)

In het UAR-EG 1991 zijn voorschriften opgenomen met betrekking tot de toe te passen aanbestedingsprocedures. Daarin staat aangegeven hoe de aankondiging van de voorgenomen opdrachten dient plaats te vinden, de termijnen die de aanbesteder en de inschrijvers in aanmerking moeten nemen, alsmede de selectiecriteria en de gunningscriteria ten behoeve van de kwalitatieve beoordeling van gegadigden of inschrijvers.

Het UAR-EG 1991 kent vier aanbestedingsprocedures:

1. de openbare aanbesteding: een aanbesteding die algemeen bekend wordt gemaakt en waarbij een ieder kan inschrijven;
2. de aanbesteding met voorafgaande selectie: een aanbesteding die algemeen bekend wordt gemaakt en waarbij een ieder zich als gegadigde kan aanmelden en waarvoor een aantal gegadigden tot inschrijving kunnen worden uitgenodigd. Dit aantal bedraagt minimaal vijf, op voorwaarde dat er voldoende geschikte gegadigden zijn;
3. de onderhandelingsprocedure met voorafgaande bekendmaking (beperkte toepassingsmogelijkheden): een aanbesteding, die algemeen bekend wordt gemaakt en waarbij een ieder zich als gegadigde kan aanmelden, waarna de aanbesteder met door hemzelf gekozen gegadigden overleg pleegt, en via onderhandelingen met een aantal van hen de contractuele voorwaarden vaststelt. Dit aantal bedraagt ten minste drie, op voorwaarde dat er voldoende geschikte gegadigden zijn;
4. de onderhandelingsprocedure zonder voorafgaande bekendmaking (beperkte toepassingsmogelijkheden): een aanbesteding, waarbij de aanbesteder met één of meer door hem zelf gekozen gegadigden

overleg pleegt en via onderhandelingen met één of meer van hen de contractuele voorwaarden vaststelt.

De aanbestedende dienst kan afzien van openbaar aanbesteden en van de aanbesteding met voorafgaande selectie (die ook openbaar is) en gebruikmaken van de onderhandelingsprocedures, als zich één van de uitzonderingsgevallen voordoet die zijn opgenomen in artikel 41 en artikel 55 van het UAR-EG 1991 (Stcrt. 1991, 228).

Kwalitatieve beoordeling van gegadigden of inschrijvers

De aanbestedingsprocedure dient transparant te zijn. Vooraf dienen selectiecriteria en gunningscriteria bekend te zijn. Deze criteria dienen objectief, helder en evenredig te zijn. In het UAR-EG 1991 zijn ten aanzien van de selectie zowel uitsluitingscriteria als geschiktheidseisen opgenomen.

Uitsluitingscriteria (limitatief)

Op grond van het UAR-EG 1991 kan van deelneming aan een aanbesteding worden uitgesloten een ieder:

- a. die in staat van faillissement of van liquidatie verkeert, die zijn werkzaamheden heeft gestaakt, of die het voorwerp is van een surseance van betaling of een akkoord dan wel in een andere soortgelijke toestand verkeert ingevolge een gelijkaardige procedure waarin de nationale wettelijke regeling voorziet;
- b. wiens faillissement is aangevraagd of tegen wie een procedure van surseance van betaling of akkoord dan wel een andere soortgelijke procedure waarin de nationale wettelijke regeling is voorzien, aanhangig is gemaakt;
- c. die bij een vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan, veroordeeld is geweest voor een delict dat de professionele integriteit van de aannemer in het gedrang brengt;
- d. die in de uitoefening van zijn beroep een ernstige fout heeft begaan, vastgesteld op elke grond die de aanbesteder aannemelijk kan maken;
- e. die niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan ten aanzien van de betaling van de sociale verzekeringsbijdragen overeenkomstig de wettelijke bepalingen van het land waar hij gevestigd is of die van het land van de aanbesteder;
- f. die niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan ten aanzien van de betaling van zijn belastingen overeenkomstig de wettelijke bepalingen van het land waar hij gevestigd is of van het land van de aanbesteder;
- g. die zich in ernstige mate schuldig heeft gemaakt aan valse verklaringen bij het verstrekken van inlichtingen die kunnen worden verlangd.

Op deze uitsluitingscriteria en de aanvullende voorstellen die de Europese Commissie daaromtrent bij de Raad van Ministers heeft ingediend, wordt nader ingegaan in het deel van deze brief waar de aanbestedingspraktijk van de rijksoverheid aan de orde komt. Daar wordt tevens een relatie gelegd met het opstellen van een «zwarte lijst».

Geschiktheidseisen

De geschiktheidseisen betreffen de maatschappelijke, organisatorische, technische en financieel-economische eisen die aan de aannemer voor de specifieke opdracht worden gesteld. Van de aannemer wordt verwacht dat hij redelijkerwijs in staat moet worden geacht het aangekondigde werk vakkundig uit te voeren. De geschiktheidseisen dienen dan ook van tevoren bekend te zijn, zodat de inschrijvers weten aan de hand van welke maatstaven zij zullen worden beoordeeld.

De gunningscriteria

Het voldoen aan de gestelde geschiktheidseisen door de inschrijver is niet beslissend voor de vraag of het werk aan hem zal worden gegund. Dit wordt bepaald door het geldende gunningscriterium.

De gunningscriteria zijn «de laagste prijs» of «de economisch voordeligste aanbidding» (beste prijs/kwaliteitsverhouding). Het staat de aanbesteder niet vrij om naast genoemde criteria andere gunningseisen te stellen. Indien de aanbestedende dienst geen gunningscriteria opneemt in de aankondiging, geldt als gunningscriterium «de laagste prijs». Bij het gunningscriterium «de economisch voordeligste aanbidding» kunnen, al naar gelang de aard van de opdracht, criteria een rol spelen als kwaliteit, technische waarde, esthetische en functionele kenmerken, after sales-service, tijdstip voor het uitvoeren van het werk en de prijs.

1.2 Opdrachten beneden het Europese drempelbedrag: Uniform Aanbestedingsreglement 2001 (UAR 2001)

De Ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Verkeer en Waterstaat en Defensie hebben zich op grond van hun «Beleidsregels aanbesteding van werken» verplicht om opdrachten beneden het Europese drempelbedrag aan te besteden volgens het UAR 2001 (Stcrt. 2001, 113). Het UAR 2001 vervangt met ingang van 1 september jl. het UAR 1986.

Het UAR 2001 bevat evenals het UAR-EG 1991 voorschriften met betrekking tot de aanbestedingsprocedures, selectie- en gunningscriteria. In het UAR 2001 zijn twee aanbestedingsprocedures vergelijkbaar met die van het UAR-EG 1991, namelijk de «openbare aanbesteding» en de «aanbesteding met voorafgaande selectie». Verder bevat het UAR 2001 ook de volgende twee – van het UAR-EG 1991 afwijkende – aanbestedingsprocedures:

- onderhandse aanbesteding: een aanbesteding waarvoor een beperkt aantal van ten minste twee natuurlijke of rechtspersonen tot inschrijving wordt uitgenodigd, met dien verstande dat het uit te nodigen aantal in de regel niet meer bedraagt dan zes;
- onderhandse aanbesteding na selectie: een aanbesteding waarbij een beperkt aantal van ten minste twee natuurlijke of rechtspersonen in de gelegenheid wordt gesteld deel te nemen aan een selectie, waarna een of meer van hen, doch niet meer dan zes, tot inschrijving kunnen worden uitgenodigd.

Aanleiding voor het UAR 2001 was de situatie die was ontstaan na het verbod van de Europese Commissie van 5 februari 1992 tot toepassing van de Uniforme Prijsregelende Reglementen (UPR) van de Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties (SPO) en de Erecode voor ondernemers in het bouwbedrijf 1981 wegens strijdigheid met de Europese mededingingsregels. Hiermee werd een eind gemaakt aan een horizontaal prijsafstemming- en marktverdelingskartel. Deel hiervan maakte uit een anti-leurrageling (een regeling tegen het «leuren» van een aanbesteder met zijn opdracht, waarbij aannemers tegen elkaar worden uitgespeeld), de rekenkostenvergoeding en de verplichte afdracht voor een fonds voor collectief onderzoek, zoals was neergelegd in voornoemde «horizontale» afspraken tussen de aannemers onderling.

Mede op basis van de resultaten van een tussentijds evaluatieonderzoek van het door de overheid gevoerde aanbestedingsbeleid – in opdracht van de toenmalige Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer – is door de overheidsopdrachtgevers in overleg met de opdrachtnemers het UAR 2001 opgesteld. Dat voorziet met name in verbetering van de aanbestedingsprocedures en verlaging van de

kosten bij het verstrekken van bouwopdrachten. Daarbij zijn ook afspraken gemaakt om de hiervoor genoemde problemen (het tegengaan van «leuren» door aanbesteders, de mogelijkheid tot het geven van een rekenvergoeding en de mogelijkheid tot het vormen van een fonds voor collectief onderzoek) te kunnen ondervangen. Het UAR bevat beleidsregels, waarin de overheid het eigen gedrag vastlegt. Het bevat geen «horizontale» afspraken tussen aannemers onderling. De Mededingingswet is hierop niet van toepassing.

Overigens kan de Europese Commissie overheidsgedrag toetsen aan de normen van het EG-verdrag onder meer op de gevolgen ervan voor de mededinging tussen ondernemingen.

Het UAR 2001 wijkt alleen wezenlijk af van het UAR 1986 op de hiervoor genoemde punten. Voor het overige zijn er geen noemenswaardige verschillen tussen het UAR 2001 en het UAR 1986.

Evenals de toepassing van het UAR-EG 1991 is de toepassing van het UAR 2001 door de koepelorganisaties van de andere overheden aan hun leden aanbevolen.

Zoals hiervoor is aangegeven is in het UAR 2001 de mogelijkheid opgenomen om een tegemoetkoming in de gemaakte inschrijvingskosten te verstrekken, de zogenaamde rekenvergoeding. Indien de aanbesteder besluit tot het verstrekken van een rekenvergoeding is in het UAR 2001 bepaald dat de vergoeding slechts wordt toegekend aan maximaal de laagste tien inschrijvers. De wijze waarop de vergoeding wordt berekend is neergelegd in een tabel. Het verstrekken van een vergoeding kan ook plaatsvinden als een opdracht onverhoopt niet gegund wordt. Degene aan wie het werk wordt opgedragen, komt niet in aanmerking voor een vergoeding.

Over de toekenning van rekenvergoedingen door overheidsopdrachtgevers zijn indertijd geen bepalingen opgenomen in het UAR-EG 1991. Daarmee is een opdrachtgever, voor wat betreft aanbestedingen waarop het UAR-EG 1991 van toepassing is, vrij in het al dan niet toekennen van een rekenvergoeding aan inschrijvende partijen.

1.3 Waarborgingsinstanties

In dit kader is het goed te wijzen op drie instanties die – in de relatie met externe, private partijen – een speciale taak hebben tot waarborging van beoogde doelen (mede) op dit terrein. Het gaat hierbij om:

- de Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland, die in dit verband de functie heeft een eerlijke, onpartijdige en integere beslechting van geschillen tussen de betrokken publieke en private partijen te waarborgen;
- de Nederlandse Mededingingsautoriteit, die in dit verband onder meer de functie heeft de naleving van Mededingingswet te waarborgen in de zin van voldoende, transparante en eerlijke concurrentie tussen de inschrijvers bij aanbesteding;
- het nog op te richten Bureau Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Bureau BIBOB), dat in dit kader – via advisering aan opdrachtgevende overheidsinstanties – de functie krijgt het gunnen van overheidsopdrachten aan integere gegadigden te waarborgen.

Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland (RvA)

Op grond van zowel het UAR-EG 1991 als het UAR 2001 worden geschillen over aanbestedingen voorgelegd aan de Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland. Deze is voor wat betreft

aanbestedingsgeschillen samengesteld uit 1 arbiter die jurist is en 2 arbiters die uit het bouwbedrijfsleven komen. In de RvA zijn opdrachtgevers niet vertegenwoordigd.

De RvA heeft een aantal vonnissen gewezen in gevallen waarin de aanbesteder om reden van te hoge inschrijvingen van gunning van de opdracht wilde afzien en een nieuwe aanbesteding voor dezelfde opdracht wilde starten dan wel onderhandelingen met andere partijen wilde beginnen. Kort gezegd komt de jurisprudentie die zich heeft ontwikkeld op basis van het UAR 1986, er op neer dat de RvA er van uitgaat dat de inschrijvingsommen in vrije concurrentie tot stand gekomen zijn en in beginsel als marktconform moeten worden beschouwd. Prijsaanbiedingen die in concurrentie tot stand zijn gekomen, mochten niet als te hoog terzijde worden gelegd, tenzij de aanbesteder aan de hand van objectieve en/of geobjectiveerde maatstaven aantoonde dat het verschil tussen de begroting van de aanbesteder en de laagste aanbieding het gevolg was van kennelijke tekortkomingen in de aanbieding. In de praktijk bleek de aanbesteder veelal niet over het bewijs van dergelijke tekortkomingen te kunnen beschikken.

In het UAR 2001 is afstand genomen van de hierboven vermelde jurisprudentie van de RvA. Onder dit nieuwe UAR «is de aanbesteder niet gehouden het werk op te dragen indien hij daarvoor goede gronden heeft». Als één van die gronden wordt aangemerkt, de situatie dat aanbestedingen zijn gedaan die hoger zijn dan de aanbesteder op basis van een zorgvuldige begroting van de opdracht redelijkerwijs mocht verwachten en overleg daarin geen verandering heeft gebracht. Het gaat hier in de kern om de stellingname in het UAR 2001, dat de zorgvuldigheid van de raming van de aanbesteder als uitgangspunt voor de beoordeling dient te worden genomen. De aanbesteder behoort niet te worden genoodzaakt een prijs te aanvaarden die hij niet behoefde te verwachten, ongeacht of in de aanbieding van de inschrijver fouten zijn geslopen.

Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa)

De NMa is opgericht op grond van de Mededingingswet en heeft tot taak de naleving van die wet in de praktijk te bevorderen. Dit betekent onder meer dat de NMa op basis van eigen onderzoek en op basis van externe signalen – in dit geval van bijvoorbeeld opdrachtgevende overheidsinstanties – zal reageren op (vermeende) kartelafspraken. In het deel van deze brief dat handelt over de aanbestedingspraktijk van de rijksoverheid wordt – mede geleid op het desbetreffende verzoek van de Kamer in het laatste punt van motie TK 2001/2002 28 093, nr. 6 – nader op de NMa in gegaan.

Bureau Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Bureau BIBOB)

Op 18 oktober jl. is het wetsvoorstel BIBOB met algemene stemmen in de Tweede Kamer aanvaard. Op grond van de Wet BIBOB zal het Bureau BIBOB worden opgericht. Afhankelijk van de nadere invulling zal dit Bureau onder meer tot taak hebben om, op verzoek van een aanbestedende dienst, onderzoek te verrichten naar de criminele antecedenten van een gegadigde voor een overheidsopdracht en daaromtrent vervolgens advies uit te brengen. Bij algemene maatregel van bestuur zal overigens nog moeten worden aangegeven op welke sectoren BIBOB van toepassing zal worden verklaard. Het uitdrukkelijke voornemen van het kabinet, zoals aangegeven in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel, is om BIBOB ook van toepassing te verklaren op de bouwsector. In dat geval kan dus een overheidsdienst die een bouwwerk wil aanbesteden eerder

bedoeld advies vragen aan het Bureau BIBOB. Indien uit het advies van het bureau blijkt dat een gegadigde voor deze overheidsopdracht definitief is veroordeeld voor fraude, kan de betrokken overheidsdienst op grond van de desbetreffende uitsluitingsbepaling in het UAR-EG 1991 deze gegadigde op voorhand uitsluiten van gunning (een dergelijk advies kan overigens ook op grond van de Wet BIBOB worden gevraagd wanneer het gaat om opdrachten waarvan de raming beneden het Europese drempelbedrag ligt).

Als uit het BIBOB-onderzoek blijkt dat er sprake is van een vervolging wegens fraude of van een schikking met de officier van justitie, kan alleen tot uitsluiting worden overgegaan indien deze feiten worden opgevat als een ernstige fout in de uitoefening van het beroep van aannemer. In dat geval behoeft de ernstige fout slechts aannemelijk gemaakt te worden en is niet vereist dat een onherroepelijke veroordeling is gevolgd. Op dit laatste punt wordt overigens verderop in deze brief nog nader ingegaan.

2. De aanbestedingspraktijk bij de rijksoverheid

Het kabinet heeft in de «bouwfraude» aanleiding gezien de aanbestedingspraktijk bij de rijksoverheid grondig tegen het licht te houden. In de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was, is een eerste evaluatie gemaakt. Eerst wordt, op basis van de huidige kennis, de departementale uitwerking van de regelgeving, procedures en waarborgen beschreven. Vervolgens wordt ingegaan op de verschillende aandachtspunten die inmiddels in de praktijk zijn geconstateerd en de acties die het kabinet in dat verband zal ondernemen.

2.1 Departementale uitwerking regelgeving, procedures en waarborgen

Zoals eerder aangegeven, wordt het aanbestedingsbeleid voor alle departementen bepaald door de regelgeving van de Europese Unie, het UAR-EG 1991, het UAR 2001 en de daarop gebaseerde jurisprudentie. Geschiktheidseisen, uitsluitingscriteria, de aanbestedingsvormen en onderwerpen als het omgaan met te hoge aanbiedingen worden gedeels hierdoor bepaald. Vrijheidsgraden zijn er vooral voor wat betreft de keuze van de aanbestedingsvorm, het gunningscriterium en de wijze van ramen.

Aanbestedingsvormen

Verschillen in de keuze van de aanbestedingsvormen (zie onder paragrafen 1.1 en 1.2) zijn vooral te verklaren uit de aard van de projecten. Daarbij valt te denken aan factoren zoals de aard van de opdracht («confectieproducten» of maatwerk), de transactiekosten zowel voor de vraag- als de aanbodkant, de gevoeligheid van de informatie die het bestek bevat, de omvang van het bestek en het gewenste tijdstip voor de start van de bouw.

Rijkswaterstaat (Verkeer en Waterstaat) kiest bij alle opdrachten boven f 1 miljoen in beginsel voor de openbare aanbesteding. Bij sommige categorieën van complexe opdrachten wordt gekozen voor een aanbesteding met voorafgaande selectie.

De Rijksgebouwendienst (VROM) heeft te maken met projecten waarvoor de ramingen deels boven het Europese drempelbedrag liggen (UAR-EG 1991), maar de meerderheid van de projecten ligt onder die grens (UAR 2001). Voor wat betreft projecten die volgens het UAR-EG 1991 moeten worden aanbesteed kiest de Rijksgebouwendienst als regel voor aanbesteding met voorafgaande selectie (dat wil zeggen een aanbesteding die eveneens algemeen bekend wordt gemaakt). Deze keuze wordt over het algemeen ingegeven door de complexiteit van het werk en of de vertrouwelijkheid van de informatie (bijvoorbeeld penitentiaire inrichtingen en de

paleizen). Op basis van het UAR 2001 worden kleinere projecten doorgaans onderhands aanbesteed waarbij tenminste 3 en maximaal 5 offertes worden gevraagd.

De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen (Defensie) kiest als regel voor de openbare aanbesteding en wijkt hiervan slechts in bijzondere gevallen af.

De Dienst Landelijk Gebied (Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) heeft nog geen aanbestedingen gehad die de Europese drempelwaarde overschrijden. Er wordt openbaar aanbesteed op basis van het UAR 2001.

Inschrijvingen

Voor alle departementen geldt dat conform het UAR-EG 1991 en het UAR 2001 wordt aanbesteed op basis van een door de aanbestedende dienst opgesteld bestek. De aanbesteding geschiedt veelal met behulp van standaardformulieren. De Inschrijvingen dienen door gegadigden in gesloten enveloppen te worden gedeponeerd in een aanbestedingsbus, die staat opgesteld in het kantoor van de aanbestedende dienst. Op het tijdstip van de aanbesteding wordt de aanbestedingsbus in het openbaar door de aanbesteder geopend. Vervolgens worden de enveloppen met de inschrijvingssommen geopend, en de namen van de inschrijvers, alsmede het bedrag van hun inschrijving voorgelezen. Een en ander wordt vastgelegd in een proces verbaal van aanbesteding dat door een ieder kan worden ingezien.

Bij een aanbesteding beneden de Europese drempel moet de inschrijver ingevolge artikel 11, derde lid, van het UAR 2001 een in een enveloppe gesloten inschrijvingsbiljet met de aangeboden prijs voor het uitvoeren van het werk inleveren. Op grond van artikel 12, vierde lid, van het UAR 2001 dient de inschrijver, indien in het bestek of de bekendmaking is bepaald dat de inschrijver bij de inschrijving naast de geschiktheidsgegevens en gunningsgegevens dan wel in plaats van die gegevens nog andere gegevens moet verstrekken, de ondertekende bescheiden die deze gegevens bevatten in een afzonderlijke dichte enveloppe te sluiten. Deze enveloppe dient op grond van artikel 12, vijfde lid, in de in artikel 11, derde lid, bedoelde enveloppe te worden gesloten en maakt deel uit van de inschrijving. Ingevolge artikel 24, derde lid, neemt de aanbesteder slechts kennis van de bescheiden die zijn gesloten in de afzonderlijke dichte enveloppe, voorzover deze betrekking hebben op de aanbidding van de inschrijver die voor de opdracht in aanmerking komt. De overige enveloppen zendt de aanbesteder ongeopend aan de daarop vermelde inschrijvers terug, met uitzondering van de enveloppen, bedoeld in artikel 42, vijfde lid, voorzover de toepasselijkheid van de artikelen 42 en 43 inzake de vergoeding van inschrijvingskosten niet in de bekendmaking is uitgesloten. Afgezien van de bevoegdheden van de NMa, die de ongeopende enveloppen, op basis van de Mededingingswet, mag inzien, kan de aanbestedende dienst dus alleen de prijzen van de inschrijvers vergelijken. De overige gegevens, bijvoorbeeld met betrekking tot het kwaliteitsverschil dat inschrijvers aanbieden, mag de aanbestedende dienst niet gebruiken om te beoordelen of sprake is van mededingingsbeperkende samenspanning van de inschrijvers.

Bestekken

De rol van het bestek is in het proces zeer belangrijk. Een bestek is de beschrijving van een werk met de daarbij behorende tekeningen en de voor het werk geldende voorwaarden. De departementen maken, mede om de wederzijdse transactiekosten te verminderen, in veel gevallen gebruik van standaardbestekken. De standaardbestekken verschillen gezien de aard van de projecten en het onderdeel van de bouwsector

waarmee men te maken heeft (bijvoorbeeld grond-, water- en wegenbouw bij Rijkswaterstaat en de utiliteitsbouw bij de Rijksgebouwendienst). In de utiliteitsbouw wordt voor het opstellen van standaardbestekken over het algemeen de STABU-systematiek (van de Stichting Standaard Bestek Burger en Utiliteitsbouw) gehanteerd. In de grond-, water- en wegenbouw hanteert men over het algemeen de RAW-systematiek (Rationalisatie en Automatisering in de Wegenbouw) van de stichting CROW (kenniscentrum voor verkeer, vervoer in de wegenbouw).

Ramingen

Ten behoeve van de beoordeling van de hoogte van de inschrijvingen worden ramingen opgesteld. De Rijksgebouwendienst en de Dienst Landelijk Gebied maken daarbij meestal, en Rijkswaterstaat soms, gebruik van externe deskundigheid. Bij de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen worden alle ramingen opgesteld door ambtelijke medewerkers.

Gunning

De eerder aangegeven kaders (UAR-EG 1991 en UAR 2001) bepalen ook op basis van welk criterium een werk wordt gegund. Er zijn twee gunningscriteria: «de laagste prijs» en «de economisch meest voordelige aanbidding». De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen en de Rijksgebouwendienst gunnen in het algemeen op basis van «de laagste prijs». Bij Rijkswaterstaat wordt doorgaans het criterium van «de economisch meest voordelige aanbidding» gehanteerd. Daarbij speelt «de laagste prijs» als regel de belangrijkste rol. Kwaliteitsborging of het plan van aanpak kunnen ook meewegen. Bij de Dienst Landelijk Gebied wordt «de laagste prijs» als gunningscriterium gehanteerd. Bij slechts een klein deel van de opdrachten worden, vanwege bijzondere eisen aan het werk, extra gunningscriteria («de economisch meest voordelige aanbidding») in het bestek opgenomen.

Rekenvergoeding

Zowel bij toepassing van het UAR-EG 1991 als op basis van het UAR 2001 kunnen de departementen een rekenvergoeding verstrekken. Tot nu toe zijn slechts beperkt rekenvergoedingen verstrekt. Daarbij speelt een rol dat voor «normale» (niet bijzonder complexe) projecten de kosten van inschrijving beperkt zijn en worden beschouwd als normale acquisitiekosten, waarvoor geen speciale vergoeding behoeft te worden verstrekt. Toekenning van een vergoeding is wel aan de orde indien van de inschrijver een speciale inspanning wordt gevraagd. Dit kan het geval zijn wanneer er sprake is van een bijzonder complex project, of wanneer aan het bedrijfsleven wordt verzocht om alternatieve oplossingen aan te dragen, bijvoorbeeld in het kader van het innovatief aanbestedingsbeleid of bij p.p.s. (publiek private samenwerking) projecten.

Interne waarborgen

Naast eerder beschreven waarborgen gericht op de integrale relatie tussen de rijksoverheid en marktpartijen, zijn alle departementen gehouden aan de toepassing van interne waarborgen welke betrekking hebben op de administratieve organisatie, te hanteren procedures en de persoonlijke integriteit van de ambtelijk medewerker. Deze interne regelgeving is mede gebaseerd op rijksbrede juridische kaders en vindt zijn neerslag in handboeken en brochures. Deze regelgeving wordt door alle aanbestedende departementen gehanteerd bij de aanbesteding van werken en heeft betrekking op het gehele aanbestedingsproces. De toepassing van deze regels wordt getoetst middels interne controles. Als sluitstuk op deze

interne controles is er de reguliere accountantscontrole, die wordt uitgevoerd door de departementale accountantsdiensten. Tenslotte doet de Algemene Rekenkamer incidenteel onderzoek naar (grote) projecten. Voorts wordt bij mogelijke fraudezaken het Openbaar Ministerie ingeschakeld, eventueel voorafgegaan door een intern onderzoek, bijvoorbeeld van de Dienst Recherchezaken (zoals bij het Ministerie van VROM).

2.2 Werking UAR-EG 1991 en UAR 2001

Binnen de kaders van de vigerende regelgeving doen zich verschillen voor in de aanbestedingspraktijk van de afzonderlijke opdrachtgevende rijksdiensten. Deze worden in belangrijke mate verklaard door de aard en complexiteit van de projecten alsook door verschillen in het marktsegment waarin wordt geopereerd. Bij deze eerste globale verkenning is niet het beeld naar voren gekomen dat deze verschillen op zich tot knelpunten leiden.

Daar komt bij dat het Uniform Aanbestedingsreglement 2001 (als herziening van het UAR 1986) op 1 september 2001 in werking is getreden. Dientengevolge is er nog weinig ervaring mee opgedaan. Bij de inwerkingtreding is het voornemen geformuleerd dit nieuwe aanbestedingsreglement binnen twee jaar te evalueren. Het kabinet wil hier uitdrukkelijk aan vasthouden en bij de evaluatie in ieder geval de volgende punten betrekken: de toepassing van de rekenvergoeding, de samenstelling van de Raad van Arbitrage alsmede de ontwikkeling van de uitspraken van de Raad van Arbitrage bij conflicten over de aanbesteding. Ook zal worden geëvalueerd hoe de uitvoeringspraktijk bij de aanbestedende diensten zich in deze periode heeft ontwikkeld.

Uitsluitingscriteria («zwarte lijst»)

Het omgaan met uitsluitingscriteria en het eventueel opstellen van «zwarte lijsten» is een punt van speciale aandacht. Voor aanbestedingen waarop het UAR-EG 1991 van toepassing is (aanbestedingen boven het Europese drempelbedrag) kunnen de limitatief bepaalde uitsluitingscriteria worden toegepast zoals deze zijn vastgelegd in de Europese Richtlijn Werken. Het is niet altijd even makkelijk te bewijzen dat één of meerdere uitsluitingscriteria van toepassing zijn op een gegadigde. Daardoor is het eveneens moeilijk om gegadigden uit te sluiten dan wel een «zwarte lijst» aan te leggen.

In mei 2000 heeft de Europese Commissie voorstellen ingediend bij de Raad van Ministers om de bestaande aanbestedingsregels te herzien. De voorstellen zijn gericht op vereenvoudiging, verduidelijking, modernisering en flexibilisering van de regelgeving. Een belangrijk punt in de voorstellen is om aanvullende verplichtende uitsluitingscriteria op te nemen. De Europese Commissie stelt voor om ondernemers die definitief veroordeeld zijn voor deelneming aan een criminele organisatie, omkoping en fraude met (EU-) gemeenschapsgeld verplicht uit te sluiten. De lidstaten bepalen daarbij wat de minimale veroordeling is, hoe lang met een veroordeling rekening wordt gehouden en of de veroordeling van een verantwoordelijke ondernemer gelijkstaat met de veroordeling van de onderneming. Facultatieve uitsluiting blijft mogelijk op grond van de reeds bestaande criteria.

In het UAR 2001 zijn geen uitsluitingscriteria opgenomen. Daarmee is de aanbestedende dienst vrij om uitsluitingscriteria te hanteren voor die werken waarop het UAR 2001 van toepassing is, mits deze uitsluitingscriteria zijn opgenomen in de aankondiging van de aanbesteding. Uit het oogpunt van rechtszekerheid is het echter niet wenselijk dat totaal

verschillende uitsluitingscriteria worden gehanteerd, louter en alleen omdat de hoogte van de aanbesteding hoger of lager is dan het Europese drempelbedrag. Daarom zullen in de toekomst ook hier de uitsluitingscriteria van het UAR-EG 1991 worden gehanteerd.

In motie nr. 4 van het lid Van der Steenhoven wordt de regering verzocht de bij de Schipholtunnelfraude betrokken bedrijven op de «zwarte lijst» te plaatsen voor toekomstige aanbestedingen. In de brief van de Minister van Justitie d.d. 26 november jl. is aangegeven dat voor een eventuele uitsluiting een vonnis in kracht van gewijsde vereist is, zoals bepaald in artikel 7, eerste lid, onderdeel c. van het UAR-EG 1991. Eventuele uitsluiting op die grond zou enige jaren op zich kunnen laten wachten.

Het kabinet stelt zich op het standpunt dat bedrijven die zich schuldig maken aan fraude uitgesloten worden voor toekomstige aanbestedingen. Daarom zal het kabinet het gebruik van een rijksbrede lijst met uitgesloten bedrijven («zwarte lijst») invoeren. Bezien zal worden in hoeverre aan deze lijst terugwerkende kracht kan worden toegekend. Voorts zal het kabinet de voorstellen van de Europese Commissie omtrent de aanvullende verplichte uitsluitingscriteria, die nu in behandeling zijn in de Raad en het Europese Parlement, ondersteunen. Waar nodig zullen, in aansluiting op de voorstellen van de Europese Commissie, criteria worden geformuleerd en regels worden gesteld, gericht op het op uniforme wijze omgaan met de uitsluitingsgronden. Met de andere overheden en met private rechtspersonen die werken opdragen die grotendeels of geheel met rijksgeld gefinancierd worden (zoals de NS-Railinfrabeheer) zal overleg gevoerd worden over het op gelijke wijze toepassen van de uitsluitingscriteria.

2.3 Vermoedens omtrent ontduiking mededingingsregels

Toezicht NMa

Beïnvloeding van de uitvoeringspraktijk door de overheid kan ook worden bevorderd door het toezicht door de NMa te verscherpen. In de bijgevoegde brief van 14 november van de Directeur Generaal NMa (bijlage 1)¹ aan de Minister van Economische Zaken is aangegeven welke ervaringen de NMa heeft met aanbestedingen in de bouwsector. Zo heeft zij onder andere via de beoordeling van ontheffingsverzoeken een aantal aanbestedingsregelingen die strijdigheden met de Mededingingswet bevatten beëindigd. Buiten ontheffingsverzoeken is het nog niet voorgekomen dat het bewijs is geleverd van overtredingen van de Mededingingswet bij aanbestedingen. De NMa wordt onvoldoende gevoed met «harde» klachten en tips. Als er klachten binnenkomen worden die serieus onderzocht en ook los daarvan spant de NMa zich in concurrentievervalsingen te bestrijden. Als indicaties voldoende hard zijn te maken zet de NMa het instrumentarium van de Mededingingswet in. In de brief geeft de NMa aan de volgende acties te zullen ondernemen:

- een onderzoek van de «schaduwboekhouding» van Bos
- een analyse van de concurrentie in de bouwmarkt
- een versterking van de mogelijkheden om informatie te verkrijgen
- bevordering van de naleving door het bedrijfsleven
- versterking van de inzet van het instrumentarium (tijdens de evaluatie van de Mededingingswet zal aandacht worden besteed aan de door de NMa ervaren paradox tussen de aanscherping van de normen en de vermindering van mogelijkheden om die normen te handhaven).

In de brief van de NMa (bijlage 1) staan deze acties verder uitgewerkt. De NMa heeft een informatielijn ingesteld, die kan dienen als meldpunt voor mogelijke onregelmatigheden in de bouw.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Prijsontwikkeling

Mede naar aanleiding van een eerste globale analyse van de bouwprijzen (zie bijlage 2, «Prijsontwikkeling») zal voor de verschillende sectoren in de bouw onderzocht worden of de bouwkosten voor de overheid verschillen ten opzichte van de bouwkosten voor private partijen en in het geval dat verschillen kunnen worden aangetoond, wat de oorzaak is van deze verschillen. Daarbij zal tevens het effect van het aanbestedingssysteem van de overheid op deze mogelijke verschillen worden betrokken.

2.4 Werking aanbestedingssysteem

Mede gelet op het voorgaande kan al met al de vraag worden gesteld of met het huidige systeem van aanbesteding het doel, bevorderen van concurrentie, wel in voldoende mate wordt bereikt. Het kabinet zal een extern onderzoek laten uitvoeren naar de werking van het systeem van aanbesteding bij de rijksoverheid. De hoofdvraag daarbij is of de opzet van het instrument en de wijze waarop dat in de praktijk wordt gehanteerd de werking van de markt optimaal bevordert. De vraag of een andere inrichting van het bouwproces, zoals onder andere in het ICES/KIS-programma (Interdepartementale Commissie Economische Structuurversterking/Kennisinfrastructuur) over innovatie van het bouwproces en door de Adviesraad Technologiebeleid Bouwnijverheid (ARTB) wordt verkend, een bijdrage kan leveren aan een beter resultaat, zal bij dit onderzoek worden betrokken.

Een belangrijke, recente ontwikkeling die in dit specifieke verband in de uitvoeringspraktijk van belang is, is de toepassing van nieuwe contractvormen (onder andere bij de aanbesteding van de Hoge Snelheidslijn), die sterk afwijken van de contracten die op basis van het «traditionele» aanbestedingsbeleid worden afgesloten. Afhankelijk van de reikwijdte van die contracten wordt gesproken over innovatief aanbesteden of publiek-private samenwerking (p.p.s.).

Bij deze nieuwe contractvormen worden functies, die traditioneel in de bouw zijn gescheiden, geïntegreerd. Een relatief eenvoudig voorbeeld daarvan is het samenvoegen van de functies ontwerp en bouw. Met ingewikkelder vormen van deze contracten wordt beoogd een groot aantal functies te integreren, zoals ontwerp, bouw, financiering, onderhoud en exploitatie (in dat geval gaat het om een concessievorm).

Ten aanzien van deze nieuwe contractvormen kan worden geconcludeerd dat het aantal projecten nog gering is, maar dat het qua volume om relatief grote bedragen gaat.

Op het terrein van de geïntegreerde contracten neemt het kabinet op verschillende punten actie. Via research en ontwikkeling wordt, onder andere door de ARTB, het instituut voor Bouwrecht en de kenniscentra voor p.p.s. bij diverse departementen, bevorderd dat de inhoud van en de procedures voor de totstandkoming van deze contracten worden verbeterd. Aan het aspect van de marktwerking wordt bij deze contracten extra aandacht besteed, omdat het aan de aanbodzijde om een relatief gering aantal aanbieders gaat.

2.5 Ramingen

Tijdens het aanbestedingsproces is de kwaliteit van de raming van groot belang om goed te kunnen beoordelen of de inschrijvingen gebaseerd zijn op reële kosten. Derhalve stellen departementen zorgvuldige ramingen op. Deze ramingen zijn gebaseerd op interne of externe databestanden, waarin de kosten van in de bouw gebruikte materialen, goederen en diensten zijn opgenomen. Daarbij wordt ook rekening gehouden met de marktsituatie die per categorie van de aan te besteden werken verschilt.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Binnen Rijkswaterstaat, de Rijksgebouwendienst, de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen en de Dienst Landelijk Gebied is een eerste globaal onderzoek verricht naar de verschillen tussen de ramingen en de gunningen in het jaar 2000.

Bij Rijkswaterstaat zijn in het jaar 2000 450 kleinere projecten aanbesteed voor een totaal van 1100 miljoen gulden en 30 grote projecten (boven de 11,8 miljoen gulden zijnde het huidige Europese drempelbedrag) voor een totaal van 850 miljoen gulden. Circa 70% daarvan wordt of is gerealiseerd in de wegenbouw en 30% in de waterbouw (de Hoge Snelheidslijn en de Betuweroute zijn buiten beschouwing gelaten). Gemiddeld genomen liggen bij Rijkswaterstaat de ramingen voor de grond-, water- en wegenbouw iets hoger dan de gunningen.

De Rijksgebouwendienst heeft in het jaar 2000 260 projecten beneden het Europese drempelbedrag aanbesteed voor in totaal 166 miljoen gulden. Boven het drempelbedrag zijn vijf projecten aanbesteed voor in totaal 182 miljoen gulden. De gunning was gemiddeld meer dan 10% hoger dan de raming.

De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen heeft in het jaar 2000 voor 610 miljoen gulden aanbesteed, verdeeld over 12 grond-, water- en wegenbouwprojecten en 44 utiliteitsbouwprojecten. Bij de utiliteitsbouwprojecten was de gunning, evenals bij de Rijksgebouwendienst, gemiddeld 10% hoger, terwijl de raming bij grond-, water- en wegenbouwprojecten boven de gunning ligt, zoals ook bij Rijkswaterstaat.

Bij de Dienst Landelijk Gebied ging het in het jaar 2000 om ongeveer 100 aanbestedingen voor in totaal 95 miljoen gulden. Het betreft opdrachten in de grond-, water- en wegenbouwsector. Bij gunning worden verschillen tussen offerte en raming kleiner dan 10% aanvaard. Bij een verschil groter dan 10% wordt de inschrijving als niet passend beoordeeld en wordt niet overgegaan tot gunning.

Gezien de cruciale rol van de raming in het aanbestedingsproces zal het kabinet, mede in het licht van de recente vermoedens over te hoge inschrijvingen, de verschillende ramingsmethoden analyseren. Daarbij zal onder andere worden gekeken naar het effect van de ramingsmethode op het verschil tussen de hoogte van de ramingen en de hoogte van de aanbiedingen.

2.6 Werking departementale regelgeving, procedures en waarborgen

Cruciaal in het beoordelen van de integriteitsrisico's is de wijze waarop door de ministeries met integriteit en schendingen van integriteit wordt omgegaan. Afzonderlijke gedragsregels, interne richtlijnen en uitgebreide interne aanbestedingsrichtlijnen moeten ervoor zorgen dat het integriteitsrisico zo laag mogelijk is. In het beleid ten aanzien van de gedragsregels van de betrokken ministeries komen de volgende tien punten als belangrijkste naar voren:

1. Omgaan met vertrouwelijke informatie;
2. De periodieke screening van functionarissen op risicovolle functies.
3. Functiescheiding in kwetsbare posities en controle op de uitvoering van de werkzaamheden van deze functionarissen (inclusief mandaatregelingen);
4. Beheer van geautomatiseerde bestanden en systemen, die uitsluitend te muteren zijn door daartoe bevoegde functionarissen;
5. Het verrichten van nevenwerkzaamheden, het aannemen van geschenken en de omgang met leveranciers of contractpartners;

6. Gedragscodes voor personen en teams die aanbestedingsprocedures moeten uitvoeren en bestekken opstellen;
7. Het bezit en gebruik van een groslijst van geselecteerde ondernemingen die inzicht verschaft in een aantal basisgegevens over de betrouwbaarheid van de contractpartners;
8. Het bezit en gebruik van een onderhandelingslogboek ter verantwoording van het aanbestedingsproces;
9. Het treffen van correctieve, arbeidsrechtelijke maatregelen in geval van overtreding;
10. De aanwezigheid van regels om «draaideurconstructies» tegen te gaan. Het gaat daarbij om voormalige ambtelijke medewerkers die voor dezelfde soort van werkzaamheden tegen een hogere beloning worden ingehuurd.

Mede naar aanleiding van de huidige belangstelling voor integriteitsrisico's zal het kabinet de toepassing van de gedragsregels door de ministeries nader tegen het licht houden en waar nodig aanscherpen met het doel deze risico's te minimaliseren. Hiertoe zullen bij alle aanbestedende ministeries regelmatig audits plaatsvinden. Daarbij wordt de interne regelgeving beoordeeld aan de hand van een te ontwikkelen rijksbreed toetsingskader.

In de aanbestedingspraktijk zijn ministeries steeds zoveel mogelijk bedacht op mogelijke afspraken die de marktwerking belemmeren. Bij ernstige vermoedens dient dit steeds bij de NMa te worden gemeld. In de praktijk komt dit echter weinig voor, omdat het praktisch moeilijk of onmogelijk is concrete afspraken tussen inschrijvers te bewijzen.

Naar aanleiding van het debat van 14 november jl. zal het kabinet deze uitvoeringspraktijk aanscherpen. In alle gevallen waar een vermoeden rijst dat de prijs die door een inschrijver wordt gegeven niet onder condities van concurrentie tot stand is gekomen, zal dit door de aanbestedende dienst worden gemeld bij de NMa. Ten behoeve van de uitvoering hiervan zal een instructie worden opgesteld, waarin wordt aangegeven welke gevallen in ieder geval bij de NMa moeten worden gemeld. Een vermoeden van niet-integer handelen door een ambtelijk medewerker wordt in alle gevallen gemeld bij het Openbaar Ministerie, eventueel voorafgegaan door een intern onderzoek, bijvoorbeeld van de Dienst Recherchezaken (zoals bij het Ministerie van VROM).

2.7 Integriteitsprogramma bedrijfsleven

Verbeteringen in de uitvoeringspraktijk kunnen ook worden bereikt door verbetering van de interne maatregelen bij het bedrijfsleven. Het kabinet zal zich inzetten voor het invoeren van een integriteitsprogramma door de bouwsector, gericht op maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hierover is het kabinet reeds in gesprek met het bedrijfsleven. Bij aanbesteding zullen de betreffende ministeries te zijner tijd (afhankelijk van de vraag wanneer zo'n programma in werking kan zijn) deelname aan zo'n integriteitsprogramma als voorwaarde eisen.

3. Acties en onderzoek

Hieronder volgt een samenvattende opsomming van de acties en onderzoeken die het kabinet naar aanleiding van de «bouwfraude» ter hand zal nemen.

1. Er zal een extern onderzoek worden uitgevoerd naar de werking van het systeem van aanbesteding bij de rijksoverheid. De hoofdvraag daarbij is of de opzet van dit systeem en de wijze waarop dat in de praktijk wordt gehanteerd de werking van de markt optimaal bevoor-

- dert. De vraag of een andere inrichting van het bouwproces een bijdrage kan leveren aan een beter resultaat zal hierbij worden betrokken. Dit wordt onder andere in het ICES/KIS-programma over innovatie van het bouwproces en door de Adviesraad Technologie-beleid Bouwnijverheid (ARTB) verkend.
2. Het kabinet zal met de andere overheden en met private rechtspersonen die werken opdragen die grotendeels of geheel met rijksmidelen worden gefinancierd, in overleg treden over de manier waarop meer inzicht kan worden gekregen in de gehanteerde aanbestedingsregels en -praktijk.
 3. Het kabinet stelt zich op het standpunt dat bedrijven die zich schuldig maken aan fraude uitgesloten worden voor toekomstige aanbestedingen. Daarom zal het kabinet het gebruik van een rijksbrede lijst met uitgesloten bedrijven («zwarte lijst») invoeren. Bezien zal worden in hoeverre aan deze lijst terugwerkende kracht kan worden toegekend. Voorts zal het kabinet de voorstellen van de Europese Commissie omtrent de aanvullende verplichte uitsluitingscriteria, die nu in behandeling zijn in de Raad en het Europese Parlement, ondersteunen. Waar nodig zullen, in aansluiting op de voorstellen van de Europese Commissie, criteria worden geformuleerd en regels worden gesteld, gericht op het op uniforme wijze omgaan met de uitsluitingsgronden. Met de andere overheden en met private rechtspersonen die werken opdragen die grotendeels of geheel met rijksgeld gefinancierd worden (zoals de NS-Railinfrabeheer) zal overleg gevoerd worden over het op gelijke wijze toepassen van de uitsluitingscriteria.
 4. Bij de in 2003 voorgenomen evaluatie van het Uniform Aanbestedingsreglement 2001 (als herziening van het UAR 1986 op 1 september 2001 in werking getreden) zal in ieder geval worden gekeken naar de toepassing van de rekenvergoeding, de samenstelling van de Raad van Arbitrage alsmede naar de ontwikkeling van de uitspraken van de Raad van Arbitrage bij conflicten over de aanbesteding. Ook zal worden geëvalueerd hoe de uitvoeringspraktijk bij de aanbestedende diensten zich in deze periode heeft ontwikkeld.
 5. Mede naar aanleiding van de huidige belangstelling voor integriteitsrisico's zal het kabinet de toepassing van de gedragsregels door de ministeries nader tegen het licht houden en waar nodig aanscherpen met het doel deze risico's te minimaliseren. Hiertoe zullen bij alle aanbestedende ministeries regelmatig audits plaatsvinden. Daarbij wordt de interne regelgeving beoordeeld aan de hand van een te ontwikkelen rijksbreed toetsingskader.
 6. Voor de verschillende sectoren in de bouw zal onderzocht worden of de bouwkosten voor de overheid verschillen ten opzichte van de bouwkosten voor private partijen en in het geval dat verschillen kunnen worden aangetoond, wat de oorzaak is van deze verschillen. Daarbij zal tevens het effect van het aanbestedingssysteem van de overheid op deze mogelijke verschillen worden betrokken.
 7. Gezien de cruciale rol van de raming in het aanbestedingsproces acht het kabinet het, mede in het licht van de recente vermoedens over te hoge inschrijvingen, noodzakelijk de verschillende ramingsmethoden grondig te analyseren. Daarbij zal onder andere worden gekeken naar de relatie tussen de ramingsmethode en de aanbestedingsresultaten.
 8. In alle gevallen waar een vermoeden rijst dat de prijs die door een inschrijver wordt gegeven niet onder condities van concurrentie tot stand is gekomen, zal dit door de aanbestedende dienst worden gemeld bij de NMa. Ten behoeve van een eenduidige uitvoering zal een instructie worden opgesteld, waarin wordt aangegeven welke gevallen in ieder geval bij de NMa moeten worden gemeld. Een vermoeden van niet-integer handelen door een ambtelijk medewerker wordt nu in alle gevallen gemeld bij een departementale Dienst Recherchezaken en/of het OM.

9. De NMa zal de volgende acties ondernemen:

- een onderzoek van de «schaduwboekhouding» van Bos
- een analyse van de concurrentie in de bouwmarkt
- een versterking van de mogelijkheden om informatie te verkrijgen
- bevordering van de naleving door het bedrijfsleven
- versterking van de inzet van het instrumentarium (tijdens de evaluatie van de Mededingingswet zal aandacht worden besteed aan de door de NMa ervaren paradox tussen de aanscherping van de normen en de vermindering van mogelijkheden om die normen te handhaven).

In bijgaande brief van de NMa (bijlage 1) staan deze acties verder uitgewerkt.

De NMa heeft een informatielijn ingesteld, die kan dienen als meldpunt voor mogelijke onregelmatigheden in de bouw.

- 10.** Het kabinet zal zich inzetten voor het invoeren van een integriteitsprogramma door de bouwsector, gericht op maatschappelijk verantwoord ondernemen en is hierover reeds in gesprek met het bedrijfsleven. Bij aanbesteding zullen betreffende ministeries te zijner tijd (afhankelijk van de vraag wanneer zo'n programma in werking kan zijn) deelname aan zo'n integriteitsprogramma als voorwaarde eisen.

Deze brief wordt u aangeboden mede namens de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de Staatssecretaris van Defensie.

De Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
J. W. Remkes

De Minister van Verkeer en Waterstaat,
T. Netelenbos

De Minister van Economische Zaken,
A. Jorritsma-Lebbink

Overzicht Civiele aanbestedingen 1999 en 2000 > M f1

	RD	Omschrijving	datum	Directie begroting Budget	Gunning	versch %	Aanbest. vorm	aantal Inscr.
1	NONI	Inr.oefenterr.de Haar weg laaghalen-Assen	16-07-99	fl 6.047.000	fl 3.750.600	-38%	Openb EG	
2	NONI	Inr.oefenterr.de Haar verv.Boermarkeweg	16-07-99	fl 1.602.500	fl 566.350	-65%	Openb EG	
3	NONI	Reconstr.Charlieplatform vlb.Twenhe	02-09-99	fl 4.130.125	fl 3.036.200	-26%	Onderhands	
4	NONI	Bestr. legeringgebouwen hersch.J.P.kaz.	29-10-99	fl 2.072.500	fl 1.978.580	+5%	Openbaar	
5	NONI	Inr.oefenterr.de Haar beplanting deelgeb.F	26-01-00	fl 1.668.000	fl 1.036.750	-38%	Openb EG	
6	NONI	Inr.oefendorp Marnehuizen wegenplan	17-03-00	fl 7.678.500	fl 5.195.850	-32%	Openb EG	
7	NONI	Inr.oefenterr.de Haar helilandingspl. fase D	12-04-00	fl 4.264.000	fl 1.925.825	-55%	Openb EG	
8	NONI	Inr.oefenterr.de Haar rondbaan/waterlopen	11-07-00	fl 2.695.000	fl 1.963.425	-27%	Openb EG	
9	NONI	Aanp.laagsp./drinkw.net Zuidkamp vlb.Tw.	24-10-00	fl 1.658.500	fl 1.546.888	-7%	Openbaar	
10	NONI	Reconstr.Banenstelsel vlb.Twenhe	07-12-00	fl 25.146.000	fl 21.531.875	-14%	Openb EG	
11	GLD	Jrks CT-onderhoud mil. Werken en Terreinen Gam. Ede (2000/2002)	05-04-00	fl 1.630.817	fl 1.690.000	4%	Openbaar	11
12	GLD	Bodemsanering Asbest (fase 3) op Lkol Tonnetkaz. 'tHarde	25-02-00	fl 2.056.698	fl 1.193.000	-42%	Openbaar	17
13	West	138.99.7301.20 Aanleg secundaire ontsluitingsweg en parkeerplaatsen Vliegbasis Soesterberg	20-10-99	fl 1.598.000	fl 1.031.650	-35%	Onderhands	8
14	West	604.97/98.7330.20 Renovatie exercitie terrein vGhentkazerne Rotterdam	13-09-99	fl 1.004.187	fl 1.096.275	9%	Onderhands	7
15	West	604.99.6312.20 Renovatie hoofdbaan MVKV	28-06-99	fl 9.374.738	fl 9.973.400	6%		
16	West	604.00.4271.70 sanering DivMag/MDK te DH	20-11-00	fl 1.332.950	fl 1.165.600	-13%	Onderhands	5
17	West	604.99.2012.20 Bodem-& grondwater sanering terrein OBC te Den Helder	09-09-99	fl 1.994.819	fl 865.975	-57%	Openbaar	
18	West	330.99.0003.30 asbestsanering MCW te Leu	22-01-99	fl 2.186.999	fl 2.914.000	33%	Onderhands	5
19	West	076.99.0071 herinn.Groenehart MRC Doorn			fl 1.165.365	n.v.t.		
20	BR	Aanleg wegen On-Equipment vlb. Eindhoven	29-04-99	fl 1.107.000	fl 1.038.700	-6%	Openbaar	8
21	BR	Aanleg O I tbv AM-GU vlb. Eindhoven	06-05-99	fl 1.361.360	fl 1.142.687	-16%	Openbaar	5
22	BR	Aanleg platform 302-Sqn infra fase O vlb GR	08-07-99	fl 1.175.000	fl 1.085.700	-8%	Openbaar	11
23	BR	Aanleg platform en rolbaan bij baankop 06op vlb Volkel	20-07-99	fl 1.164.000	fl 1.464.050	26%	Onderhands	7
24	BR	Aanleg van het HOT-CARGO-Platform op vlb Eindhoven	23-07-99	fl 3.807.235	fl 4.077.250	7%	Onderhands	7
25	BR	Aanpassen wegen en O I 312 area, fase 1 op vlb Volkel	17-08-99	fl 2.770.269	fl 2.330.025	-16%	Openbaar	10
26	BR	E O D grondverzet Convenant Eindhoven fase 4 deel 2	17-12-99	fl 3.763.810	fl 2.687.225	-29%	Openbaar	19
27	BR	Aanleg platform 302-Sqn. Incl. infra op vlb Gilze-Rijen	30-08-00	fl 7.205.000	fl 8.001.750	11%	Openb m v s	8
28	BR	Aanleg wegen en O I tbv werkcentrum DVVO op vlb Eindhoven	19-12-00	fl 1.794.340	fl 1.359.475	-24%	Openbaar	13
29	ZNI	EVN fase 1	22-04-99	fl 3.707.631	fl 3.090.000	-17%	EG	12

Overzicht U-Bouw aanbestedingen 1999 en 2000 > Mf 1,8

	RD	Omschrijving	datum	directie begroting Budget	Gunning	verschil %	Aanbest. vorm	aantal inschr.
1	NONI	Bouw drie leg. geb. mans/korp. J.P.kaz.	06-05-99	fl 14.675 000	fl 15 606 938	7%	Openb EG	
2	NONI	Bouw legeringsgebouw o/oo J.P.kaz.	06-05-99	fl 4.932.000	fl 4 661 813	-6%	Openb EG	
3	NONI	Bouw kantoor LBBK/AGB Lettele (BT)	30-09-99	fl 1.888.000	fl 2 111.475	12%	Openbaar	
4	NONI	Bouw brandweerkazerne vlb.Twenthe	22-10-99	fl 3 082 500	fl 2 559 538	-17%	Openbaar	
5	NONI	Bouw kantoor/loods/mun. onderh. geb. vlb. Lw.	17-12-99	fl 1.644.500	fl 1.944 578	18%	Openbaar	
6	NONI	Bouw bedrijfsrest. Zuidkamp vlb.Tw.	24-02-00	fl 10.506.000	fl 9 968 700	-5%	Openbaar	
7	NONI	Bouw leg. geb. mans/korp. J.P.kaz.	31-03-00	niet bepaald	fl 6 071.000	n.v.t.	Uit de hand	
8	NONI	Vervangen daken CHW-mag. Coevorden	03-05-00	fl 3.692 000	fl 3 719 345	-1%	Openb EG	
9	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (BT)	21-06-00	fl 1.638 000	fl 2 206 650	26%	Openbaar	
10	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (IT)	21-06-00	fl 977 000	fl 1 850 625	89%	Openbaar	
11	NONI	Bouw Oefendorp Marnehuizen (gebouwen)	13-07-00	fl 17.038 500	fl 25.482.225	50%	Openb EG	
12	NONI	Bouw brandweerkaz. vlb. Leeuwarden	14-12-00	fl 2.873 000	fl 3.603.201	25%	Openbaar	
13	GLD	Onhoud mil. Geb. Werken en Terr. Dkr. 't Harde (Garn. Ermelo)	20-09-00	fl 1.732.119	fl 1.726 750	-0,31%	Openbaar	7
14	GLD	Multifunct. Gebouw op Lgpl. Harskamp	15-09-00	fl 3.866.383	fl 3 470.000	-10,25%	Openbaar	10
15	GLD	Bedrijfsrestaurant AOCS te Nw Milligen (ET/WT)	16-12-99	fl 1.482.553	fl 1.839.000	24,04%	Openbaar	5
16	GLD	Keukenapp. Bedrijfsrest. (geb. 276) met bijgeb. (geb. 277) op AOCS te Nw. Milligen	25-02-00	fl 1.034.894	fl 898 000	-13,23%	Onderhands	4
17	GLD	Onderhoud c.a. Werkplaatsen Geb. nrs. 147 T/152 Gm Kootkazerne te Stroe	17-03-00	fl 2.093 630	fl 1 919.000	-8,34%	Openbaar	6
18	GLD	Nieuwb. 8 logiesgebwn Kpi/sld Oranjekaz. Schaarsbergen (Geb. 101 T/M 107+109)	27-06-00	fl 34 628 936	fl 31 421 000	-9,26%	openb EG	11
19	West	300.99.6001.30 Aanpassen geb. 204 t b v IMH & SLH op de Alexanderkazerne	09-09-99	fl 2 162 352	fl 2 702 500	25%	Openbaar	8
20	West	041.99.4114.39 Aanpassen 8e & 9e etage geb. 32 Frederikkazerne	26-09-99	geen	fl 7 657 475	n.v.t.	acc clause	1
21	West	041.99.4113.50 Aanpassen 5e t/m 7e etage geb. 32 Frederikkazerne	01-02-00	fl 2 199 636	fl 2 724 825	24%	Onderhands	3
22	West	041.99.4113.30 Aanpassen 5e t/m 7e etage geb. 32 Frederikkazerne	25-01-00	fl 4 368 728	fl 4 923 375	10%	Onderhands	3
23	West	041.99.4113.60 Aanpassen 5e t/m 7e etage geb. 32 Frederikkazerne	25-01-00	fl 3 176 088	fl 3 399 355	7%	Onderhands	3
24	West	138.00.0072.39 Herhuisvesting Klu-kapel te Amersfoort	02-03-00	geen	fl 4 835 125	n.v.t.	turn-key	1
25	West	604.99.7364.39 Tijdelijke huisvesting EVO op de Van Ghentkazerne te Rotterdam	26-04-00	fl 3.011 854	fl 2.267.750	-25%	Onderhands	2
26	West	041.00.4113.50 Aanpassen 2e t/m 4e etage geb. 32 Frederikkazerne	2000	geen	fl 2.373 000	n.v.t.	acc clause	1
27	West	041.00.4113.60 Aanpassen 2e t/m 4e etage geb. 32 Frederikkazerne	2000	geen	fl 3 507 375	n.v.t.	acc clause	1
28	West	041.00.4113.30 Aanpassen 2e t/m 4e etage geb. 32 Frederikkazerne	2000	geen	fl 4 876 250	n.v.t.	acc clause	1
29	West	138.98.3138.60 bouwen Was-/corrosie-hangar Vlgb Soesterb (Wlb)	02-03-99	fl 2.259.643	fl 2.461 625	9%	Openbaar	
30	West	081.00.3237.30 herstel tankbodems depot Pernis	18-12-00		fl 7 316 953	n.v.t.	UAV-Gc (innov.)	
31	West	604.99.2754.30 Realisatie uitwijk trainer + testcentrum voor kustwacht v.h. geb. Zilvermeeuw op Willemsoord Den Helder	03-11-00	fl 1.491 000	fl 2 017 475	35%	Openbaar	7
32	West	604.98.2708.31 Verblijf Korporaals en Manschappen op Willemsoord te DH	13-09-99	fl 2.847 089	fl 3 847 655	35%	Openbaar	8
33	West	604.98.5926.30 Nwb ziekenboeg c.q. herbelegging geb. 001 vBHGkazerne Doorn	12-04-00	fl 5.783.251	fl 6 074 750	5%	Openbaar	8
34	West	604.99.3324.31 Uitbreiding geb. TOKM (014) MKErforps te Den Helder	15-03-00	fl 6.571.534	fl 7.752.650	15%	Openbaar	11
35	West	604.98.2752.30 Nieuwbouw MOC t b v. MHKBNL en Kustwacht op Willemsoord	08-09-99	fl 16.150.997	fl 19 082 000	18%	Openbaar	12
36	West	300.99.9310.30 Vervangen asbesthoudende dakconstr. MC Soesterberg	14-07-00	fl 2.694.992	fl 1.994.562	-26%	Openbaar	9
37	West	604.97.4602.30 Vervangende Nwb. Onderh. gebouw+bedrijfsmag. MVK de Kooy	11-05-00	fl 27 093 940	fl 39 080 500	44%	aanb. m.v.s.	8
38	West	300.99.6511.39 nwb. KPU te Soesterberg	26-10-00	fl 5.948.913	fl 6 368 500	7%	Openbaar	10
39	West	082.98.1001.20 Nwb fysio ergoith geb. MRC Doorn	14-06-99	fl 6.338.070	fl 6 718 650	6%	Openbaar	8

40	West	604.98.3728.30 Herinnr.+uittv.Gr.Onh. geb Noord op terrein KIM te Den Helder	13-10-00	fl 3.405.671	fl 3.541.450	4%	Openbaar	6
41	West	604.98.5626.30 MKAD geb. 002	29-06-99	fl 2.027.459	fl 2.431.075	20%	Openbaar	8
42	West	604.98.5016.30 nwb ALC JDK te Texel	15-12-99	fl 6.221.284	fl 8.154.500	31%	Openbaar	7
43	West	604.99.3726.30 Restauratie gevels Hoofdgebouw KIM (14B37-001) DnHldr	28-09-99	fl 4.180.506	fl 4.206.500	1%	Openbaar	8
44	West	342.99.6846.30 Renovatie sporthal geb. AS Bernhardkaz	27/03/00	fl 2.126.070	fl 2.280.616	7%	Openbaar	10
45	West	616.99.1577 Vervangen gevelbeplating Rijkswwf Dok VI DenHelder	07-09-99	fl 1.989.194	fl 4.630.675	133%	Openbaar	5
46	West	604.97.2730.31 Nwb.Legeringsgebouw Officieren Den Helder	22-11-99	fl 19.214.134	fl 21.020.750	9%	Openbaar	10
47	West	046.00.7123.30 Legeringsacc.KMAR Badhoevedorp	06-10-00	fl 8.064.950	fl 8.435.228	5%	Onderhands	3
48	BR	Het bouwen van een squadron-complex (geb. 495 en 496) op vlb Gilze Rijen	05-10-99	fl 13.607.000	fl 15.126.950	11%	Openbaar	18
49	BR	Uitbreiden van de eetcapaciteit op de vlb Woensdrecht	26-01-00	fl 2.431.528	fl 1.791.875	-26,31%	Openbaar	9
50	BR	Het bouwen van een werkcentrum tbv de werkeenh. E'hoven van DVVO op vlb. Eindh.	27-06-00	fl 3.931.170	fl 3.272.375	-16,76%	Openbaar	20
51	BR	Het bouwen van een werkplaatsgebouw tbv.KPU-bedrijf, op Kamp Soesterberg	26-10-00	fl 5.941.412	fl 6.368.500	7,19%	Openbaar	10
52	BR	Het bouwen van een verbindingsgebouw tbv CIS op de vlb. De Peel	27-12-00	fl 2.805.195	fl 2.680.175	-4,46%	Openbaar	13
53	ZNI	Eng v.Nassaukaz. R'daal fase 1	22-04-99	fl 11.481.509	fl 11.683.000	1,75%	EG	15
54	ZNI	O op de KMA	29-03-99	fl 4.657.382	fl 4.464.000	-4,15%	Openbaar	13
55	ZNI	Sporthal Genm de Ruyter vanSteveninckkaz	20-04-99	fl 4.040.659	fl 3.423.000	-15,29%	Openbaar	12
56	ZNI	Sporthal Bredero kazerne	01-09-99	fl 4.034.807	fl 3.827.000	-5,15%	Openbaar	18
57	ZNI	Eng v Nassau R'daal fase 2	31-03-00	fl 19.418.242	fl 21.123.557	8,78%	EG	18
58	ZNI	E1 KMA Breda	31-08-00	fl 2.360.343	fl 2.869.000	21,55%	Openbaar	7
59	ZNI	N.O en U. Eng v Nassau R'daal	05-09-00	fl 2.957.508	fl 3.470.000	17,33%	Openbaar	7
60	ZNI	Uitbreiden I & 7 Schayk	26-09-00	fl 3.278.842	fl 4.150.000	26,57%	Openbaar	12
61	ZNI	logies RVS Oirschot	27-10-00	fl 4.317.956	fl 4.635.000	7,34%	Openbaar	20

Overzicht Civiele aanbestedingen 1999 en 2000 > M f1 en afwijking > 10% pos.

	RD	Omschrijving	datum	Directie begroting Budget	Gunning/ aanbesteding	versch %	Aanbest. vorm	aantal inschr.
1	West	asbestsanering MCW te Leusden	22-01-99	fl 2.186.999	fl 2.914.000	33%	Onderhands	5
2	BR	Aanleg platform en rolbaan bij baankop 06op vlb. Volkel	20-07-99	fl 1.164.000	fl 1.464.050	26%	Onderhands	7
3	BR	Aanleg platform 302-Sqn. Incl. infra op vlb Gilze-Rijen	30-08-00	fl 7.205.000	fl 8.001.750	11%	Openb m v s	8

Overzicht U-Bouw aanbestedingen 1999 en 2000 > Mf 1,8 en afwijking > 10% pos.

	RD	Omschrijving	datum	Directie begroting Budget	Gunning/ aanbesteding	versch %	Aanbest. vorm	aantal inschr.
1	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (BT)	21-06-00	fl 1.638.000	fl 2.206.650	26%	Openbaar	
2	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (IT)	21-06-00	fl 977.000	fl 1.850.625	89%	Openbaar	
3	NONI	Bouw Oefendorp Marnehuizen (gebouwen)	13-07-00	fl 17.038.500	fl 25.482.225	50%	Openb EG	
4	NONI	Bouw brandweerkaz. vlb. Leeuwarden	14-12-00	fl 2.873.000	fl 3.603.201	25%	Openbaar	
5	GLD	Bedrijfsrestaurant. AOCs te Nw Milligen (ET/WT)	16-12-99	fl 1.482.553	fl 1.839.000	24%	Openbaar	5
6	West	Aanpass. geb 204 tbv. IMH & SLH Alex kaz.	09-09-99	fl 2.162.352	fl 2.702.500	25%	Openbaar	8
7	West	Aanpassen 5 t/m 7e etage geb 32 Frederikkaz. (Et)	01-02-00	fl 2.199.636	fl 2.724.825	24%	Onderhands	3
8	West	Realisatie uitwijk trainer + testcentrum voor kustwacht v.h. geb. Zilvermeeuw op Willemsoord Den Helder.	03-11-00	fl 1.491.000	fl 2.017.475	35%	Openbaar	7
9	West	Verblijf Korporaals en Manschappen op Willemsoord te DH	13-09-99	fl 2.847.089	fl 3.847.655	35%	Openbaar	8
10	West	Uitbreiding geb. TOKM (014) MKErprins te DH.	15-03-00	fl 6.571.534	fl 7.752.650	18%	Openbaar	11
11	West	Nieuwbouw MOC t.b.v. MHKBNL en Kustwacht op Willemsoord	08-09-99	fl 16.150.997	fl 19.082.000	18%	Openbaar	12
12	West	Vervangende Nwb Onderh. gebouw+bedrijfsmag MVK de Kooy	11-05-00	fl 27.093.940	fl 39.080.500	44%	aarb. m.v.s	8
13	West	MKAD geb. 002	29-06-99	fl 2.027.459	fl 2.431.075	20%	Openbaar	8
14	West	Nieuwb ALC JDK te Texel	15-12-99	fl 6.221.284	fl 8.154.500	31%	Openbaar	7
15	West	616 99 1577 Vervangen gevelbeplating Rijkswerf Dok VI te Den Helder	07-09-99	fl 1.989.194	fl 4.630.675	133%	Openbaar	5
16	BR	Het bouwen van een squadron-complex (geb. 495 en 496) op vlb Gilze Rijen	05-10-99	fl 13.607.000	fl 15.126.950	11%	Openbaar	18
17	ZNI	E1 KMA Breda	31-08-00	fl 2.360.343	fl 2.869.000	22%	Openbaar	7
18	ZNI	N O en U, Eng v. Nassau R'daal	05-09-00	fl 2.957.508	fl 3.470.000	17%	Openbaar	7
19	ZNI	Uitbreiden I & 7 Schayk	26-09-00	fl 3.278.842	fl 4.150.000	27%	Openbaar	12

TOELICHTING

Overzicht Civiele aanbestedingen 1999 en 2000 > M f1 en afwijking > 10% pos.		
1	West	Urgente sanering, snel op de markt gebracht, door de aard van het werk was vooraf weinig inzicht bij de inschrijvers. Inschrijfsom 33% boven de begroting. Na overleg met de aannemer zijn besparingen aangebracht in werkplan, schuimbeton, algem. kosten en storkosten. Gunning f 2.355.052, dit is 7,7% boven de begroting.
2	BR	Begroting fondsaanvraag van sept '97 en aanbesteding in juli '99; prijspeil is niet gecorrigeerd (+ 5%). Marktinval door ongunstig seizoen/najaar (+ 5%). Verkorting uitvoeringsperiode (+ 5%). Marktinval door minder concurrentie (specialistisch werk) (+ 5%). Nauwkeurigheidsmarge in DGW&T-begroting (+ 5%).
3	BR	Begroting Fondsaanvraag (3-3-00) is f.7.205.000. Directiebegroting (30-8-00) is f.7.691.254. De verschillen zitten in verhoging van de directe kosten (rekenfouten, verhoging stelposten) en de Uitvoeringskosten en AK (invoering V&Gplan, Q-risico, eisen opdrachtgever). Dir.begroting is 6,8% hoger, het verschil met de laagste inschrijver is dan nog 4%; dit wordt verklaard door marktwerking.

Overzicht U-Bouw aanbestedingen 1999 en 2000 > Mf 1,8 en afwijking > 10% pos.		
1	NONI	MAS, bouwkundig: In overleg met de opdrachtgever heeft een verkorting van het ontwerpproces plaatsgevonden. Daardoor was het niet meer in overeenstemming was met het opgestelde Definitief Ontwerp, waarop het door de opdrachtgever toegewezen budget was gebaseerd. Het ontstane prijsverschil is voor 70% hierdoor verklaarbaar. Voor het resterende prijsverschil zie IT aanbesteding.
2	NONI	MAS IT: het resterende prijsverschil is veroorzaakt door een prijsopdrijvend effect bij de inschrijver, die als hoofdaannemer fungeerde voor een groot aantal leveranciers en onderaannemers. Daarop is besloten om een deel van de leverantie uit het ET bestek te halen en rechtstreeks met deze leverancier zaken te doen, waardoor de inschrijving van de aannemer van dit bestek aanzienlijk kon worden verlaagd.
3	NONI	Oefendorp Lauwersmeer (UTC), bijzonder project waarvoor geen vergelijkbare referentie beschikbaar was. Een groot deel van het prijsverschil is ontstaan door de uitwerking van het ontwerp in het bestek. Dit heeft te maken met het feit dat pas op het laatste moment definitieve besluiten zijn genomen m.b.t. de toe te passen materialen en detaillering van de huizen. Daarnaast was er sprake van een groot verschil in de berekening en benadering van de algemene bouwplaats- en uitvoeringskosten m.b.t. de uitvoering van dit project. Hierover is gesproken met de inschrijver wat heeft geleid tot een kleine verlaging van zijn inschrijving. Nu het project daadwerkelijk in uitvoering is blijkt dat de aannemer deze opgevoerde bouwplaats- en uitvoeringskosten ook daadwerkelijk maakt.
4	NONI	De 2 laagste inschrijvers (met een klein percentage boven de directiebegroting) voldeden niet aan de voor dit project gestelde gunning criteria. De derde inschrijver, die boven kostprijs heeft ingeschreven door een prijsopdrijvend effect t g v het vele werk dat in onderaanneming wordt uitgevoerd, voldeed wel aan de gunning criteria, maar was uiteraard niet de meest economische inschrijver. Een deel van het verschil is tevens veroorzaakt door de uitwerking van het ontwerp, waardoor dit niet meer in overeenstemming was met het bestek.
5	GLD	Aanpassingen in de VO/DO-begrotingen zijn niet verwerkt tot een aangepast budget. Door onjuiste budgetverdelingen binnen het totaalproject zijn bij deze aanbesteding grote verschillen ontstaan t.a.v. WT-installaties, airboxen en terreinleidings.
6	West	Verschil in hoofdzaak te wijten aan verkeerde hoeveelheden, te lage eenheidsprijzen en te laag uurloon in de directiebegroting (invloed +13%). Verder ongunstige marktinval (invloed +6%).
7	West	Verschil in hoofdzaak te wijten aan te lage hoeveelheden, prijzen en manuren in de directiebegroting.
8	West	De aannemer heeft ruim gecalculeerd, als gevolg van bezuinigingen is het verschil van 35% teruggebracht naar 0,7% (de bezuiniging wordt niet nader verklaard).
9	West	Verschil in hoofdzaak te wijten aan te lage hoeveelheden, prijzen en manuren in de directiebegroting.
10	West	Summiere toelichting. Door een bezuinigingsronde en prijsonderhandeling is de prijs van de aannemer verlaagd tot 8,6% boven de oorspronkelijke directiebegroting (l p l v 17,7%).
11	West	Complex project, m n installatietechnisch, door nieuwe technieken (warmteterugwinning e d j was e e a. moeilijk te begroten. Verschillen zitten in hoeveelheden en eenheidsprijzen. Door overspannen bouwmarkt zijn de staatkosten subst. hoger.
12	West	Complex project, m n installatietechnisch, door nieuwe technieken (warmteterugwinning e d j was e e a. moeilijk te begroten. Verschillen zitten in hoeveelheden en eenheidsprijzen. Door overspannen bouwmarkt zijn de staatkosten subst. hoger.
13	West	Verschil (19,75%) wordt verklaard door gespannen markt, tijdstip van aanbesteding (kort voor de bouwvakvakantie). Verschil is met de aannemer besproken hetgeen naar verwachting een lagere prijs kan opleveren, onderhandelingsresultaat is niet bekend.
14	West	Verschil in hoofdzaak te wijten aan andere hoeveelheden, lagere eenheidsprijzen en uurloon in de directiebegroting. Na onderhandeling is een korting bedongen van ca. 10%, waarna nog een verschil blijft met de directiebegroting van ca. 19%. Door overspannen bouwmarkt zijn de staatkosten substantieel hoger.
15	West	Miscalculaties in directiebegroting. uitgedrukt in % van de directiebegroting betreft dit: sloopwerk te laag begroot (11%), steigerwerk en uitvoeringskosten niet begroot (70%). Bij de beplating c a en overige begrotingsposten eenheidsprijzen te laag ingeschat of onderdelen vergeten (50%). Er zijn een aantal posten uit de opdracht geschrapt, het werk is voor ca. 10% lager dan de inschrijving gegund.
16	BR	Begroting is f. 13.607.000. Fondsaanvraag (budget) is f. 14.427.000. Totale projectkosten (inschrijfsom+leges+aanpassing '99) bedragen f. 15.869.125. Verschil tussen goedgekeurde fondsaanvraag en projectkosten is het onder de 10% en derhalve niet nader verklaard.
17	ZNI	Voorzieningen zwembad KMA. De inschrijver heeft voor wat betreft de directe kosten bouwkundig en civiele techniek ingeschreven met hoge prijzen van onderaannemers, dat werkt ook door naar hogere indirecte kosten.
18	ZNI	In de directie begroting zijn de posten communicatie en beveiliging niet meegenomen, dit verklaart ca. de helft van het verschil.
19	ZNI	Diverse aanpassingen op het bestek op verzoek van de opdrachtgever zijn niet doorberekend in de directiebegroting (fl 273.000.--). De aanbesteding heeft plaats gevonden op 26-9-2000. Het werk werd 9 maanden later opgedragen op 01-06-2001. Kosten fl. 206.000.--. Het resterende verschil (11%) zit in een hogere calculatie van de directe kosten door de aannemer (zowel Bouwk + Install + Cvt).

Aanbestedingen 1999 en 2000 (excl.briefovereenkomsten)

[illegible]

Defensie

Kamer A-3
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Telefoon 070 - 318 7200
<http://www.mindef.nl>

Intern memorandum

Aan de staatssecretaris
de minister
i.a.a.:
DGW&T, DV
Datum 14 december 2001
Ons kenmerk D 2001004055
Onderwerp Bouwfraude

Steller:
Art. 10 (2) (e)
Telefoon [redacted]
Fax 07 [redacted]
E-mail [redacted]@mindef.nl

Gevoegd is een aantekening van de DGW&T aan mij, waarin een onjuistheid wordt signaleerd in de brief aan de TK over de bouwfraude. De onjuistheid betreft een uitsplitsing van een totaalbedrag dat overigens wel juist is weergegeven.

De grote haast waarin op het laatste moment nog door VROM correcties zijn aangebracht is debet geweest aan deze onzorgvuldigheid, waarop overigens nadrukkelijk is gewezen. Nu onder primaire verantwoordelijkheid van VROM (EZ en V&W) deze brief is uitgegaan is het ook aan VROM om te bezien of een correctie nodig is. Blijkbaar werd dat in eerste aanleg niet nodig geacht en is de brief toch uitgedaan.

De vraag is of nu in tweede aanleg alsnog moet worden overgegaan tot wijziging. Dit zou betekenen dat er door u een verzoek moet worden gedaan primair aan de staatssecretaris van VROM om een gewijzigde brief aan de TK te doen toekomen.

Ik denk dat dat niet hoeft. Deze mening wordt door DGW&T gedeeld. De brief aan de TK begint al met de duidelijke waarschuwing dat "in de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was is een eerste evaluatie gemaakt". Verder wordt aangegeven dat de ramingen grondig zullen worden onderzocht en dat na onderzoek de TK volledig zal worden geïnformeerd.

Verder wil ik waarschuwen voor een mogelijke herhaling van de situatie voorafgaande aan het parlementair onderzoek naar de archieven van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Toen werd intern Defensie met de beste bedoelingen de nodige spoed betracht ten aanzien van het verzamelen van cijfers over de aanwezige archieven. Telkens opnieuw opduikende bestanden hebben geleid tot telkens nieuwe cijfers aan de TK. Dat maakt geen goede indruk.

Indien u daarmee instemt stel ik voor de melding van DGW&T voor kennisgeving aan te nemen.

De secretaris-generaal,

Art. 10 (2) (e)

drs. D. J. Barth

HDSG t.l.
doc 5

Ministerie van Defensie

Secretaris-Generaal

SG24/17J

Kamer A-3
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Telefoon 070 - 318 7200
<http://www.mindef.nl>

Steller:
Art 10 (2) (e)
Telefoon ()
Fax 01 ()
E-mail ()@mindef.nl

Defensie

Nota

Aan de staatssecretaris
de minister
i.a.a.:
DGW&T, DV

Art 10 (2) (e)

Datum 19 december 2001
Ons kenmerk D 2001004107
Onderwerp "Bouwfraude"

Heden is onder leiding van de SG VROM opnieuw interdepartementaal vergaderd over de aanpak van de in de brief aan de TK aangekondigde vervolgacties. Een overzicht heb ik gevoegd.

M.n. over de onderzoeken 1, 4, 6 en 7 is gesproken. Deze onderzoeken vormen de grootste brokken, gelet op de rol van de overheid als opdrachtgever. Voor wat betreft de overige onderzoeken, waar de overheid meer aan zet is op het terrein van marktordening en rechts- en integriteitshandhaving zijn de gedachten bij de primair aan zet zijnde departementen (EZ, BZK, Just.) nog niet uitgekristalliseerd.

De gedachte is (gelet op de aard van het onderwerp, de werkbelasting, de samenhang van de onderzoeken 1, 4, 6 en 7, en de betrachten onafhankelijkheid) deze onderzoeken uit te besteden aan een extern bureau dat m.n. gespecialiseerd is op het terrein van aanbestedingen.

Het heeft de voorkeur om het onderzoek in twee fasen te laten verrichten, fase 1 de opzet van de aanbesteding en fase 2, de werking. In fase 2 gaat het om een representatieve steekproef aan de hand waarvan een uitspraak gedaan kan worden over de kwaliteit van de naleving van de aanbestedingsregels. Hoe omvangrijk de steekproef moet zijn met het oog op representativiteit zal worden overgelaten aan de professionaliteit van het externe bureau. Dat heeft vanzelfsprekend ook consequenties voor de duur/kosten van het onderzoek.

Gelet op de in de brief aan de TK aangegeven spoed en het feit dat een eerste interdepartementaal overleg op politiek niveau pas in de derde week van januari mogelijk is, lijkt het onontkoombaar om reeds nu te starten met uitbesteding van het onderzoek. Afgesproken is dat een ieder de respectieve bewindspersonen om toestemming daarvoor vraagt, wat ik bij deze doe.

STAS/1776

Defensie

Ministerie van Defensie

Secretaris-Generaal

Datum

19 december 2001

Ons kenmerk

D

Verder is stilgestaan bij het parlementaire vooronderzoek en heeft V&W de aanwezigen geïnformeerd over de "do's en dont's" van een parlementaire enquête. Zo ver is het nog niet. Ik stel voor dat ik te zijner tijd daartoe, net als bij eerdere parlementaire onderzoeken Defensie betreffende, een aanwijzing SG zal voorbereiden, alsmede voor alle te horen personen nadere informatie zal verstrekken over de enquête.

De secretaris-generaal,

Art. 10 (2) (a)

drs.H.H.Hulshof

ph

Plannen van aanpak vervolgacties "bouwfraude"

In de brief van 5 december 2001 zijn 10 acties van het kabinet genoemd zonder dat in de brief precies is aangegeven wanneer deze acties gereed zijn en hoe daarover richting Tweede Kamer gecommuniceerd wordt. Aandachtspunt zal daarbij zeker de inpassing in het werkprogramma van de voorbereidingscommissie en de enquête commissie zijn. De voorbereidingscommissie zal uiterlijk 24 januari 2002 gereed zijn. In de planning wordt er rekening mee gehouden dat bij de start van de parlementaire enquête een brief van het kabinet gestuurd wordt met de stand van zaken van alle 10 de acties. Waarschijnlijk ligt de datum van de start van de commissie eind januari 2002. Of ook de voorbereidingscommissie nog tussentijds informatie over de voortgang van de vervolgacties verwacht is op dit moment nog niet bekend.

De eerste versies van de plannen van aanpak staan voor zover nu reeds bekend in het kort hieronder.

1. Onderzoek naar werking aanbestedingssysteem

Trekker: VROM/Rgd

Andere betrokkenen: EZ/NMa, V&W/RWS, LNV/LGB en Def/DGW&T

Hoofdvraag: inventarisatie en analyse van de werking van de verschillende vormen van aanbesteding, analyse van de risicofactoren.

Aanpak: extern onderzoek, in combinatie met actie nummer 7.

Gereed: februari 2002

2. Overleg over aanbestedingspraktijk met andere overheden en private personen

Trekker: VROM/CB

Andere betrokkenen: V&W, LNV/LGB, Def/DGW&T en EZ

Hoofdvraag: welke aanbestedingsregels worden gebruikt en wat is de praktijk?

Aanpak: overleggen met IPO, VNG en Unie van Waterschappen en enkele private rechtspersonen zoals NS, Schiphol NV, Universiteiten, grote ziekenhuizen ...

Gereed: februari 2002

3. Zwarte lijst

Trekker: EZ in overleg met Justitie

Andere betrokkenen: EZ, VROM/Rgd, V&W, LNV/LGB en Def/DGW&T

Hoofdvraag: op basis van welke criteria kan een zwarte lijst opgesteld worden

Aanpak: ?

Gereed: ?

4. Evaluatie UAR 2001

Trekker: VROM/Rgd

Andere betrokkenen: EZ/NMa, V&W/RWS, LNV/LGB en Def/DGW&T

Hoofdvraag: op welke punten zal in 2003 de UAR 2001 geëvalueerd worden en betekent dit dat nu al de gebruiker van de UAR 2001 hierop gewezen wordt.

Aanpak: extern onderzoek, waarbij een aantal evaluatiepunten afgeleid kunnen worden van het onderzoek ten behoeve van 1, 6 en 7

Gereed: februari 2002

5. Toepassing gedragsregels ministeries

Trekker: BZK

Andere betrokkenen: ministeries van VROM, V&W, Defensie, en Financiën
Hoofdvraag: hoe worden de gedragsregels van de ministeries – met name op het gebied van aanbesteden – toegepast en maakt dit aanpassing nodig
Aanpak: eenmalig onderzoek plus regelmatige audits
Gereed: eenmalig onderzoek in maart 2002

6. Verschil bouwkosten overheid – privaat

Trekker: VROM/Rgd

Andere betrokkenen: V&W/RWS, LNV/LGB, Def/DGW&T en EZ (NMa/CBS)

Hoofdvraag: oorzaken van de verschillen met name relatie met aanbestedingssysteem

Aanpak: extern onderzoek zo mogelijk in combinatie met 1 en 7 om relatie met aanbesteding beter te kunnen leggen

Gereed: februari 2002

7. Rol ramingen

Trekker: VROM/Rgd

Andere betrokkenen: V&W/RWS, LNV/LGB, Def/DGW&T en EZ (CBS/NMa)

Hoofdvraag: analyse van de verschillende ramingmethoden en de mogelijke invloed daarvan op de aanbesteding

Aanpak: extern onderzoek in combinatie met actie nummer 1.

Gereed: 15 februari 2002

8. Instructie melding NMa en OM

Trekker: EZ (NMa)

Andere betrokkenen: V&W, VROM, BZK, Def, LNV en Justitie

Hoofdvraag: wanneer moet iets gemeld worden of hoe kan “vermoeden” nader omschreven worden.

Aanpak: intern opstellen van instructie

Gereed: januari 2002

9. Diverse acties NMa

Trekker: NMa inbreng via EZ

Andere betrokkenen: OM, VROM/Rgd, V&W/RWS, LNV/LGB en Def/DGW&T

Hoofdvragen: zie brief 5 december 2001

Aanpak: ??

Gereed: ??

10. Integriteitsprogramma in de bouw

Trekker: VROM/CB

Andere betrokkenen: EZ (NMa), V&W, Def, en LNV

Hoofdvraag: bouwsector aanzetten tot het opstellen en naleven van een integriteitsprogramma

Aanpak: gezamenlijke brief vier/vijf ministeries gericht aan AVVB

Gereed: januari 2002

STAATSSECRETARIS
VAN DEFENSIE

Den Haag, 20 december 2001
nr. D2001004077

Amice,

5 december jl. is door u, mede namens ondergetekende, een brief aan de Tweede Kamer gezonden over het onderwerp bouwfraude en corruptie bij ambtenaren (TK 28 093, nr. 18, gevoegd). Deze brief is onder grote tijdsdruk totstandgekomen, waarbij tot op het laatste moment wijzigingen zijn aangebracht.

Ik heb moeten constateren dat de gepresenteerde cijfers op pagina 15 van de verzonden brief afwijken van het concept waarmee ik heb ingestemd. Hierdoor wordt een onjuist beeld geschetst van de aanbestedingen in het jaar 2000 door de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen (DGW&T) van Defensie. Er lijkt mij sprake te zijn van een onjuiste interpretatie van de door Defensie aangeleverde informatie die handelt over 1999 en 2000 (gevoegd). De juiste tekst had moeten zijn:

'De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen heeft in het jaar 2000 voor 610 miljoen gulden aanbesteed. Dit betrof vele projecten, waarvan 11 grond-, water- en wegenbouwprojecten boven Mf 1,- en 39 utiliteitsbouwprojecten boven Mf 1,8.'

Hoewel op ambtelijk niveau reeds contacten zijn gelegd over de onzorgvuldige weergave van deze cijfers, hecht ik eraan u – als eerste ondertekenaar van de brief aan de Kamer – persoonlijk te informeren over deze onjuiste informatie. De vraag of het noodzakelijk is de Kamer een correctie op de brief te sturen dient in eerste aanleg door u te worden beantwoord. Ik geef u echter in overweging dit achterwege te laten. Het totaal aanbestede bedrag is correct weergegeven. De Kamer is daarnaast in de brief reeds gemeld dat 'in de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was een eerste evaluatie (is) gemaakt'. Het kan niet worden uitgesloten dat het nu corrigeren van deze cijfers richting Kamer een sneeuwboleffect van het moeten melden van telkens aanvullende cijfers tot gevolg zal hebben. Bovendien wordt in de brief reeds aangegeven dat de ramingen grondig worden onderzocht en dat na onderzoek de Kamer volledig zal worden geïnformeerd.

Art. 10 (2) (e)

H.A.L. van Hoof

e staatssecretaris van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
dhr. J.W. Remkes

Nota

Ministerie van Defensie

Nota bestemd voor:

De Secretaris-Generaal

i.a.a. Art. 10 (2) (e)

Ministerie VROM/PDG – RGD

Postbus 20701
2500 ES 's-Gravenhage

Telefoon
Telefax

Nummer

DGWT/01/2215

Datum

13-12-2001

Onderwerp

Bouwfraude.

Heden nam ik kennis van de aan de Tweede Kamer verzonden brief over de Bouwfraude en corruptie bij ambtenaren (bijlage 1).

Ik constateer in deze brief op blz. 15 een afwijking betreffende Defensie ten opzichte van het concept waarover ik eerder adviseerde in te stemmen (waarbij de stafbehandelaar van de brief overigens nog mondeling op een onjuistheid in de getallen is gewezen). Door deze afwijking wordt een onjuist beeld geschetst van de aanbestedingen die in 2000 door de DGW&T hebben plaats gevonden.

De juiste tekst moet zijn:

"De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen heeft in het jaar 2000 voor 610 miljoen gulden aanbesteed. Dit betrof vele projecten, waarvan 11 grond-, water- en wegenbouwprojecten boven Mf 1,- en 39 utiliteitsbouwprojecten boven Mf 1,8."

Het betreft hier een onjuiste interpretatie van de door mij aangeleverde informatie (bijlage 2), die handelt over 1999 én 2000 en waarin de ondergrens van de door mij in beschouwing genomen projecten duidelijk is vermeld.

Ik constateer dat het totaal aanbestede bedrag correct is weergegeven. Bij de passage over de RGD (voor Defensie) wordt overigens ook met drempels gewerkt.

De Directeur Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen,

Art. 10 (2) (e)

Bijlage: twee

Doorkiesnummer:

13-12-2001 D2001004037

510011752

~~17/12 2001~~
17/12 2001 min

Defensie

Ministerie van Defensie

Secretaris-Generaal

Kamer A-3
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Telefoon 070 - 318 7200
<http://www.mindef.nl>

Steller:
Art 10 (2) (e)
Telefoon [redacted]
Fax [redacted]
E-mail [redacted]@mindef.nl

Intern memorandum

Aan de staatssecretaris v
de minister
i.a.a.:
DGW&T, DV
Datum 14 december 2001
Ons kenmerk D 2001004055
Onderwerp Bouwfraude

Gevoegd is een aantekening van de DGW&T aan mij, waarin een onjuistheid wordt gesignaleerd in de brief aan de TK over de bouwfraude. De onjuistheid betreft een uitsplitsing van een totaalbedrag dat overigens wel juist is weergegeven.

De grote haast waarin op het laatste moment nog door VROM correcties zijn aangebracht is debet geweest aan deze onzorgvuldigheid, waarop overigens nadrukkelijk is gewezen. Nu onder primaire verantwoordelijkheid van VROM (EZ en V&W) deze brief is uitgegaan is het ook aan VROM om te bezien of een correctie nodig is. Blijkbaar werd dat in eerste aanleg niet nodig geacht en is de brief toch uitgedaan.

De vraag is of nu in tweede aanleg alsnog moet worden overgegaan tot wijziging. Dit zou betekenen dat er door u een verzoek moet worden gedaan primair aan de staatssecretaris van VROM om een gewijzigde brief aan de TK te doen toekomen.

Ik denk dat dat niet hoeft. Deze mening wordt door DGW&T gedeeld. De brief aan de TK begint al met de duidelijke waarschuwing dat "in de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was is een eerste evaluatie gemaakt". Verder wordt aangegeven dat de ramingen grondig zullen worden onderzocht en dat na onderzoek de TK volledig zal worden geïnformeerd.

Verder wil ik waarschuwen voor een mogelijke herhaling van de situatie voorafgaande aan het parlementair onderzoek naar de archieven van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Toen werd intern Defensie met de beste bedoelingen de nodige spoed betracht ten aanzien van het verzamelen van cijfers over de aanwezige archieven. Telkens opnieuw opduikende bestanden hebben geleid tot telkens nieuwe cijfers aan de TK. Dat maakt geen goede indruk.

Indien u daarmee instemt stel ik voor de melding van DGW&T voor kennisgeving aan te nemen.

Het lijkt mij het beste wanneer ik
VROM formeel bij brief informeer
over deze onjuiste informatie; de
vraag of een gewijzigde brief naar
de TK aan VROM over te laten,
waarbij wel melding gemaakt kan worden
van uw overwegingen om dat niet
te doen
16/12.

De secretaris-generaal,

drs. D.J. Barth

31/05/1752

Den Haag, 18 november 2001
nr. D2001004077

5 december jl. is door u, mede namens ondergetekende, een brief aan de Tweede Kamer gezonden over het onderwerp bouwfraude en corruptie bij ambtenaren (TK 28 093, nr. 18, gevoegd). Deze brief is onder grote tijdsdruk totstandgekomen, waarbij tot op het laatste moment wijzigingen zijn aangebracht.

Ik heb moeten constateren dat de gepresenteerde cijfers op pagina 15 van de verzonden brief afwijken van het concept waarmee ik heb ingestemd. Hierdoor wordt een onjuist beeld geschetst van de aanbestedingen in het jaar 2000 door de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen (DGW&T) van Defensie. Er lijkt mij sprake te zijn van een onjuiste interpretatie van de door Defensie aangeleverde informatie die handelt over 1999 en 2000 (gevoegd). De juiste tekst had moeten zijn:

'De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen heeft in het jaar 2000 voor 610 miljoen gulden aanbesteed. Dit betrof vele projecten, waarvan 11 grond-, water- en wegebouwprojecten boven Mf 1,- en 39 utiliteitsbouwprojecten boven Mf 1,8.'

Hoewel op ambtelijk niveau reeds contacten zijn gelegd over de onzorgvuldige weergave van deze cijfers, hecht ik eraan u – als eerste ondertekenaar van de brief aan de Kamer – persoonlijk te informeren over deze onjuiste informatie. De vraag of het noodzakelijk is de Kamer een correctie op de brief te sturen dient in eerste aanleg door u te worden beantwoord. Ik geef u echter in overweging dit achterwege te laten. Het totaal aanbestede bedrag is correct weergegeven. De Kamer is daarnaast in de brief reeds gemeld dat 'in de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was een eerste evaluatie (is) gemaakt'. Het kan niet worden uitgesloten dat het nu corrigeren van deze cijfers richting Kamer een sneeuwbal effect van het moeten melden van telkens aanvullende cijfers tot gevolg zal hebben. Bovendien wordt in de brief reeds aangegeven dat de ramingen grondig worden onderzocht en dat na onderzoek de Kamer volledig zal worden geïnformeerd.

H.A.L. van Hoof

2-1-01

**De staatssecretaris van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
dhr. J.W. Remkes**

Vergaderjaar 2001–2002

28 093

Bouwfraude en corruptie bij ambtenaren

Nr. 18

**BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN VOLKSHUISVESTING,
RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER EN DE MINISTERS
VAN VERKEER EN WATERSTAAT EN VAN ECONOMISCHE ZAKEN**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 5 december 2001

Recent hebben verontrustende berichten over de bouwsector als opdrachtnemer en de overheid als opdrachtgever van bouwwerken veel publiciteit gekregen. Het kabinet neemt deze signalen over «bouwfraude» zeer serieus en ziet daarin – overeenkomstig de wens van de Kamer – aanleiding om de regelgeving en uitvoeringspraktijk op dit gebied grondig tegen het licht te houden. In de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was is een eerste evaluatie gemaakt, die in deze brief wordt beschreven. Deze heeft alleen betrekking op de situatie van de rijksoverheid als opdrachtgever van bouwwerken. Het kabinet wil niet volstaan met deze snelle en daardoor op onderdelen nog onvolledige rapportage. Naar de in deze brief benoemde onderdelen waaromtrent nog onvoldoende inzicht kan worden gegeven, zal verdergaand onderzoek worden verricht. Over de resultaten daarvan zal nader aan de Kamer worden gerapporteerd.

Met deze brief en de hierin vervatte vervolgcacties wordt uitvoering gegeven aan motie TK 2001/2002 28 093, nr. 3, gewijzigd bij motie nr. 6, wat betreft het tweede en vierde onderdeel, en motie TK 2001/2002 28 093, nr. 4, die zijn ingediend tijdens het interpellatiedebat op 14 november jl.

Zoals hiervoor aangegeven, richt deze brief – in lijn met het desbetreffende verzoek van de Kamer in motie nr. 6 – zich uitsluitend op het aanbesteden van werken door de rijksoverheid. Dit betekent dat de opdrachtverlening van bouwwerken door andere overheden hier niet wordt behandeld. Ook wordt niet ingegaan op werken met een aanmerkelijk maatschappelijk belang die grotendeels of volledig worden gefinancierd met rijksmiddelen, maar worden opgedragen door private rechtspersonen. Het kabinet acht het noodzakelijk dat deze partijen de door hen gehanteerde aanbestedingsregels en -praktijk op overeenkomstige wijze tegen het licht houden. De Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimte-

lijke Ordening en Milieubeheer zal daarover met hen in overleg treden. Het beeld dat in deze brief wordt beschreven omtrent de aanbestedingsregels en -praktijk van de rijksoverheid kan daarvoor een handreiking bieden.

Alvorens tot deze beschrijving over te gaan, wordt kort de context geschetst van de aanbestedingspraktijk van de rijksoverheid, in het bijzonder wat betreft de actuele items in het huidige debat rond de «bouwfraude».

Het gaat hier om bouwwerken, die aan private partijen worden opgedragen en waarvan de prijs in concurrentie tot stand komt op de bouwmarkt. De rijksoverheid gebruikt het systeem van de aanbesteding om te bevorderen dat bij bouwwerken in opdracht van het rijk voldoende concurrentie plaatsvindt. Het systeem is zo uitgewerkt dat binnen een goed functionerende markt de overheid tegen een gunstige prijs kan inkopen. De bouwmarkt onderscheidt zich van een markt van gerede (consumenten-)producten door de aard van het productieproces en door de omstandigheid dat bouwwerken op een bepaalde plaats tot stand moeten worden gebracht, waarbij de afstand tussen bouwplaats en grondstoffen en deelproducten een belangrijke rol speelt. De bouwmarkt is hierdoor veelal lokaal dan wel regionaal georiënteerd. Daarnaast zijn sommige bouwopdrachten (veelal van de overheid of mede door de overheid gefinancierde instanties) zodanig complex en van een zodanige omvang, dat slechts een zeer beperkt aantal opdrachtnemers zo'n opdracht kan uitvoeren. In zo'n geval is de onderlinge concurrentie beperkt.

In eerder genoemde berichten wordt gesproken over meerdere vormen van «bouwfraude». Het zou daarbij gaan om:

- het maken van zogenaamde horizontale afspraken tussen aannemers over een opslag op de prijs ten behoeve van de onderlinge verrekening van rekenkosten;
- om onderlinge afspraken over de hoogte van de laagste inschrijving en over wie tegen het laagste bedrag inschrijft en dus het werk krijgt;
- om fraude tijdens de uitvoering en;
- om omkoping van ambtelijk medewerkers en bestuurders.

Met name bij genoemde onderlinge afspraken, die een prijsopdrijvend effect hebben, bestaat er een relatie met het aanbestedingsbeleid.

Zo was het vóór 1992 praktijk dat aannemers in onderling overleg een bedrag in de prijs opnamen om de rekenkosten van de aannemers aan wie het werk niet werd gegund te vergoeden. Deze praktijk was wettelijk toegestaan totdat deze door de Europese Commissie werd beoordeeld als ontoelaatbaar. Als het gaat om deze rekenvergoeding, ontstaat regelmatig de indruk dat deze praktijk toch is voortgezet. Afdoende aanwijzingen hiervoor zijn er echter tot op heden niet. De relatief kleine opslag die voor verrekening van de rekenkosten nodig zou zijn, is in de aangeboden prijs niet terug te vinden. Daardoor kan niet met zekerheid worden afgeleid of in de prijs van de laagste inschrijver al dan niet een vergoeding voor de rekenkosten van de andere inschrijvers is opgenomen.

Ook ten aanzien van afspraken op enige schaal over wat in vakkringen wordt genoemd «prijsverbetering» c.q. afspraken over wie «het werk krijgt» bestaat vooralsnog geen voldoende bewijs. Daar waar een ernstig vermoeden bestaat van onregelmatigheden, dienen die gemeld te worden bij het Openbaar Ministerie (OM) of bij de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa). In de uitvoeringspraktijk komt het echter niet vaak tot een melding, omdat het gaat om indrukken die niet concreet bewezen kunnen worden. Bij een eerste globale analyse van de aanbestedingsuitkomsten

blijkt dat het voorkomt dat de hoogte van de prijs van de inschrijver afwijkt van wat door de aanbesteder bij een goede marktwerking wordt verwacht.

Al met al kan de vraag gesteld worden of met het huidige systeem van de aanbesteding het doel, bevorderen van concurrentie c.q. een optimale prijs/kwaliteitsverhouding, wel in voldoende mate wordt bereikt. Op deze vraag zal verderop in deze brief nader worden ingegaan, evenals op het punt van de integriteit van betrokken partijen.

De brief is als volgt opgebouwd:

1. eerst wordt een beschrijving gegeven van de in dit verband relevante regels, procedures en waarborgen die op de rijksoverheid als opdrachtgever van toepassing zijn dan wel daartoe nog in ontwikkeling zijn;
2. vervolgens wordt aandacht geschonken aan de aanbestedingspraktijk van de overheid. Daarbij wordt vooral ingegaan op inmiddels in de praktijk geconstateerde aandachtspunten en op de acties die het kabinet in dat verband zal ondernemen;
3. de brief wordt afgesloten met een samenvattend overzicht van genoemde acties. Over de voortgang van deze acties zal de Kamer periodiek worden geïnformeerd.

1. Regels, procedures en waarborgen

Daar waar de overheid als opdrachtgever optreedt, spreekt het voor zich dat dat op een rechtmatige wijze dient te gebeuren. In dat kader is het van belang dat:

- vigerende wet- en regelgeving in acht wordt genomen;
- risico's voor fraude en criminaliteit worden geminimaliseerd;
- overheid en bedrijfsleven integer opereren en
- in goede procedures en waarborgen wordt voorzien.

Naast de rechtmatige is de doelmatige (goede prijs/kwaliteitsverhouding) besteding van overheidsgelden een vereiste. Met de realisatie van bouwwerken voor de rijksoverheid zijn immers grote bedragen gemoeid. Voldoende concurrentie in de markt is daarom van belang. Het systeem van de aanbesteding is er onder andere op gericht concurrentie in de bouwmarkt te bevorderen. In de Europese regelgeving op het gebied van het verstrekken van overheidsopdrachten zijn deze doelstellingen als volgt geformuleerd:

- het stimuleren van vrije, eerlijke concurrentie binnen de Europese Unie door openbare bekendmaking van voorgenomen opdrachten;
- het bewerkstelligen van besparingen voor opdrachtgevers door een meer professioneel inkoopproces.

De Europese regelgeving voor overheidsopdrachten is vastgelegd in vier richtlijnen: de Richtlijn Diensten, de Richtlijn Leveringen, de Richtlijn Nutssector en de Richtlijn Werken. De Richtlijn Werken is van toepassing op overheidsopdrachten in de bouw.

In de Richtlijn Werken is een «werk» gedefinieerd als «het product van bouw- dan wel wegenbouwkundige werken in hun geheel dat ertoe bestemd is als zodanig een economische of technische functie te vervullen». De Richtlijn Werken is van toepassing op opdrachten waarvan de raming gelijk aan of hoger is dan het zogenaamde Europese drempelbedrag (5 miljoen Special Drawing Rights (SDR), thans f 11 807 815,- ex BTW).

In Nederland zijn de voorschriften uit de Europese Richtlijn Werken geïmplementeerd middels het Besluit Overheidsaanbestedingen op grond van de Raamwet EEG-voorschriften overheidsopdrachten. Hiermee zijn alle aanbestedende diensten gehouden aan de Europese Richtlijn Werken.

Op initiatief van de Ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Verkeer en Waterstaat en Defensie zijn de voorschriften uit de Europese Richtlijn Werken overgenomen in het UAR-EG 1991 (Stcrt. 1991, 228). Deze departementen hebben in de UAR-EG 1991 voorts bepalingen opgenomen in aanvulling op het Besluit Overheidsaanbestedingen. Op grond van de door hen vastgestelde «Beleidsregels aanbesteding van werken» zijn deze departementen verplicht het UAR-EG 1991 toe te passen als zij een opdracht willen laten uitvoeren, waarvan de raming boven het Europese drempelbedrag uitkomt. Dat geldt niet voor de andere overheden. De koepelorganisaties van deze overheden hebben het UAR-EG 1991 wel aan hun leden aanbevolen.

In de «Beleidsregels aanbesteding van werken» (Stcrt. 2001, 113) hebben voornoemde ministeries voorts het regiem vastgelegd dat zij hanteren voor de opdrachtverlening van werken, waarvan de raming beneden het Europese drempelbedrag ligt. De «Beleidsregels aanbesteding van werken» bepalen onder andere wanneer welke aanbestedingsprocedures moeten worden toegepast, alsmede de verplichting tot het toepassen van de UAR 2001. Het UAR 2001 bevat de voorschriften die ten aanzien van deze procedures in acht moeten worden genomen. Het in de beleidsregels aangegeven regiem komt overeen met het regiem zoals dit voor de rijksoverheid was neergelegd in het op de Comptabiliteitswet gebaseerde Besluit aanbesteding van werken 1973. Dit besluit is met ingang van 1 september 2001 komen te vervallen.

1.1 Opdrachten boven het Europees drempelbedrag: Uniform Aanbestedingsreglement EG 1991 (UAR-EG 1991)

In het UAR-EG 1991 zijn voorschriften opgenomen met betrekking tot de toe te passen aanbestedingsprocedures. Daarin staat aangegeven hoe de aankondiging van de voorgenomen opdrachten dient plaats te vinden, de termijnen die de aanbesteder en de inschrijvers in aanmerking moeten nemen, alsmede de selectiecriteria en de gunningscriteria ten behoeve van de kwalitatieve beoordeling van gegadigden of inschrijvers.

Het UAR-EG 1991 kent vier aanbestedingsprocedures:

1. de openbare aanbesteding: een aanbesteding die algemeen bekend wordt gemaakt en waarbij een ieder kan inschrijven;
2. de aanbesteding met voorafgaande selectie: een aanbesteding die algemeen bekend wordt gemaakt en waarbij een ieder zich als gegadigde kan aanmelden en waarvoor een aantal gegadigden tot inschrijving kunnen worden uitgenodigd. Dit aantal bedraagt minimaal vijf, op voorwaarde dat er voldoende geschikte gegadigden zijn;
3. de onderhandelingsprocedure met voorafgaande bekendmaking (beperkte toepassingsmogelijkheden): een aanbesteding, die algemeen bekend wordt gemaakt en waarbij een ieder zich als gegadigde kan aanmelden, waarna de aanbesteder met door hemzelf gekozen gegadigden overleg pleegt, en via onderhandelingen met een aantal van hen de contractuele voorwaarden vaststelt. Dit aantal bedraagt ten minste drie, op voorwaarde dat er voldoende geschikte gegadigden zijn;
4. de onderhandelingsprocedure zonder voorafgaande bekendmaking (beperkte toepassingsmogelijkheden): een aanbesteding, waarbij de aanbesteder met één of meer door hem zelf gekozen gegadigden

overleg pleegt en via onderhandelingen met één of meer van hen de contractuele voorwaarden vaststelt.

De aanbestedende dienst kan afzien van openbaar aanbesteden en van de aanbesteding met voorafgaande selectie (die ook openbaar is) en gebruikmaken van de onderhandelingsprocedures, als zich één van de uitzonderingsgevallen voordoet die zijn opgenomen in artikel 41 en artikel 55 van het UAR-EG 1991 (Stcrt. 1991, 228).

Kwalitatieve beoordeling van gegadigden of inschrijvers

De aanbestedingsprocedure dient transparant te zijn. Vooraf dienen selectiecriteria en gunningscriteria bekend te zijn. Deze criteria dienen objectief, helder en evenredig te zijn. In het UAR-EG 1991 zijn ten aanzien van de selectie zowel uitsluitingscriteria als geschiktheidseisen opgenomen.

Uitsluitingscriteria (limitatief)

Op grond van het UAR-EG 1991 kan van deelneming aan een aanbesteding worden uitgesloten een ieder:

- a. die in staat van faillissement of van liquidatie verkeert, die zijn werkzaamheden heeft gestaakt, of die het voorwerp is van een surseance van betaling of een akkoord dan wel in een andere soortgelijke toestand verkeert ingevolge een gelijkaardige procedure waarin de nationale wettelijke regeling voorziet;
- b. wiens faillissement is aangevraagd of tegen wie een procedure van surseance van betaling of akkoord dan wel een andere soortgelijke procedure waarin de nationale wettelijke regeling is voorzien, aanhangig is gemaakt;
- c. die bij een vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan, veroordeeld is geweest voor een delict dat de professionele integriteit van de aannemer in het gedrang brengt;
- d. die in de uitoefening van zijn beroep een ernstige fout heeft begaan, vastgesteld op elke grond die de aanbesteder aannemelijk kan maken;
- e. die niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan ten aanzien van de betaling van de sociale verzekeringsbijdragen overeenkomstig de wettelijke bepalingen van het land waar hij gevestigd is of die van het land van de aanbesteder;
- f. die niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan ten aanzien van de betaling van zijn belastingen overeenkomstig de wettelijke bepalingen van het land waar hij gevestigd is of van het land van de aanbesteder;
- g. die zich in ernstige mate schuldig heeft gemaakt aan valse verklaringen bij het verstrekken van inlichtingen die kunnen worden verlangd.

Op deze uitsluitingscriteria en de aanvullende voorstellen die de Europese Commissie daaromtrent bij de Raad van Ministers heeft ingediend, wordt nader ingegaan in het deel van deze brief waar de aanbestedingspraktijk van de rijksoverheid aan de orde komt. Daar wordt tevens een relatie gelegd met het opstellen van een «zwarte lijst».

Geschiktheidseisen

De geschiktheidseisen betreffen de maatschappelijke, organisatorische, technische en financieel-economische eisen die aan de aannemer voor de specifieke opdracht worden gesteld. Van de aannemer wordt verwacht dat hij redelijkerwijs in staat moet worden geacht het aangekondigde werk vakkundig uit te voeren. De geschiktheidseisen dienen dan ook van tevoren bekend te zijn, zodat de inschrijvers weten aan de hand van welke maatstaven zij zullen worden beoordeeld.

De gunningscriteria

Het voldoen aan de gestelde geschiktheidseisen door de inschrijver is niet beslissend voor de vraag of het werk aan hem zal worden gegund. Dit wordt bepaald door het geldende gunningscriterium.

De gunningscriteria zijn «de laagste prijs» of «de economisch voordeligste aanbidding» (beste prijs/kwaliteitsverhouding). Het staat de aanbestedder niet vrij om naast genoemde criteria andere gunningseisen te stellen. Indien de aanbestedende dienst geen gunningscriteria opneemt in de aankondiging, geldt als gunningscriterium «de laagste prijs». Bij het gunningscriterium «de economisch voordeligste aanbidding» kunnen, al naar gelang de aard van de opdracht, criteria een rol spelen als kwaliteit, technische waarde, esthetische en functionele kenmerken, after sales-service, tijdstip voor het uitvoeren van het werk en de prijs.

1.2 Opdrachten beneden het Europese drempelbedrag: Uniform Aanbestedingsreglement 2001 (UAR 2001)

De Ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Verkeer en Waterstaat en Defensie hebben zich op grond van hun «Beleidsregels aanbesteding van werken» verplicht om opdrachten beneden het Europese drempelbedrag aan te besteden volgens het UAR 2001 (Stcrt. 2001, 113). Het UAR 2001 vervangt met ingang van 1 september jl. het UAR 1986.

Het UAR 2001 bevat evenals het UAR-EG 1991 voorschriften met betrekking tot de aanbestedingsprocedures, selectie- en gunningscriteria. In het UAR 2001 zijn twee aanbestedingsprocedures vergelijkbaar met die van het UAR-EG 1991, namelijk de «openbare aanbesteding» en de «aanbesteding met voorafgaande selectie». Verder bevat het UAR 2001 ook de volgende twee – van het UAR-EG 1991 afwijkende – aanbestedingsprocedures:

- onderhandse aanbesteding: een aanbesteding waarvoor een beperkt aantal van ten minste twee natuurlijke of rechtspersonen tot inschrijving wordt uitgenodigd, met dien verstande dat het uit te nodigen aantal in de regel niet meer bedraagt dan zes;
- onderhandse aanbesteding na selectie: een aanbesteding waarbij een beperkt aantal van ten minste twee natuurlijke of rechtspersonen in de gelegenheid wordt gesteld deel te nemen aan een selectie, waarna een of meer van hen, doch niet meer dan zes, tot inschrijving kunnen worden uitgenodigd.

Aanleiding voor het UAR 2001 was de situatie die was ontstaan na het verbod van de Europese Commissie van 5 februari 1992 tot toepassing van de Uniforme Prijsregelende Reglementen (UPR) van de Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties (SPO) en de Erecode voor ondernemers in het bouwbedrijf 1981 wegens strijdigheid met de Europese mededingingsregels. Hiermee werd een eind gemaakt aan een horizontaal prijsafstemming- en marktverdelingskartel. Deel hiervan maakte uit een anti-leurrageling (een regeling tegen het «leuren» van een aanbestedder met zijn opdracht, waarbij aannemers tegen elkaar worden uitgespeeld), de rekenkostenvergoeding en de verplichte afdracht voor een fonds voor collectief onderzoek, zoals was neergelegd in voornoemde «horizontale» afspraken tussen de aannemers onderling.

Mede op basis van de resultaten van een tussentijds evaluatieonderzoek van het door de overheid gevoerde aanbestedingsbeleid – in opdracht van de toenmalige Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer – is door de overheidsopdrachtgevers in overleg met de opdrachtnemers het UAR 2001 opgesteld. Dat voorziet met name in verbetering van de aanbestedingsprocedures en verlaging van de

kosten bij het verstrekken van bouwopdrachten. Daarbij zijn ook afspraken gemaakt om de hiervoor genoemde problemen (het tegengaan van «leuren» door aanbesteders, de mogelijkheid tot het geven van een rekenvergoeding en de mogelijkheid tot het vormen van een fonds voor collectief onderzoek) te kunnen ondervangen. Het UAR bevat beleidsregels, waarin de overheid het eigen gedrag vastlegt. Het bevat geen «horizontale» afspraken tussen aannemers onderling. De Mededingingswet is hierop niet van toepassing.

Overigens kan de Europese Commissie overheidsgedrag toetsen aan de normen van het EG-verdrag onder meer op de gevolgen ervan voor de mededinging tussen ondernemingen.

Het UAR 2001 wijkt alleen wezenlijk af van het UAR 1986 op de hiervoor genoemde punten. Voor het overige zijn er geen noemenswaardige verschillen tussen het UAR 2001 en het UAR 1986.

Evenals de toepassing van het UAR-EG 1991 is de toepassing van het UAR 2001 door de koepelorganisaties van de andere overheden aan hun leden aanbevolen.

Zoals hiervoor is aangegeven is in het UAR 2001 de mogelijkheid opgenomen om een tegemoetkoming in de gemaakte inschrijvingskosten te verstrekken, de zogenaamde rekenvergoeding. Indien de aanbesteder besluit tot het verstrekken van een rekenvergoeding is in het UAR 2001 bepaald dat de vergoeding slechts wordt toegekend aan maximaal de laagste tien inschrijvers. De wijze waarop de vergoeding wordt berekend is neergelegd in een tabel. Het verstrekken van een vergoeding kan ook plaatsvinden als een opdracht onverhoopt niet gegund wordt. Degene aan wie het werk wordt opgedragen, komt niet in aanmerking voor een vergoeding.

Over de toekenning van rekenvergoedingen door overheidsopdrachtgevers zijn indertijd geen bepalingen opgenomen in het UAR-EG 1991. Daarmee is een opdrachtgever, voor wat betreft aanbestedingen waarop het UAR-EG 1991 van toepassing is, vrij in het al dan niet toekennen van een rekenvergoeding aan inschrijvende partijen.

1.3 Waarborgingsinstanties

In dit kader is het goed te wijzen op drie instanties die – in de relatie met externe, private partijen – een speciale taak hebben tot waarborging van beoogde doelen (mede) op dit terrein. Het gaat hierbij om:

- de Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland, die in dit verband de functie heeft een eerlijke, onpartijdige en integere beslechting van geschillen tussen de betrokken publieke en private partijen te waarborgen;
- de Nederlandse Mededingingsautoriteit, die in dit verband onder meer de functie heeft de naleving van Mededingingswet te waarborgen in de zin van voldoende, transparante en eerlijke concurrentie tussen de inschrijvers bij aanbesteding;
- het nog op te richten Bureau Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Bureau BIBOB), dat in dit kader – via advisering aan opdrachtgevende overheidsinstanties – de functie krijgt het gunnen van overheidsopdrachten aan integere gegadigden te waarborgen.

Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland (RvA)

Op grond van zowel het UAR-EG 1991 als het UAR 2001 worden geschillen over aanbestedingen voorgelegd aan de Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland. Deze is voor wat betreft

aanbestedingsgeschillen samengesteld uit 1 arbiter die jurist is en 2 arbiters die uit het bouwbedrijfsleven komen. In de RvA zijn opdrachtgevers niet vertegenwoordigd.

De RvA heeft een aantal vonnissen gewezen in gevallen waarin de aanbesteder om reden van te hoge inschrijvingen van gunning van de opdracht wilde afzien en een nieuwe aanbesteding voor dezelfde opdracht wilde starten dan wel onderhandelingen met andere partijen wilde beginnen. Kort gezegd komt de jurisprudentie die zich heeft ontwikkeld op basis van het UAR 1986, er op neer dat de RvA er van uitgaat dat de inschrijvingssommen in vrije concurrentie tot stand gekomen zijn en in beginsel als marktconform moeten worden beschouwd. Prijsaanbiedingen die in concurrentie tot stand zijn gekomen, mochten niet als te hoog terzijde worden gelegd, tenzij de aanbesteder aan de hand van objectieve en/of geobjectiveerde maatstaven aantoonde dat het verschil tussen de begroting van de aanbesteder en de laagste aanbieding het gevolg was van kennelijke tekortkomingen in de aanbieding. In de praktijk bleek de aanbesteder veelal niet over het bewijs van dergelijke tekortkomingen te kunnen beschikken.

In het UAR 2001 is afstand genomen van de hierboven vermelde jurisprudentie van de RvA. Onder dit nieuwe UAR «is de aanbesteder niet gehouden het werk op te dragen indien hij daarvoor goede gronden heeft». Als één van die gronden wordt aangemerkt, de situatie dat aanbestedingen zijn gedaan die hoger zijn dan de aanbesteder op basis van een zorgvuldige begroting van de opdracht redelijkerwijs mocht verwachten en overleg daarin geen verandering heeft gebracht. Het gaat hier in de kern om de stellingname in het UAR 2001, dat de zorgvuldigheid van de raming van de aanbesteder als uitgangspunt voor de beoordeling dient te worden genomen. De aanbesteder behoort niet te worden genoodzaakt een prijs te aanvaarden die hij niet behoefde te verwachten, ongeacht of in de aanbieding van de inschrijver fouten zijn geslopen.

Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa)

De NMa is opgericht op grond van de Mededingingswet en heeft tot taak de naleving van die wet in de praktijk te bevorderen. Dit betekent onder meer dat de NMa op basis van eigen onderzoek en op basis van externe signalen – in dit geval van bijvoorbeeld opdrachtgevende overheidsinstanties – zal reageren op (vermeende) kartelafspraken. In het deel van deze brief dat handelt over de aanbestedingspraktijk van de rijksoverheid wordt – mede gelet op het desbetreffende verzoek van de Kamer in het laatste punt van motie TK 2001/2002 28 093, nr. 6 – nader op de NMa in gegaan.

Bureau Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Bureau BIBOB)

Op 18 oktober jl. is het wetsvoorstel BIBOB met algemene stemmen in de Tweede Kamer aanvaard. Op grond van de Wet BIBOB zal het Bureau BIBOB worden opgericht. Afhankelijk van de nadere invulling zal dit Bureau onder meer tot taak hebben om, op verzoek van een aanbestedende dienst, onderzoek te verrichten naar de criminele antecedenten van een gegadigde voor een overheidsopdracht en daaromtrent vervolgens advies uit te brengen. Bij algemene maatregel van bestuur zal overigens nog moeten worden aangegeven op welke sectoren BIBOB van toepassing zal worden verklaard. Het uitdrukkelijke voornemen van het kabinet, zoals aangegeven in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel, is om BIBOB ook van toepassing te verklaren op de bouwsector. In dat geval kan dus een overheidsdienst die een bouwwerk wil aanbesteden eerder

bedoeld advies vragen aan het Bureau BIBOB. Indien uit het advies van het bureau blijkt dat een gegadigde voor deze overheidsopdracht definitief is veroordeeld voor fraude, kan de betrokken overheidsdienst op grond van de desbetreffende uitsluitingsbepaling in het UAR-EG 1991 deze gegadigde op voorhand uitsluiten van gunning (een dergelijk advies kan overigens ook op grond van de Wet BIBOB worden gevraagd wanneer het gaat om opdrachten waarvan de raming beneden het Europese drempelbedrag ligt).

Als uit het BIBOB-onderzoek blijkt dat er sprake is van een vervolging wegens fraude of van een schikking met de officier van justitie, kan alleen tot uitsluiting worden overgegaan indien deze feiten worden opgevat als een ernstige fout in de uitoefening van het beroep van aannemer. In dat geval behoeft de ernstige fout slechts aannemelijk gemaakt te worden en is niet vereist dat een onherroepelijke veroordeling is gevolgd. Op dit laatste punt wordt overigens verderop in deze brief nog nader ingegaan.

2. De aanbestedingspraktijk bij de rijksoverheid

Het kabinet heeft in de «bouwfraude» aanleiding gezien de aanbestedingspraktijk bij de rijksoverheid grondig tegen het licht te houden. In de korte periode die daarvoor tot op heden beschikbaar was, is een eerste evaluatie gemaakt. Eerst wordt, op basis van de huidige kennis, de departementale uitwerking van de regelgeving, procedures en waarborgen beschreven. Vervolgens wordt ingegaan op de verschillende aandachtspunten die inmiddels in de praktijk zijn geconstateerd en de acties die het kabinet in dat verband zal ondernemen.

2.1 Departementale uitwerking regelgeving, procedures en waarborgen

Zoals eerder aangegeven, wordt het aanbestedingsbeleid voor alle departementen bepaald door de regelgeving van de Europese Unie, het UAR-EG 1991, het UAR 2001 en de daarop gebaseerde jurisprudentie. Geschiktheidseisen, uitsluitingscriteria, de aanbestedingsvormen en onderwerpen als het omgaan met te hoge aanbiedingen worden gedeels hierdoor bepaald. Vrijheidsgraden zijn er vooral voor wat betreft de keuze van de aanbestedingsvorm, het gunningscriterium en de wijze van ramen.

Aanbestedingsvormen

Verschillen in de keuze van de aanbestedingsvormen (zie onder paragrafen 1.1 en 1.2) zijn vooral te verklaren uit de aard van de projecten. Daarbij valt te denken aan factoren zoals de aard van de opdracht («confectieproducten» of maatwerk), de transactiekosten zowel voor de vraag- als de aanbodkant, de gevoeligheid van de informatie die het bestek bevat, de omvang van het bestek en het gewenste tijdstip voor de start van de bouw.

Rijkswaterstaat (Verkeer en Waterstaat) kiest bij alle opdrachten boven f 1 miljoen in beginsel voor de openbare aanbesteding. Bij sommige categorieën van complexe opdrachten wordt gekozen voor een aanbesteding met voorafgaande selectie.

De Rijksgebouwendienst (VROM) heeft te maken met projecten waarvoor de ramingen deels boven het Europese drempelbedrag liggen (UAR-EG 1991), maar de meerderheid van de projecten ligt onder die grens (UAR 2001). Voor wat betreft projecten die volgens het UAR-EG 1991 moeten worden aanbesteed kiest de Rijksgebouwendienst als regel voor aanbesteding met voorafgaande selectie (dat wil zeggen een aanbesteding die eveneens algemeen bekend wordt gemaakt). Deze keuze wordt over het algemeen ingegeven door de complexiteit van het werk en of de vertrouwelijkheid van de informatie (bijvoorbeeld penitentiaire inrichtingen en de

paleizen). Op basis van het UAR 2001 worden kleinere projecten door- gaans onderhands aanbesteed waarbij tenminste 3 en maximaal 5 offertes worden gevraagd.

De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen (Defensie) kiest als regel voor de openbare aanbesteding en wijkt hiervan slechts in bijzondere gevallen af.

De Dienst Landelijk Gebied (Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) heeft nog geen aanbestedingen gehad die de Europese drempelwaarde over- schrijden. Er wordt openbaar aanbesteed op basis van het UAR 2001.

Inschrijvingen

Voor alle departementen geldt dat conform het UAR-EG 1991 en het UAR 2001 wordt aanbesteed op basis van een door de aanbestedende dienst opgesteld bestek. De aanbesteding geschiedt veelal met behulp van standaardformulieren. De inschrijvingen dienen door gegadigden in gesloten enveloppen te worden gedeponneerd in een aanbestedingsbus, die staat opgesteld in het kantoor van de aanbestedende dienst. Op het tijdstip van de aanbesteding wordt de aanbestedingsbus in het openbaar door de aanbesteder geopend. Vervolgens worden de enveloppen met de inschrijvingsommen geopend, en de namen van de inschrijvers, alsmede het bedrag van hun inschrijving voorgelezen. Een en ander wordt vastge- legd in een proces verbaal van aanbesteding dat door een ieder kan worden ingezien.

Bij een aanbesteding beneden de Europese drempel moet de inschrijver ingevolge artikel 11, derde lid, van het UAR 2001 een in een enveloppe gesloten inschrijvingsbiljet met de aangeboden prijs voor het uitvoeren van het werk inleveren. Op grond van artikel 12, vierde lid, van het UAR 2001 dient de inschrijver, indien in het bestek of de bekendmaking is bepaald dat de inschrijver bij de inschrijving naast de geschiktheids- gegevens en gunningsgegevens dan wel in plaats van die gegevens nog andere gegevens moet verstrekken, de ondertekende bescheiden die deze gegevens bevatten in een afzonderlijke dichte enveloppe te sluiten. Deze enveloppe dient op grond van artikel 12, vijfde lid, in de in artikel 11, derde lid, bedoelde enveloppe te worden gesloten en maakt deel uit van de inschrijving. Ingevolge artikel 24, derde lid, neemt de aanbesteder slechts kennis van de bescheiden die zijn gesloten in de afzonderlijke dichte enveloppe, voorzover deze betrekking hebben op de aanbidding van de inschrijver die voor de opdracht in aanmerking komt. De overige enveloppen zendt de aanbesteder ongeopend aan de daarop vermelde inschrijvers terug, met uitzondering van de enveloppen, bedoeld in artikel 42, vijfde lid, voorzover de toepasselijkheid van de artikelen 42 en 43 inzake de vergoeding van inschrijvingskosten niet in de bekendmaking is uitgesloten. Afgezien van de bevoegdheden van de NMa, die de onge- opende enveloppen, op basis van de Mededingingswet, mag inzien, kan de aanbestedende dienst dus alleen de prijzen van de inschrijvers verge- lijken. De overige gegevens, bijvoorbeeld met betrekking tot het kwaliteitsverschil dat inschrijvers aanbieden, mag de aanbestedende dienst niet gebruiken om te beoordelen of sprake is van mededingings- beperkende samspanning van de inschrijvers.

Bestekken

De rol van het bestek is in het proces zeer belangrijk. Een bestek is de beschrijving van een werk met de daarbij behorende tekeningen en de voor het werk geldende voorwaarden. De departementen maken, mede om de wederzijdse transactiekosten te verminderen, in veel gevallen gebruik van standaardbestekken. De standaardbestekken verschillen gezien de aard van de projecten en het onderdeel van de bouwsector

waarmee men te maken heeft (bijvoorbeeld grond-, water- en wegenbouw bij Rijkswaterstaat en de utiliteitsbouw bij de Rijkswaterstaatsdienst). In de utiliteitsbouw wordt voor het opstellen van standaardbestekken over het algemeen de STABU-systematiek (van de Stichting Standaard Bestek Burger en Utiliteitsbouw) gehanteerd. In de grond-, water- en wegenbouw hanteert men over het algemeen de RAW-systematiek (Rationalisatie en Automatisering in de Wegenbouw) van de stichting CROW (kenniscentrum voor verkeer, vervoer in de wegenbouw).

Ramingen

Ten behoeve van de beoordeling van de hoogte van de inschrijvingen worden ramingen opgesteld. De Rijkswaterstaatsdienst en de Dienst Landelijk Gebied maken daarbij meestal, en Rijkswaterstaat soms, gebruik van externe deskundigheid. Bij de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen worden alle ramingen opgesteld door ambtelijke medewerkers.

Gunning

De eerder aangegeven kaders (UAR-EG 1991 en UAR 2001) bepalen ook op basis van welk criterium een werk wordt gegund. Er zijn twee gunningscriteria: «de laagste prijs» en «de economisch meest voordelige aanbidding». De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen en de Rijkswaterstaatsdienst gunnen in het algemeen op basis van «de laagste prijs». Bij Rijkswaterstaat wordt doorgaans het criterium van «de economisch meest voordelige aanbidding» gehanteerd. Daarbij speelt «de laagste prijs» als regel de belangrijkste rol. Kwaliteitsborging of het plan van aanpak kunnen ook meewegen. Bij de Dienst Landelijk Gebied wordt «de laagste prijs» als gunningscriterium gehanteerd. Bij slechts een klein deel van de opdrachten worden, vanwege bijzondere eisen aan het werk, extra gunningscriteria («de economisch meest voordelige aanbidding») in het bestek opgenomen.

Rekenvergoeding

Zowel bij toepassing van het UAR-EG 1991 als op basis van het UAR 2001 kunnen de departementen een rekenvergoeding verstrekken. Tot nu toe zijn slechts beperkt rekenvergoedingen verstrekt. Daarbij speelt een rol dat voor «normale» (niet bijzonder complexe) projecten de kosten van inschrijving beperkt zijn en worden beschouwd als normale acquisitiekosten, waarvoor geen speciale vergoeding behoeft te worden verstrekt. Toekenning van een vergoeding is wel aan de orde indien van de inschrijvers een speciale inspanning wordt gevraagd. Dit kan het geval zijn wanneer er sprake is van een bijzonder complex project, of wanneer aan het bedrijfsleven wordt verzocht om alternatieve oplossingen aan te dragen, bijvoorbeeld in het kader van het innovatief aanbestedingsbeleid of bij p.p.s. (publiek private samenwerking) projecten.

Interne waarborgen

Naast eerder beschreven waarborgen gericht op de integrale relatie tussen de rijksoverheid en marktpartijen, zijn alle departementen gehouden aan de toepassing van interne waarborgen welke betrekking hebben op de administratieve organisatie, te hanteren procedures en de persoonlijke integriteit van de ambtelijk medewerker. Deze interne regelgeving is mede gebaseerd op rijksbrede juridische kaders en vindt zijn neerslag in handboeken en brochures. Deze regelgeving wordt door alle aanbestedende departementen gehanteerd bij de aanbesteding van werken en heeft betrekking op het gehele aanbestedingsproces. De toepassing van deze regels wordt getoetst middels interne controles. Als sluitstuk op deze

interne controles is er de reguliere accountantscontrole, die wordt uitgevoerd door de departementale accountantsdiensten. Tenslotte doet de Algemene Rekenkamer incidenteel onderzoek naar (grote) projecten. Voorts wordt bij mogelijke fraudezaken het Openbaar Ministerie ingeschakeld, eventueel voorafgegaan door een intern onderzoek, bijvoorbeeld van de Dienst Recherchezaken (zoals bij het Ministerie van VROM).

2.2 Werking UAR-EG 1991 en UAR 2001

Binnen de kaders van de vigerende regelgeving doen zich verschillen voor in de aanbestedingspraktijk van de afzonderlijke opdrachtgevende rijksdiensten. Deze worden in belangrijke mate verklaard door de aard en complexiteit van de projecten alsook door verschillen in het marktsegment waarin wordt geopereerd. Bij deze eerste globale verkenning is niet het beeld naar voren gekomen dat deze verschillen op zich tot knelpunten leiden.

Daar komt bij dat het Uniform Aanbestedingsreglement 2001 (als herziening van het UAR 1986) op 1 september 2001 in werking is getreden. Dientengevolge is er nog weinig ervaring mee opgedaan. Bij de inwerkingtreding is het voornemen geformuleerd dit nieuwe aanbestedingsreglement binnen twee jaar te evalueren. Het kabinet wil hier uitdrukkelijk aan vasthouden en bij de evaluatie in ieder geval de volgende punten betrekken: de toepassing van de rekenvergoeding, de samenstelling van de Raad van Arbitrage alsmede de ontwikkeling van de uitspraken van de Raad van Arbitrage bij conflicten over de aanbesteding. Ook zal worden geëvalueerd hoe de uitvoeringspraktijk bij de aanbestedende diensten zich in deze periode heeft ontwikkeld.

Uitsluitingscriteria («zwarte lijst»)

Het omgaan met uitsluitingscriteria en het eventueel opstellen van «zwarte lijsten» is een punt van speciale aandacht. Voor aanbestedingen waarop het UAR-EG 1991 van toepassing is (aanbestedingen boven het Europese drempelbedrag) kunnen de limitatief bepaalde uitsluitingscriteria worden toegepast zoals deze zijn vastgelegd in de Europese Richtlijn Werken. Het is niet altijd even makkelijk te bewijzen dat één of meerdere uitsluitingscriteria van toepassing zijn op een gegadigde. Daardoor is het eveneens moeilijk om gegadigden uit te sluiten dan wel een «zwarte lijst» aan te leggen.

In mei 2000 heeft de Europese Commissie voorstellen ingediend bij de Raad van Ministers om de bestaande aanbestedingsregels te herzien. De voorstellen zijn gericht op vereenvoudiging, verduidelijking, modernisering en flexibilisering van de regelgeving. Een belangrijk punt in de voorstellen is om aanvullende verplichtende uitsluitingscriteria op te nemen. De Europese Commissie stelt voor om ondernemers die definitief veroordeeld zijn voor deelneming aan een criminele organisatie, omkoping en fraude met (EU-) gemeenschapsgeld verplicht uit te sluiten. De lidstaten bepalen daarbij wat de minimale veroordeling is, hoe lang met een veroordeling rekening wordt gehouden en of de veroordeling van een verantwoordelijke ondernemer gelijkstaat met de veroordeling van de onderneming. Facultatieve uitsluiting blijft mogelijk op grond van de reeds bestaande criteria.

In het UAR 2001 zijn geen uitsluitingscriteria opgenomen. Daarmee is de aanbestedende dienst vrij om uitsluitingscriteria te hanteren voor die werken waarop het UAR 2001 van toepassing is, mits deze uitsluitingscriteria zijn opgenomen in de aankondiging van de aanbesteding. Uit het oogpunt van rechtszekerheid is het echter niet wenselijk dat totaal

verschillende uitsluitingscriteria worden gehanteerd, louter en alleen omdat de hoogte van de aanbesteding hoger of lager is dan het Europese drempelbedrag. Daarom zullen in de toekomst ook hier de uitsluitingscriteria van het UAR-EG 1991 worden gehanteerd.

In motie nr. 4 van het lid Van der Steenhoven wordt de regering verzocht de bij de Schipholtunnelfraude betrokken bedrijven op de «zwarte lijst» te plaatsen voor toekomstige aanbestedingen. In de brief van de Minister van Justitie d.d. 26 november jl. is aangegeven dat voor een eventuele uitsluiting een vonnis in kracht van gewijsde vereist is, zoals bepaald in artikel 7, eerste lid, onderdeel c. van het UAR-EG 1991. Eventuele uitsluiting op die grond zou enige jaren op zich kunnen laten wachten.

Het kabinet stelt zich op het standpunt dat bedrijven die zich schuldig maken aan fraude uitgesloten worden voor toekomstige aanbestedingen. Daarom zal het kabinet het gebruik van een rijksbrede lijst met uitgesloten bedrijven («zwarte lijst») invoeren. Bezien zal worden in hoeverre aan deze lijst terugwerkende kracht kan worden toegekend.

Voorts zal het kabinet de voorstellen van de Europese Commissie omtrent de aanvullende verplichte uitsluitingscriteria, die nu in behandeling zijn in de Raad en het Europese Parlement, ondersteunen.

Waar nodig zullen, in aansluiting op de voorstellen van de Europese Commissie, criteria worden geformuleerd en regels worden gesteld, gericht op het op uniforme wijze omgaan met de uitsluitingsgronden. Met de andere overheden en met private rechtspersonen die werken opdragen die grotendeels of geheel met rijksgeld gefinancierd worden (zoals de NS-Railinfrabeheer) zal overleg gevoerd worden over het op gelijke wijze toepassen van de uitsluitingscriteria.

2.3 Vermoedens omtrent ontduiking mededingingsregels

Toezicht NMa

Beïnvloeding van de uitvoeringspraktijk door de overheid kan ook worden bevorderd door het toezicht door de NMa te verscherpen. In de bijgevoegde brief van 14 november van de Directeur Generaal NMa (bijlage 1)¹ aan de Minister van Economische Zaken is aangegeven welke ervaringen de NMa heeft met aanbestedingen in de bouwsector. Zo heeft zij onder andere via de beoordeling van ontheffingsverzoeken een aantal aanbestedingsregelingen die strijdigheden met de Mededingingswet bevatten beëindigd. Buiten ontheffingsverzoeken is het nog niet voorgekomen dat het bewijs is geleverd van overtredingen van de Mededingingswet bij aanbestedingen. De NMa wordt onvoldoende gevoed met «harde» klachten en tips. Als er klachten binnenkomen worden die serieus onderzocht en ook los daarvan spant de NMa zich in concurrentievervalsingen te bestrijden. Als indicaties voldoende hard zijn te maken zet de NMa het instrumentarium van de Mededingingswet in. In de brief geeft de NMa aan de volgende acties te zullen ondernemen:

- een onderzoek van de «schaduwboekhouding» van Bos
- een analyse van de concurrentie in de bouwmarkt
- een versterking van de mogelijkheden om informatie te verkrijgen
- bevordering van de naleving door het bedrijfsleven
- versterking van de inzet van het instrumentarium (tijdens de evaluatie van de Mededingingswet zal aandacht worden besteed aan de door de NMa ervaren paradox tussen de aanscherping van de normen en de vermindering van mogelijkheden om die normen te handhaven).

In de brief van de NMa (bijlage 1) staan deze acties verder uitgewerkt. De NMa heeft een informatielijn ingesteld, die kan dienen als meldpunt voor mogelijke onregelmatigheden in de bouw.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Prijsontwikkeling

Mede naar aanleiding van een eerste globale analyse van de bouwrijzen (zie bijlage 2, «Prijsontwikkeling»)¹ zal voor de verschillende sectoren in de bouw onderzocht worden of de bouwkosten voor de overheid verschillen ten opzichte van de bouwkosten voor private partijen en in het geval dat verschillen kunnen worden aangetoond, wat de oorzaak is van deze verschillen. Daarbij zal tevens het effect van het aanbestedingssysteem van de overheid op deze mogelijke verschillen worden betrokken.

2.4 Werking aanbestedingssysteem

Mede gelet op het voorgaande kan al met al de vraag worden gesteld of met het huidige systeem van aanbesteding het doel, bevorderen van concurrentie, wel in voldoende mate wordt bereikt.

Het kabinet zal een extern onderzoek laten uitvoeren naar de werking van het systeem van aanbesteding bij de rijksoverheid. De hoofdvraag daarbij is of de opzet van het instrument en de wijze waarop dat in de praktijk wordt gehanteerd de werking van de markt optimaal bevordert. De vraag of een andere inrichting van het bouwproces, zoals onder andere in het ICES/KIS-programma (Interdepartementale Commissie Economische Structuurversterking/Kennisinfrastructuur) over innovatie van het bouwproces en door de Adviesraad Technologiebeleid Bouwnijverheid (ARTB) wordt verkend, een bijdrage kan leveren aan een beter resultaat, zal bij dit onderzoek worden betrokken.

Een belangrijke, recente ontwikkeling die in dit specifieke verband in de uitvoeringspraktijk van belang is, is de toepassing van nieuwe contractvormen (onder andere bij de aanbesteding van de Hoge Snelheidslijn), die sterk afwijken van de contracten die op basis van het «traditionele» aanbestedingsbeleid worden afgesloten. Afhankelijk van de reikwijdte van die contracten wordt gesproken over innovatief aanbesteden of publiek private samenwerking (p.p.s.).

Bij deze nieuwe contractvormen worden functies, die traditioneel in de bouw zijn gescheiden, geïntegreerd. Een relatief eenvoudig voorbeeld daarvan is het samenvoegen van de functies ontwerp en bouw. Met ingewikkelder vormen van deze contracten wordt beoogd een groot aantal functies te integreren, zoals ontwerp, bouw, financiering, onderhoud en exploitatie (in dat geval gaat het om een concessievorm).

Ten aanzien van deze nieuwe contractvormen kan worden geconcludeerd dat het aantal projecten nog gering is, maar dat het qua volume om relatief grote bedragen gaat.

Op het terrein van de geïntegreerde contracten neemt het kabinet op verschillende punten actie. Via research en ontwikkeling wordt, onder andere door de ARTB, het instituut voor Bouwrecht en de kenniscentra voor p.p.s. bij diverse departementen, bevorderd dat de inhoud van en de procedures voor de totstandkoming van deze contracten worden verbeterd. Aan het aspect van de marktwerking wordt bij deze contracten extra aandacht besteed, omdat het aan de aanbodzijde om een relatief gering aantal aanbieders gaat.

2.5 Ramingen

Tijdens het aanbestedingsproces is de kwaliteit van de raming van groot belang om goed te kunnen beoordelen of de inschrijvingen gebaseerd zijn op reële kosten. Derhalve stellen departementen zorgvuldige ramingen op. Deze ramingen zijn gebaseerd op interne of externe databestanden, waarin de kosten van in de bouw gebruikte materialen, goederen en diensten zijn opgenomen. Daarbij wordt ook rekening gehouden met de marktsituatie die per categorie van de aan te besteden werken verschilt.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Binnen Rijkswaterstaat, de Rijksgebouwendienst, de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen en de Dienst Landelijk Gebied is een eerste globaal onderzoek verricht naar de verschillen tussen de ramingen en de gunningen in het jaar 2000.

Bij Rijkswaterstaat zijn in het jaar 2000 450 kleinere projecten aanbesteed voor een totaal van 1100 miljoen gulden en 30 grote projecten (boven de 11,8 miljoen gulden zijnde het huidige Europese drempelbedrag) voor een totaal van 850 miljoen gulden. Circa 70% daarvan wordt of is gerealiseerd in de wegenbouw en 30% in de waterbouw (de Hoge Snelheidslijn en de Betuweroute zijn buiten beschouwing gelaten). Gemiddeld genomen liggen bij Rijkswaterstaat de ramingen voor de grond-, water- en wegenbouw iets hoger dan de gunningen.

De Rijksgebouwendienst heeft in het jaar 2000 260 projecten beneden het Europese drempelbedrag aanbesteed voor in totaal 166 miljoen gulden. Boven het drempelbedrag zijn vijf projecten aanbesteed voor in totaal 182 miljoen gulden. De gunning was gemiddeld meer dan 10% hoger dan de raming.

De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen heeft in het jaar 2000 voor 610 miljoen gulden aanbesteed, verdeeld over 12 grond-, water- en wegenbouwprojecten en 44 utiliteitsbouwprojecten. Bij de utiliteitsbouwprojecten was de gunning, evenals bij de Rijksgebouwendienst, gemiddeld 10% hoger, terwijl de raming bij grond-, water- en wegenbouwprojecten boven de gunning ligt, zoals ook bij Rijkswaterstaat.

Bij de Dienst Landelijk Gebied ging het in het jaar 2000 om ongeveer 100 aanbestedingen voor in totaal 95 miljoen gulden. Het betreft opdrachten in de grond-, water- en wegenbouwsector. Bij gunning worden verschillen tussen offerte en raming kleiner dan 10% aanvaard. Bij een verschil groter dan 10% wordt de inschrijving als niet passend beoordeeld en wordt niet overgegaan tot gunning.

Gezien de cruciale rol van de raming in het aanbestedingsproces zal het kabinet, mede in het licht van de recente vermoedens over te hoge inschrijvingen, de verschillende ramingsmethoden analyseren. Daarbij zal onder andere worden gekeken naar het effect van de ramingsmethode op het verschil tussen de hoogte van de ramingen en de hoogte van de aanbiedingen.

2.6 Werking departementale regelgeving, procedures en waarborgen

Cruciaal in het beoordelen van de integriteitsrisico's is de wijze waarop door de ministeries met integriteit en schendingen van integriteit wordt omgegaan. Afzonderlijke gedragsregels, interne richtlijnen en uitgebreide interne aanbestedingsrichtlijnen moeten ervoor zorgen dat het integriteitsrisico zo laag mogelijk is. In het beleid ten aanzien van de gedragsregels van de betrokken ministeries komen de volgende tien punten als belangrijkste naar voren:

1. Omgaan met vertrouwelijke informatie;
2. De periodieke screening van functionarissen op risicovolle functies;
3. Functiescheiding in kwetsbare posities en controle op de uitvoering van de werkzaamheden van deze functionarissen (inclusief mandaatregelingen);
4. Beheer van geautomatiseerde bestanden en systemen, die uitsluitend te muteren zijn door daartoe bevoegde functionarissen;
5. Het verrichten van nevenwerkzaamheden, het aannemen van geschenken en de omgang met leveranciers of contractpartners;

6. Gedragscodes voor personen en teams die aanbestedingsprocedures moeten uitvoeren en bestekken opstellen;
7. Het bezit en gebruik van een groslijst van geselecteerde ondernemingen die inzicht verschaft in een aantal basisgegevens over de betrouwbaarheid van de contractpartners;
8. Het bezit en gebruik van een onderhandelingslogboek ter verantwoording van het aanbestedingsproces;
9. Het treffen van correctieve, arbeidsrechtelijke maatregelen in geval van overtreding;
10. De aanwezigheid van regels om «draaideurconstructies» tegen te gaan. Het gaat daarbij om voormalige ambtelijke medewerkers die voor dezelfde soort van werkzaamheden tegen een hogere beloning worden ingehuurd.

Mede naar aanleiding van de huidige belangstelling voor integriteitsrisico's zal het kabinet de toepassing van de gedragsregels door de ministeries nader tegen het licht houden en waar nodig aanscherpen met het doel deze risico's te minimaliseren. Hiertoe zullen bij alle aanbestedende ministeries regelmatig audits plaatsvinden. Daarbij wordt de interne regelgeving beoordeeld aan de hand van een te ontwikkelen rijksbreed toetsingskader.

In de aanbestedingspraktijk zijn ministeries steeds zoveel mogelijk bedacht op mogelijke afspraken die de marktwerking belemmeren. Bij ernstige vermoedens dient dit steeds bij de NMa te worden gemeld. In de praktijk komt dit echter weinig voor, omdat het praktisch moeilijk of onmogelijk is concrete afspraken tussen inschrijvers te bewijzen. Naar aanleiding van het debat van 14 november jl. zal het kabinet deze uitvoeringspraktijk aanscherpen. In alle gevallen waar een vermoeden rijst dat de prijs die door een inschrijver wordt gegeven niet onder condities van concurrentie tot stand is gekomen, zal dit door de aanbestedende dienst worden gemeld bij de NMa. Ten behoeve van de uitvoering hiervan zal een instructie worden opgesteld, waarin wordt aangegeven welke gevallen in ieder geval bij de NMa moeten worden gemeld. Een vermoeden van niet-integer handelen door een ambtelijk medewerker wordt in alle gevallen gemeld bij het Openbaar Ministerie, eventueel voorafgegaan door een intern onderzoek, bijvoorbeeld van de Dienst Recherchezaken (zoals bij het Ministerie van VROM).

2.7 Integriteitsprogramma bedrijfsleven

Verbeteringen in de uitvoeringspraktijk kunnen ook worden bereikt door verbetering van de interne maatregelen bij het bedrijfsleven. Het kabinet zal zich inzetten voor het invoeren van een integriteitsprogramma door de bouwsector, gericht op maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hierover is het kabinet reeds in gesprek met het bedrijfsleven. Bij aanbesteding zullen de betreffende ministeries te zijner tijd (afhankelijk van de vraag wanneer zo'n programma in werking kan zijn) deelname aan zo'n integriteitsprogramma als voorwaarde eisen.

3. Acties en onderzoek

Hieronder volgt een samenvattende opsomming van de acties en onderzoeken die het kabinet naar aanleiding van de «bouwfraude» ter hand zal nemen.

1. Er zal een extern onderzoek worden uitgevoerd naar de werking van het systeem van aanbesteding bij de rijksoverheid. De hoofdvraag daarbij is of de opzet van dit systeem en de wijze waarop dat in de praktijk wordt gehanteerd de werking van de markt optimaal bevoor-

- dert. De vraag of een andere inrichting van het bouwproces een bijdrage kan leveren aan een beter resultaat zal hierbij worden betrokken. Dit wordt onder andere in het ICES/KIS-programma over innovatie van het bouwproces en door de Adviesraad Technologiebeleid Bouwnijverheid (ARTB) verkend.
2. Het kabinet zal met de andere overheden en met private rechtspersonen die werken opdragen die grotendeels of geheel met rijksmiddelen worden gefinancierd, in overleg treden over de manier waarop meer inzicht kan worden gekregen in de gehanteerde aanbestedingsregels en -praktijk.
 3. Het kabinet stelt zich op het standpunt dat bedrijven die zich schuldig maken aan fraude uitgesloten worden voor toekomstige aanbestedingen. Daarom zal het kabinet het gebruik van een rijksbrede lijst met uitgesloten bedrijven («zwarte lijst») invoeren. Bezien zal worden in hoeverre aan deze lijst terugwerkende kracht kan worden toegekend. Voorts zal het kabinet de voorstellen van de Europese Commissie omtrent de aanvullende verplichte uitsluitingscriteria, die nu in behandeling zijn in de Raad en het Europese Parlement, ondersteunen. Waar nodig zullen, in aansluiting op de voorstellen van de Europese Commissie, criteria worden geformuleerd en regels worden gesteld, gericht op het op uniforme wijze omgaan met de uitsluitingsgronden. Met de andere overheden en met private rechtspersonen die werken opdragen die grotendeels of geheel met rijksgeld gefinancierd worden (zoals de NS-Railinfrabeheer) zal overleg gevoerd worden over het op gelijke wijze toepassen van de uitsluitingscriteria.
 4. Bij de in 2003 voorgenomen evaluatie van het Uniform Aanbestedingsreglement 2001 (als herziening van het UAR 1986 op 1 september 2001 in werking getreden) zal in ieder geval worden gekeken naar de toepassing van de rekenvergoeding, de samenstelling van de Raad van Arbitrage alsmede naar de ontwikkeling van de uitspraken van de Raad van Arbitrage bij conflicten over de aanbesteding. Ook zal worden geëvalueerd hoe de uitvoeringspraktijk bij de aanbestedende diensten zich in deze periode heeft ontwikkeld.
 5. Mede naar aanleiding van de huidige belangstelling voor integriteitsrisico's zal het kabinet de toepassing van de gedragsregels door de ministeries nader tegen het licht houden en waar nodig aanscherpen met het doel deze risico's te minimaliseren. Hiertoe zullen bij alle aanbestedende ministeries regelmatig audits plaatsvinden. Daarbij wordt de interne regelgeving beoordeeld aan de hand van een te ontwikkelen rijksbreed toetsingskader.
 6. Voor de verschillende sectoren in de bouw zal onderzocht worden of de bouwkosten voor de overheid verschillen ten opzichte van de bouwkosten voor private partijen en in het geval dat verschillen kunnen worden aangetoond, wat de oorzaak is van deze verschillen. Daarbij zal tevens het effect van het aanbestedingssysteem van de overheid op deze mogelijke verschillen worden betrokken.
 7. Gezien de cruciale rol van de raming in het aanbestedingsproces acht het kabinet het, mede in het licht van de recente vermoedens over te hoge inschrijvingen, noodzakelijk de verschillende ramingsmethoden grondig te analyseren. Daarbij zal onder andere worden gekeken naar de relatie tussen de ramingmethode en de aanbestedingsresultaten.
 8. In alle gevallen waar een vermoeden rijst dat de prijs die door een inschrijver wordt gegeven niet onder condities van concurrentie tot stand is gekomen, zal dit door de aanbestedende dienst worden gemeld bij de NMa. Ten behoeve van een eenduidige uitvoering zal een instructie worden opgesteld, waarin wordt aangegeven welke gevallen in ieder geval bij de NMa moeten worden gemeld. Een vermoeden van niet-integer handelen door een ambtelijk medewerker wordt nu in alle gevallen gemeld bij een departementale Dienst Recherchezaken en/of het OM.

9. De NMa zal de volgende acties ondernemen:

- een onderzoek van de «schaduwboekhouding» van Bos
- een analyse van de concurrentie in de bouwmarkt
- een versterking van de mogelijkheden om informatie te verkrijgen
- bevordering van de naleving door het bedrijfsleven
- versterking van de inzet van het instrumentarium (tijdens de evaluatie van de Mededingingswet zal aandacht worden besteed aan de door de NMa ervaren paradox tussen de aanscherping van de normen en de vermindering van mogelijkheden om die normen te handhaven).

In bijgaande brief van de NMa (bijlage 1) staan deze acties verder uitgewerkt.

De NMa heeft een informatielijn ingesteld, die kan dienen als meldpunt voor mogelijke onregelmatigheden in de bouw.

10. Het kabinet zal zich inzetten voor het invoeren van een integriteitsprogramma door de bouwsector, gericht op maatschappelijk verantwoord ondernemen en is hierover reeds in gesprek met het bedrijfsleven. Bij aanbesteding zullen betreffende ministeries te zijner tijd (afhankelijk van de vraag wanneer zo'n programma in werking kan zijn) deelname aan zo'n integriteitsprogramma als voorwaarde eisen.

Deze brief wordt u aangeboden mede namens de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de Staatssecretaris van Defensie.

De Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu-beheer,

J. W. Remkes

De Minister van Verkeer en Waterstaat,
T. Netelenbos

De Minister van Economische Zaken,
A. Jorritsma-Lebbink

Overzicht Civiele aanbestedingen 1999 en 2000 > M f1

	RD	Omschrijving	datum	Directie begroting Budget	Gunning	versch %	Aanbest. vorm	aantal inschr.
1	NONI	Inr.oefenterr.de Haar weg laaghalen-Assen	16-07-99	fl 6.047.000	fl 3.750.600	-38%	Openb EG	
2	NONI	Inr.oefenterr.de Haar verv.Boemarkeweg	16-07-99	fl 1.602.500	fl 566.350	-65%	Openb EG	
3	NONI	Reconstr.Charlieplatform vlb.Twenthe	02-09-99	fl 4.130.125	fl 3.036.200	-26%	Onderhands	
4	NONI	Bestr. legeringgebouwen hersch.J.P.kaz.	29-10-99	fl 2.072.500	fl 1.978.580	-5%	Openbaar	
5	NONI	Inr.oefenterr.de Haar beplanting deelgeb.F	26-01-00	fl 1.668.000	fl 1.036.750	-38%	Openb EG	
6	NONI	Inr.oefendorp Marnehuizen wegenplan	17-03-00	fl 7.678.500	fl 5.195.850	-32%	Openb EG	
7	NONI	Inr.oefenterr.de Haar hellandingspl. fase D	12-04-00	fl 4.264.000	fl 1.925.825	-55%	Openb EG	
8	NONI	Inr.oefenterr.de Haar rondbaan/waterlopen	11-07-00	fl 2.695.000	fl 1.963.425	-27%	Openb EG	
9	NONI	Aanp.laagsp./drinkw.net Zuidkamp vlb.Tw.	24-10-00	fl 1.658.500	fl 1.546.888	-7%	Openbaar	
10	NONI	Reconstr.Banenstelsel vlb.Twenthe	07-12-00	fl 25.146.000	fl 21.531.875	-14%	Openb EG	
11	GLD	Jrks CT-onderhoud mil. Werken en Terreinen Garn. Ede (2000/2002)	05-04-00	fl 1.630.817	fl 1.690.000	4%	Openbaar	11
12	GLD	Bodemsanering Asbest (fase 3) op Lkol Tonnetkaz. 'tHarde	25-02-00	fl 2.056.698	fl 1.193.000	-42%	Openbaar	17
13	West	138.99.7301.20 Aanleg secundaire ontsluitingsweg en parkeerplaatsen Vliegbasis Soesterberg	20-10-99	fl 1.598.000	fl 1.031.650	-35%	Onderhands	8
14	West	604.97/98.7330.20 Renovatie exercitie terrein vGhentkazerne Rotterdam	13-09-99	fl 1.004.187	fl 1.096.275	9%	Onderhands	7
15	West	604.99.6312.20 Renovatie hoofd baan MVKV	28-06-99	fl 9.374.738	fl 9.973.400	6%		
16	West	604.00.4271.70 sanering DivMag/MDK te DH	20-11-00	fl 1.332.950	fl 1.165.600	-13%	Onderhands	5
17	West	604.99.2012.20 Bodem- & grondwater sanering terrein OBC te Den Helder	09-09-99	fl 1.994.819	fl 865.975	-57%	Openbaar	
18	West	330.99.0003.30 asbestsanering MCW te Leu	22-01-99	fl 2.186.999	fl 2.914.000	33%	Onderhands	5
19	West	076.99.0071 herinr.Groenehart MRC Doorn	fl 1.165.365	n.v.t.		
20	BR	Aanleg wegen On-Equipment vlb. Eindhoven	29-04-99	fl 1.107.000	fl 1.038.700	-6%	Openbaar	8
21	BR	Aanleg O.I. tbv AM-GU vlb. Eindhoven	06-05-99	fl 1.361.360	fl 1.142.687	-16%	Openbaar	5
22	BR	Aanleg platform 302-Sqn infra fase O vlb.GR	08-07-99	fl 1.175.000	fl 1.085.700	-8%	Openbaar	11
23	BR	Aanleg platform en rolbaan bij baankop 06op vlb. Volkel	20-07-99	fl 1.164.000	fl 1.464.050	26%	Onderhands	7
24	BR	Aanleg van het HOT-CARGO-Platform op vlb. Eindhoven	23-07-99	fl 3.807.235	fl 4.077.250	7%	Onderhands	7
25	BR	Aanpassen wegen en O.I. 312 area, fase 1, op vlb. Volkel	17-08-99	fl 2.770.269	fl 2.330.025	-16%	Openbaar	10
26	BR	E.O.D. grondverzet Convenant Eindhoven fase 4 deel 2	17-12-99	fl 3.763.810	fl 2.687.225	-29%	Openbaar	19
27	BR	Aanleg platform 302-Sqn. Incl. infra op vlb. Gilze-Rijen	30-08-00	fl 7.205.000	fl 8.001.750	11%	Openb m.v.s	8
28	BR	Aanleg wegen en O.I. t.b.v. werkcentrum DVVO op vlb. Eindhoven	19-12-00	fl 1.794.340	fl 1.359.475	-24%	Openbaar	13
29	ZNI	EVN fase 1	22-04-99	fl 3.707.631	fl 3.080.000	-17%	EG	12

Overzicht U-Bouw aanbestedingen 1999 en 2000 > Mf 1,8

	RD	Omschrijving	datum	irectie begroting Budget	Gunning	verschil %	Aanbest. vorm	aantal Inscr.
1	NONI	Bouw drie leg.geb.mans/korp. J.P.kaz.	06-05-99	fl 14.675.000	fl 15.606.938	7%	Openb EG	
2	NONI	Bouw legeringsgebouw o/oo J.P.kaz.	06-05-99	fl 4.932.000	fl 4.661.813	-6%	Openb EG	
3	NONI	Bouw kantoor LBBKL/AGB Lettele (BT)	30-09-99	fl 1.888.000	fl 2.111.475	12%	Openbaar	
4	NONI	Bouw brandweerkazerne vlb.Twenthe	22-10-99	fl 3.082.500	fl 2.559.538	-17%	Openbaar	
5	NONI	Bouw kantoor/loods/mun.onderh.geb.vlb Lw.	17-12-99	fl 1.644.500	fl 1.944.578	18%	Openbaar	
6	NONI	Bouw bedrijfsrest. Zuidkamp vlb.Tw.	24-02-00	fl 10.506.000	fl 9.968.700	-5%	Openbaar	
7	NONI	Bouw leg.geb. mans/korp. J.P.kaz.	31-03-00	niet bepaald	fl 6.071.000	n.v.t.	Uit de hand	
8	NONI	Vervangen daken CHW-mag.Coevorden	03-05-00	fl 3.692.000	fl 3.719.345	-1%	Openb EG	
9	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (BT)	21-06-00	fl 1.638.000	fl 2.206.650	26%	Openbaar	
10	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (IT)	21-06-00	fl 977.000	fl 1.850.625	89%	Openbaar	
11	NONI	Bouw Oefendorp Marnehuizen (gebouwen)	13-07-00	fl 17.038.500	fl 25.482.225	50%	Openb EG	
12	NONI	Bouw brandweerkaz. vlb.Leeuwarden	14-12-00	fl 2.873.000	fl 3.603.201	25%	Openbaar	
13	GLD	Onhoud mil.Geb.Werken en Terr. Dkr. 'tHarde (Garn Ermelo)	20-09-00	fl 1.732.119	fl 1.726.750	-0,31%	Openbaar	7
14	GLD	Multifunct Gebouw op Lgpl. Harskamp	15-09-00	fl 3.866.383	fl 3.470.000	-10,25%	Openbaar	10
15	GLD	Bedrijfsrestaurant. AOCS te Nw Milligen (ET/WT)	16-12-99	fl 1.482.553	fl 1.839.000	24,04%	Openbaar	5
16	GLD	Keukenapp. Bedrijfsrest.(geb.276) met bijgeb.(geb.277) op AOCS te Nw.Milligen	25-02-00	fl 1.034.894	fl 898.000	-13,23%	Onderhands	4
17	GLD	Onderhoud c.a. Werkplaatsen Geb.nrs. 147 T/ 152 Gm Kookkazerne te Stroe	17-03-00	fl 2.093.630	fl 1.919.000	-8,34%	Openbaar	6
18	GLD	Nieuwb. 8 logiesgebwn Kpl/sld Oranjekaz. Schaarsbergen (Geb.101 T/M 107+109)	27-06-00	fl 34.628.936	fl 31.421.000	-9,26%	openb. EG	11
19	West	300.99.6001.30 Aanpassen geb. 204 t.b.v. IMH & SLH op de Alexanderkazerne	09-09-99	fl 2.162.352	fl 2.702.500	25%	Openbaar	8
20	West	041.99.4114.39 Aanpassen 8e & 9e etage geb. 32 Frederikkazerne	26-09-99	geen	fl 7.657.475	n.v.t.	acc.clausule	1
21	West	041.99.4113.50 Aanpassen 5e t/m 7e etage geb. 32 Frederikkazerne	01-02-00	fl 2.199.636	fl 2.724.825	24%	Onderhands	3
22	West	041.99.4113.30 Aanpassen 5e t/m 7e etage geb. 32 Frederikkazerne	25-01-00	fl 4.368.728	fl 4.923.375	10%	Onderhands	3
23	West	041.99.4113.60 Aanpassen 5e t/m 7e etage geb. 32 Frederikkazerne	25-01-00	fl 3.176.088	fl 3.399.355	7%	Onderhands	3
24	West	138.00.0072.39 Herhuisvesting Klu-kapel te Amersfoort	02-03-00	geen	fl 4.835.125	n.v.t.	turn-key	1
25	West	604.99.7364.39 Tijdelijke huisvesting EVO op de Van Ghentkazerne te Rotterdam	26-04-00	fl 3.011.854	fl 2.267.750	-25%	Onderhands	2
26	West	041.00.4113.50 Aanpassen 2e t/m 4e etage geb. 32 Frederikkazerne	2000	geen	fl 2.373.000	n.v.t.	acc.clausule	1
27	West	041.00.4113.60 Aanpassen 2e t/m 4e etage geb. 32 Frederikkazerne	2000	geen	fl 3.507.375	n.v.t.	acc.clausule	1
28	West	041.00.4113.30 Aanpassen 2e t/m 4e etage geb. 32 Frederikkazerne	2000	geen	fl 4.876.250	n.v.t.	acc.clausule	1
29	West	138.98.3138.60 bouwen Was-/corrosie-hangar Vlgb Soesterb (Wtb)	02-03-99	fl 2.259.643	fl 2.461.625	9%	Openbaar	
30	West	081.00.3237.30 herstel tankbodems depot Pernis	18-12-00	...	fl 7.316.953	n.v.t.	UAV-Gc (Innov.)	
31	West	604.99.2754.30 Realisatie uitwijk trainer + testcentrum voor kustwacht v.h. geb.Zilvermeeuw op Willemsoord Den Helder	03-11-00	fl 1.491.000	fl 2.017.475	35%	Openbaar	7
32	West	604.98.2708.31 Verblijf Korporaals en Mannschappen op Willemsoord te DH	13-09-99	fl 2.847.089	fl 3.847.655	35%	Openbaar	8
33	West	604.98.5926.30 Nwb ziekenboeg c.q. herbelegging geb. 001 vBHGkazerne Doorn	12-04-00	fl 5.783.251	fl 6.074.750	5%	Openbaar	8
34	West	604.99.3324.31 Uitbreiding geb.TOKM (014) MKERfprins te Den Helder	15-03-00	fl 6.571.534	fl 7.752.650	16%	Openbaar	11
35	West	604.98.2752.30 Nieuwbouw MOC t.b.v. MHKBNL en Kustwacht op Willemsoord	08-09-99	fl 16.150.997	fl 19.082.000	18%	Openbaar	12
36	West	300.99.9310.30 Vervangen asbesthoudende dakconstr. MC Soesterberg	14-07-00	fl 2.694.992	fl 1.994.562	-26%	Openbaar	9
37	West	604.97.4602.30 Vervangende Nwb Onderh. gebouw+bedrijfsmag. MVK de Kooy	11-05-00	fl 27.093.940	fl 39.080.500	44%	aanb. m.v.s.	8
38	West	300.99.6511.39 nwb KPU te Soesterberg	26-10-00	fl 5.948.913	fl 6.368.500	7%	Openbaar	10
39	West	082.98.1001.20 Nwb fysio/ergoth.geb. MRC Doorn	14-06-99	fl 6.338.070	fl 6.718.650	6%	Openbaar	8

40	West	604.98.3728.30 Herinr.+uitv.Gr.Onh. geb Noord op terrein KIM te Den Helder	13-10-00	fl 3.405.671	fl 3.541.450	4%	Openbaar	6
41	West	604.98.5626.30 MKAD geb. 002	29-06-99	fl 2.027.459	fl 2.431.075	20%	Openbaar	8
42	West	604.98.5016.30 nwb ALC JDK te Texel	15-12-99	fl 6.221.284	fl 8.154.500	31%	Openbaar	7
43	West	604.99.3726.30 Restauratie gevels Hoofdgebouw KIM (14B37-001) DnHldr	28-09-99	fl 4.180.506	fl 4.206.500	1%	Openbaar	8
44	West	342.99.6846.30 Renovatie sporthal geb. AS Bernhardkaz	27/03/00	fl 2.126.070	fl 2.280.616	7%	Openbaar	10
45	West	616.99.1577 Vervangen gevelbeplating Rijkswerf Dok VI DenHelder	07-09-99	fl 1.989.194	fl 4.630.675	133%	Openbaar	5
46	West	604.97.2730.31 Nwb.Legeringsgebouw Officieren Den Helder	22-11-99	fl 19.214.134	fl 21.020.750	9%	Openbaar	10
47	West	046.00.7123.30 Legeringsacc.KMAR Badhoevedorp	06-10-00	fl 8.064.950	fl 8.435.228	5%	Onderhands	3
48	BR	Het bouwen van een squadron-complex (geb. 495 en 496) op vlb.Gilze Rijen	05-10-99	fl 13.607.000	fl 15.126.950	11%	Openbaar	18
49	BR	Uitbreiden van de eetcapaciteit op de vlb.Woensdrecht	26-01-00	fl 2.431.528	fl 1.791.875	-26,31%	Openbaar	9
50	BR	Het bouwen van een werkcentrum tbv de werkeenh. E'hoven van DVVO op vlb. Eindh.	27-06-00	fl 3.931.170	fl 3.272.375	-16,76%	Openbaar	20
51	BR	Het bouwen van een werkplaatsgebouw tbv.KPU-bedrijf, op Kamp Soesterberg	26-10-00	fl 5.941.412	fl 6.368.500	7,19%	Openbaar	10
52	BR	Het bouwen van een verbindingsgebouw tbv CIS op de vlb. De Peel	27-12-00	fl 2.805.195	fl 2.680.175	-4,46%	Openbaar	13
53	ZNI	Eng.v.Nassaukaz. R'daal fase 1	22-04-99	fl 11.481.509	fl 11.683.000	1,75%	EG	15
54	ZNI	D op de KMA	29-03-99	fl 4.657.382	fl 4.464.000	-4,15%	Openbaar	13
55	ZNI	Sporthal Genm.de Ruyter vanSteveninckkaz	20-04-99	fl 4.040.659	fl 3.423.000	-15,29%	Openbaar	12
56	ZNI	Sporthal Bredero kazerne	01-09-99	fl 4.034.807	fl 3.827.000	-5,15%	Openbaar	18
57	ZNI	Eng.v.Nassau R'daal fase 2	31-03-00	fl 19.418.242	fl 21.123.557	8,78%	EG	18
58	ZNI	E1 KMA Breda	31-08-00	fl 2.360.343	fl 2.869.000	21,55%	Openbaar	7
59	ZNI	N,O en U; Eng.v.Nassau R'daal	05-09-00	fl 2.957.508	fl 3.470.000	17,33%	Openbaar	7
60	ZNI	Uitbreiden I & 7 Schayk	26-09-00	fl 3.278.842	fl 4.150.000	26,57%	Openbaar	12
61	ZNI	logies RVS Oirschot	27-10-00	fl 4.317.956	fl 4.635.000	7,34%	Openbaar	20

Overzicht Civiele aanbestedingen 1999 en 2000 > M f1 en afwijking > 10% pos.

	RD	Omschrijving	datum	Directie begroting Budget	Gunning/ aanbesteding	versch %	Aanbest. vorm	aantal Inscr.
1	West	asbestsanering MCW te Leusden	22-01-99	fl 2.186.999	fl 2.914.000	33%	Onderhands	5
2	BR	Aanleg platform en rolbaan bij baankop 06op vlb. Volkel	20-07-99	fl 1.164.000	fl 1.464.050	26%	Onderhands	7
3	BR	Aanleg platform 302-Sqn. Incl. infra op vlb. Gilze-Rijen	30-08-00	fl 7.205.000	fl 8.001.750	11%	Openb m.v.s	8

Overzicht U-Bouw aanbestedingen 1999 en 2000 > Mf 1,8 en afwijking > 10% pos.

	RD	Omschrijving	datum	Directie begroting Budget	Gunning/ aanbesteding	versch %	Aanbest. vorm	aantal Inscr.
1	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (BT)	21-06-00	fl 1.638.000	fl 2.206.650	26%	Openbaar	
2	NONI	Bouw MAS gebouw MMC Veenhuizen (IT)	21-06-00	fl 977.000	fl 1.850.625	89%	Openbaar	
3	NONI	Bouw Oefendorp Marnehuizen (gebouwen)	13-07-00	fl 17.038.500	fl 25.482.225	50%	Openb EG	
4	NONI	Bouw brandweerkaz. vlb.Leeuwarden	14-12-00	fl 2.873.000	fl 3.603.201	25%	Openbaar	
5	GLD	Bedrijfsrestaurant. AOCs te Nw Milligen (ET/WT)	16-12-99	fl 1.482.553	fl 1.839.000	24%	Openbaar	5
6	West	Aanpass. geb. 204 tbv. IMH & SLH Alex.kaz.	09-09-99	fl 2.162.352	fl 2.702.500	25%	Openbaar	8
7	West	Aanpassen 5 t/m 7e etage geb. 32 Frederikkaz. (Et)	01-02-00	fl 2.199.636	fl 2.724.825	24%	Onderhands	3
8	West	Realisatie uitwijk trainer + testcentrum voor kustwacht v.h. geb. Zilvermeeuw op Willemsoord Den Helder.	03-11-00	fl 1.491.000	fl 2.017.475	35%	Openbaar	7
9	West	Verblijf Korporaals en Manschappen op Willemsoord te DH	13-09-99	fl 2.847.089	fl 3.847.655	35%	Openbaar	8
10	West	Uitbreiding geb. TOKM (014) MKERfprins te DH	15-03-00	fl 6.571.534	fl 7.752.650	18%	Openbaar	11
11	West	Nieuwbouw MOC t.b.v. MHKBNL en Kustwacht op Willemsoord	08-09-99	fl 16.150.997	fl 19.082.000	18%	Openbaar	12
12	West	Vervangende Nwb. Onderh. gebouw+bedrijfsmag. MVK de Kooy	11-05-00	fl 27.093.940	fl 39.080.500	44%	aanb. m.v.s.	8
13	West	MKAD geb. 002	29-06-99	fl 2.027.459	fl 2.431.075	20%	Openbaar	8
14	West	Nieuwb. ALC JDK te Texel	15-12-99	fl 6.221.284	fl 8.154.500	31%	Openbaar	7
15	West	616.99.1577 Vervangen gevelbeplating Rijkswerf Dok VI te Den Helder	07-09-99	fl 1.989.194	fl 4.630.675	133%	Openbaar	5
16	BR	Het bouwen van een squadron-complex (geb. 495 en 496) op vlb. Gilze Rijen	05-10-99	fl 13.607.000	fl 15.126.950	11%	Openbaar	18
17	ZNI	E1 KMA Breda	31-08-00	fl 2.360.343	fl 2.869.000	22%	Openbaar	7
18	ZNI	N.O en U; Eng v Nassau R'daal	05-09-00	fl 2.957.508	fl 3.470.000	17%	Openbaar	7
19	ZNI	Uitbreiden I & 7 Schayk	26-09-00	fl 3.278.842	fl 4.150.000	27%	Openbaar	12

TOELICHTING

Overzicht Civiele aanbestedingen 1999 en 2000 > M f1 en afwijking > 10% pos.		
1	West	Urgente sanering, snel op de markt gebracht, door de aard van het werk was vooraf weinig inzicht bij de inschrijvers. Inschrijfsom 33% boven de begroting. Na overleg met de aannemer zijn besparingen aangebracht in werkplan, schuimbeton, algem.kosten en storkosten. Gunning f 2.355.052, dit is 7,7% boven de begroting.
2	BR	Begroting fondsaanvraag van sept '97 en aanbesteding in juli '99; prijspeil is niet gecorrigeerd (+ 5%). Marktinflow door ongunstig seizoen/najaar (+ 5%). Verkorting uitvoeringsperiode (+ 5%). Marktinflow door minder concurrentie (specialistisch werk) (+ 5%). Nauwkeurigheidsmarge in DGW&T-begroting (+ 5%).
3	BR	Begroting Fondsaanvraag (3-3-00) is f.7.205.000. Directiebegroting (30-8-00) is f.7.691.254. De verschillen zitten in verhoging van de directe kosten (rekenfouten, verhoging stelposten) en de Uitvoeringskosten en AK (invoering V&Gplan, Q-risico, eisen opdrachtgever). Dir.begroting is 6,8% hoger, het verschil met de laagste inschrijver is dan nog 4%; dit wordt verklaard door marktwerking.

Overzicht U-Bouw aanbestedingen 1999 en 2000 > Mf 1,8 en afwijking > 10% pos.		
1	NONI	MAS, bouwkundig: In overleg met de opdrachtgever heeft een verkorting van het ontwerpproces plaatsgevonden. Daardoor was het niet meer in overeenstemming was met het opgestelde Definitief Ontwerp, waarop het door de opdrachtgever toegewezen budget was gebaseerd. Het ontstane prijsverschil is voor 70% hierdoor verklaarbaar. Voor het resterende prijsverschil zie IT aanbesteding.
2	NONI	MAS IT: het resterende prijsverschil is veroorzaakt door een prijsopdrijvend effect bij de inschrijver, die als hoofdaannemer fungeerde voor een groot aantal leveranciers en onderaannemers. Daarop is besloten om een deel van de leverantie uit het ET bestek te halen en rechtstreeks met deze leverancier zaken te doen, waardoor de inschrijving van de aannemer van dit bestek aanzienlijk kon worden verlaagd.
3	NONI	Oefendorp Lauwersmeer (UTC), bijzonder project waarvoor geen vergelijkbare referentie beschikbaar was. Een groot deel van het prijsverschil is ontstaan door de uitwerking van het ontwerp in het bestek. Dit heeft te maken met het feit dat pas op het laatste moment definitieve besluiten zijn genomen m.b.t. de toe te passen materialen en detaillering van de huizen. Daarnaast was er sprake van een groot verschil in de berekening en benadering van de algemene bouwplaats- en uitvoeringskosten m.b.t. de uitvoering van dit project. Hierover is gesproken met de inschrijver wat heeft geleid tot een kleine verlaging van zijn inschrijving. Nu het project daadwerkelijk in uitvoering is blijkt dat de aannemer deze opgevoerde bouwplaats- en uitvoeringskosten ook daadwerkelijk maakt
4	NONI	De 2 laagste inschrijvers (met een klein percentage boven de directiebegroting) voldeden niet aan de voor dit project gestelde gunning criteria. De derde inschrijver, die boven kostprijs heeft ingeschreven door een prijsopdrijvend effect t.g.v. het vele werk dat in onderaanneming wordt uitgevoerd, voldeed wel aan de gunning criteria, maar was uiteraard niet de meest economische inschrijver. Een deel van het verschil is tevens veroorzaakt door de uitwerking van het ontwerp, waardoor dit niet meer in overeenstemming was met het bestek.
5	GLD	Aanpassingen in de VO/DO-begrotingen zijn niet verwerkt tot een aangepast budget. Door onjuiste budgetverdelingen binnen het totaalproject zijn bij deze aanbesteding grote verschillen ontstaan t.a.v. WT-installaties, airboxen en terreinleidingen.
6	West	Verskil in hoofdzak te wijten aan verkeerde hoeveelheden, te lage eenheidsprijzen en te laag uurloon in de directiebegroting (invloed +13%). Verder ongunstige marktinflow (invloed +6%).
7	West	Verskil in hoofdzak te wijten aan te lage hoeveelheden, prijzen en manuren in de directiebegroting
8	West	De aannemer heeft ruim gecalculeerd, als gevolg van bezuinigingen is het verschil van 35% teruggebracht naar 0,7% (de bezuiniging wordt niet nader verklaard).
9	West	Verskil in hoofdzak te wijten aan te lage hoeveelheden, prijzen en manuren in de directiebegroting
10	West	Summiere toelichting. Door een bezuinigingsronde en prijsonderhandeling is de prijs van de aannemer verlaagd tot 8,6% boven de oorspronkelijk directiebegroting (i.p.l.v. 17,7%).
11	West	Complex project, m.n. installatietechnisch, door nieuwe technieken (warmteterugwinning e.d.) was e.e.a. moeilijk te begroten. Verschillen zitten in hoeveelheden en eenheidsprijzen. Door overspannen bouwmarkt zijn de staartkosten subst. hoger.
12	West	Complex project, m.n. installatietechnisch, door nieuwe technieken (warmteterugwinning e.d.) was e.e.a. moeilijk te begroten. Verschillen zitten in hoeveelheden en eenheidsprijzen. Door overspannen bouwmarkt zijn de staartkosten subst. hoger.
13	West	Verskil (19,75%) wordt verklaard door gespannen markt, tijdstip van aanbesteding (kort voor de bouwvakvakantie). Verschil is met de aannemer besproken halveert naar verwachting een lagere prijs kan opleveren; onderhandelingsresultaat is niet bekend.
14	West	Verskil in hoofdzak te wijten aan andere hoeveelheden, lagere eenheidsprijzen en uurloon in de directiebegroting. Na onderhandeling is een korting bedongen van ca. 10%, waarna nog een verschil blijft met de directiebegroting van ca. 19%. Door overspannen bouwmarkt zijn de staartkosten substantieel hoger.
15	West	Miscalculaties in directiebegroting, uitgedrukt in % van de directiebegroting betreft dit: sloopwerk te laag begroot (11%), steigerwerk en uitvoeringskosten niet begroot (70%). Bij de beplating c.a. en overige begrotingsposten eenheidsprijzen te laag ingeschat of onderdelen vergeten (50%). Er zijn een aantal posten uit de opdracht geschrapt, het werk is voor ca. 10% lager dan de inschrijving gegund.
16	BR	Begroting is f. 13.607.000. Fondsaanvraag (budget) is f. 14.427.000. Totale projectkosten (inschrijfsom+leges+aanpassing'99) bedragen f 15.869.125. Verschil tussen goedgekeurde fondsaanvraag en projectkosten is niet onder de 10% en derhalve niet nader verklaard
17	ZNI	Voorzieningen zwembad KMA. De inschrijver heeft voor wat betreft de directe kosten bouwkundig en civiele techniek ingeschreven met hoge prijzen van onderaannemers, dat werkt ook door naar hogere indirecte kosten.
18	ZNI	In de directie begroting zijn de posten communicatie en beveiliging niet meegenomen, dit verklaart ca. de helft van het verschil.
19	ZNI	Diverse aanpassingen op het bestek op verzoek van de opdrachtgever zijn niet doorberekend in de directiebegroting (fl 273.000,-). De aanbesteding heeft plaats gevonden op 26-9-2000, het werk werd 9 maanden later opgedragen op 01-06-2001; kosten fl. 206.000,-. Het resterende verschil (11%) zit in een hogere calculatie van de directe kosten door de aannemer (zowel Bouwk + Install. + Civt.).

**Algemeen Verbond
Bouwbedrijf**

Benoordenhoutsweg 21,
Postbus 90603
2509 LP 's-Gravenhage
Telefoon 070-32 86 200
Telefax 070-32 44 900
E-mail avbb@avbb.nl
www.avbb.nl

De Staatssecretaris van Defensie
de heer H.A.L. van Hoof
Plein 4
2511 CR DEN HAAG

Handwritten signature and initials "ST" with a checkmark.

Uw kenmerk/brief

Ons kenmerk
182/0201/INDatum
16 januari 2002Betreft
bouwaffaireDoorkiesnummer
[redacted]

Geachte heer Van Hoof,

./.

Hierbij zend ik u ter kennisneming een afschrift van mijn brief met bijlage d.d. heden aan de Staatssecretaris van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, de heer J.W. Remkes,

Graag vertrouw ik erop u hiermee van dienst te zijn geweest.

Hoogachtend,
ALGEMEEN VERBOND BOUWBEDRIJF (AVBB)

[Redacted signature block]

Art 10 (2) (e)

voorzitter

Bijl.

ST 19 3/06

**Algemeen Verbond
Bouwbedrijf**

Benoordenhoutseweg 21
Postbus 90603
2509 LP 's-Gravenhage
Telefoon 070-32 86 200
Telefax 070-32 44 900
E-mail avbb@avbb.nl
www.avbb.nl

Aan de coördinerend bewindsman
voor de bouwnijverheid
de heer J.W. Remkes
Staatssecretaris van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Postbus 20951
2500 EZ DEN HAAG

Uw kenmerk/brief

Ons kenmerk
171/O201/vR/ESR

Datum
16 januari 2002

Betreft
bouwaffaire

Doorkiesnummer

Geachte heer Remkes,

In reactie op uw schrijven van 5 december 2001 aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, mede ondertekend door de Minister van Verkeer en Waterstaat en de Minister van Economische Zaken en verzonden mede namens de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de Staatssecretaris van Defensie, bericht ik u het volgende. (Ik zend genoemde ministers/staatssecretaris kopie van deze brief met bijlage.)

Binnen de bedrijfstak Bouwnijverheid zijn na de uitzending van Zembla en uw brief gesprekken hervat over verbeteringen in de uitvoeringspraktijk middels een integriteitsprogramma. Dergelijke gesprekken waren gevoerd in het kader van het wetsontwerp BIBOB, maar zijn zonder resultaat gebleven vanwege het interne en eenzijdige karakter ervan. Juist tegen deze achtergrond is uit oriënterende gesprekken binnen de sector gebleken, dat voor een goede werking en kans van slagen van een integriteitsprogramma het noodzakelijk is om samen met opdrachtgevers tot afspraken te komen.

In dit verband wijzen wij ook op het wetsontwerp Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (BIBOB), dat onlangs door de Tweede Kamer is goedgekeurd en thans door de Eerste kamer wordt behandeld. In de memorie van toelichting op het wetsontwerp en bij de verdere behandeling in de Tweede Kamer is aangegeven dat certificering als privaat instrument onvoldoende waarborgen biedt om de doelstellingen van het wetsontwerp te realiseren. Hierdoor zijn de initiatieven van het bedrijfsleven om zelf te komen tot certificering ontmoedigd.

Bijgevoegd bied ik u, onder verwijzing naar punt 10 van de in uw brief genoemde acties en onderzoek inhoudende de inzet van het Kabinet voor het invoeren van een integriteitsprogramma, namens de bouwnijverheid een eerste proeve van een gedragscode aan.

171/0201/vR/ESR, pagina 2

Ik stel het op prijs de reactie van het Kabinet te mogen vernemen om die in samenhang met uitkomsten van andere in uw brief genoemde acties en onderzoek uwerzijds nader te kunnen bespreken. Dat geeft de mogelijkheid om op onderdelen tot samenhangende vervolgstappen te komen (zoals bijvoorbeeld één op te stellen lijst).

Eén aspect uit de in uw brief genoemde acties en onderzoek is naar het oordeel van de bedrijfstak voor een correcte en rechtvaardige gang van zaken in de toekomst bij openbare aanbestedingen essentieel i.c. een regeling met betrekking tot de zogenaamde rekenvergoeding; momenteel is deze regeling facultatief opgenomen in het Uniform Aanbestedings Reglement 2001.

Evaluatie van de toepassing daarvan in de eerste maanden na inwerkingtreding leert, dat met name opdrachtgevers bij de centrale overheid deze vergoeding zelden of nooit toekennen. In het verleden hebben steeds opdrachtgevers en opdrachtnemers er geen misverstand over laten bestaan vergoeding van vergeefs gemaakte aanbestedingskosten redelijk en noodzakelijk te vinden ten behoeve van evenwichtige marktverhoudingen.

Reden om u te verzoeken dit aspect niet eerst bij de evaluatie van het UAR 2001 in 2003 aan de orde te stellen maar al in het kader en als onderdeel van de verdere bespreking van gewenste acties en onderzoek.

Onder punt 4 van de acties en onderzoek wordt onder meer gesproken over de raad van Arbitrage. Hierbij worden betrokken de samenstelling van de Raad alsmede de ontwikkeling van de uitspraken van de Raad bij conflicten over de aanbesteding.

Voor wat betreft de samenstelling van de Raad van Arbitrage merken wij op dat deze zeer evenwichtig is. Veel leden van de Raad zijn voormalige overheidsambtenaren. Ook de voorzitter van de Raad is werkzaam geweest bij een overheidsinstantie. Verder hebben benoemingen de goedkeuring van de Minister van Verkeer en Waterstaat nodig.

De voorzitter van de Raad zit niet alleen het bestuur voor, doch is tevens belast met diverse taken binnen het werk van de Raad. Zo stelt hij onder meer de leden aan die in een specifiek geschil zullen optreden en beslist hij over verzoeken tot spoedbehandeling.

Naast de leden van de Raad kent de Raad buitengewone leden. Dat zijn juristen, die door het bestuur van de Raad worden benoemd op voordracht van de Nederlandse Juristenvereniging. Deze buitengewone leden komen in het algemeen uit kringen van de rechterlijke macht en de advocatuur.

171/0201/vR/ESR, pagina 3

Gezien het grote aantal aanbestedingen is het aantal UAR-geschillen relatief gering. In 2000 verschenen 34 vonnissen in UAR-geschillen. In 17 gevallen heeft de aannemer terecht een beroep op de Raad gedaan. In eveneens 17 gevallen was dat niet het geval en kreeg de aanbesteder gelijk. Slechts in 7 van de 34 zaken was de Staat partij.

Deze gegevens leiden naar ons oordeel niet op voorhand tot de conclusie dat de Raad van Arbitrage onevenwichtig zou zijn samengesteld of zou functioneren.

Uiteraard ben ik desgevraagd bereid één en ander nader toe te lichten.

Hoogachtend,
ALGEMEEN VERBOND BOUWBEDRIJF (AVBB)

voorzitter

Bijl.

Gedragscode Opdrachtnemend Bouwbedrijf in het kader van opdrachtverlening

(Concept 16 januari 2002)

1. Algemeen

De Stichting Gedragscode Opdrachtnemend Bouwbedrijf streeft naar verdere professionalisering en een adequate positionering van het opdrachtnemend bouwbedrijf in het maatschappelijk verkeer door aangesloten ondernemingen te binden aan een gedragscode.

De onderhavige gedragscode benoemt de fundamentele regels die aangesloten ondernemingen in het kader van aanbestedingen, en - meer in het algemeen - in contacten met opdrachtgevers, in acht dienen te nemen.

Er wordt vanuit gegaan dat - mede gezien de complexiteit van de bouwmarkt - de opdrachtgevers de randvoorwaarden, die een evenwichtige marktwerking bevorderen, in het kader van de opdrachtverlening in acht nemen.

Het bestuur van de Stichting zal paritair zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van het opdrachtnemend bouwbedrijf en vertegenwoordigers van opdrachtgevers die de Uniforme Aanbestedingsreglementen onverkort toepassen.

De bestuursleden namens het opdrachtnemend bouwbedrijf zullen worden benoemd door het bestuur van het Algemeen Verbond Bouwbedrijf (AVBB) en de bestuursleden uit de kringen van opdrachtgevers door de Ministers van VROM, Verkeer en Waterstaat en Defensie, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen.

De administratie van de Stichting zal worden ondergebracht bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw.

Aansluiting bij de Stichting staat zonder onderscheid open voor ondernemingen die actief zijn in het uitvoerend en/of ontwikkelend bouwbedrijf in Nederland.

Een onderneming die ingevolge hoofdstuk 6 van deze gedragscode geroyeerd is, kan zich na het verstrijken van een nader vast te stellen periode na de datum van het royement opnieuw aansluiten.

Door zich aan te sluiten bij de Stichting verbinden de ondernemingen zich tot naleving van de onderhavige gedragscode. De aangesloten ondernemingen zullen alle maatregelen treffen die nodig zijn om een goede naleving van de gedragscode mogelijk te maken.

De aangesloten ondernemingen verbinden zich voorts een eigen, bedrijfsspecifieke gedragscode, op te stellen, in te voeren en te handhaven.

Deze bedrijfsspecifieke gedragscode bevat tenminste:

- een leidraad voor de wijze waarop de directie en de werknemers in dienst van de aangesloten onderneming dienen te handelen in hun contacten met opdrachtgevers en andere derden;
- een meldingsplicht ter zake van overtredingen van het mededingingsrecht;
- een procedure voor de vaststelling van een overtreding van het mededingingsrecht;
- de bepaling dat de werkgever adequate sancties in de arbeidsrechtelijke sfeer zal nemen ingeval een overtreding van het mededingingsrecht is vastgesteld.

De inhoud van de bedrijfsspecifieke gedragscode is voor het overige de eigen verantwoordelijkheid van elk van de aangesloten ondernemingen. Aangesloten ondernemingen zullen op verzoek hun bedrijfseigen gedragscode beschikbaar stellen aan het bestuur van de Stichting.

Voorts verbinden de aangesloten ondernemingen zich een intern compliance programma in te voeren, dat ten doel heeft directies en werknemers ten volle vertrouwd te maken met de voorschriften van het mededingingsrecht en naleving van die voorschriften te verzekeren.

2. Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Aangesloten ondernemingen gedragen zich in het kader van opdrachtverlening binnen de randvoorwaarden van een verantwoorde bedrijfsvoering, maatschappelijk verantwoord. Zij zullen zich houden aan nationale en lokale wet- en regelgeving. Aangesloten ondernemingen zullen geen activiteiten ontplooiën die het imago en de belangen van de bedrijfstak en de maatschappij in den brede kunnen schaden.

Aangesloten ondernemingen zullen, binnen de randvoorwaarden van een verantwoorde bedrijfsvoering, bij hun beleidsbeslissingen en hun ondernemingsactiviteiten streven naar kwaliteit en duurzaamheid van de gebouwde en ongebouwde omgeving.

Aangesloten ondernemingen zullen zich ervoor inspannen dat de doelstellingen van de door de Stichting of door henzelf met overheidsinstellingen of andere maatschappelijke organisaties overeengekomen convenanten en afspraken worden nageleefd.

3. Rechtmatig handelen

Door zich aan te sluiten bij de stichting bevestigt een onderneming dat zij zich zal gedragen zoals een verantwoord handelende onderneming betaamt.

Meer in het bijzonder verbindt de betrokken onderneming zich te onthouden van de navolgende gedragingen:

- omkoping en andere strafbare gedragingen in het verkeer met opdrachtgevers en concurrenten;
- gedragingen die strijdig zijn met het Europese en Nederlandse mededingingsrecht;
- gedragingen op grond waarvan een aannemer ingevolge artikel 24, sub c en volgende van Richtlijn 93/37/EEG (en de corresponderende bepalingen in de overige Europese aanbestedingsrichtlijnen) kan worden uitgesloten van deelname aan een aanbesteding;
(Zie bijlage)
- het geven van geschenken en giften aan opdrachtgevers en potentiële opdrachtgevers welke afbreuk kunnen doen aan de onafhankelijkheid van de ontvanger, alsmede waarvan het in ontvangst nemen strijd zou opleveren met een voor een voor de ontvanger geldende gedragscode waarmee de betrokken onderneming redelijkerwijs bekend zou moeten zijn.

4. Gedrag jegens opdrachtgevers

Aangesloten ondernemingen zullen streven naar optimale dienstverlening en spannen zich in om een goede relatie met hun opdrachtgevers te verkrijgen en te behouden.

5. Gedrag jegens derden

Aangesloten ondernemingen verplichten zich tot een correcte omgang met derden. Aangesloten ondernemingen dienen zich - voor zover mogelijk - ervan te vergewissen dat door hen met betrekking tot de realisering van bouwprojecten ingeschakelde bedrijven bonafide zijn.

6. Controle, handhaving en sanctionering

De aangesloten ondernemingen verplichten zich tot naleving van de gedragscode.

Zij zullen daartoe deze gedragscode binnen hun bedrijf bekend maken en alle dienstige maatregelen nemen met het oog op een strikte naleving. De directies verplichten zich stappen te ondernemen wanneer blijkt dat deze gedragscode en de bedrijfsspecifieke gedragscode binnen hun bedrijf niet goed worden nageleefd.

Het bestuur van de Stichting ziet toe op de naleving van de gedragscode, en meer in het bijzonder op de naleving van het bepaalde in hoofdstuk 3.

Het bestuur kan een onderzoek (laten) instellen op basis van een gemotiveerde en onderbouwde klacht van een aangesloten onderneming of een opdrachtgever.

De aangesloten ondernemingen tot wie het onderzoek zich richt, dienen daaraan volledige medewerking te verlenen.

Het bestuur kan de resultaten van een onderzoek bekend maken aan degene, die de klacht heeft ingediend en - in geval daartoe aanleiding bestaat - aan de bevoegde autoriteit(en).

Indien het bestuur op basis van een onderzoek concludeert dat het bepaalde in de gedragscode is geschonden, zal het bestuur een door de Stichting in het leven te roepen tuchtcollege verzoeken een sanctie op te leggen.

Het tuchtcollege bestaat uit zeven leden. Drie leden worden benoemd door het bestuur van het AVBB en drie door de Ministers van VROM, Verkeer en Waterstaat en Defensie, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen. De voorzitter wordt benoemd door het bestuur van het AVBB en de genoemde vertegenwoordigers van opdrachtgevers gezamenlijk. De leden van het tuchtcollege dienen deskundig te zijn op het gebied van de marktwerking in de bouw.

De voorzitter is een (gewezen) lid van de rechterlijke macht. Geen van de leden van het tuchtcollege is in dienst van of anderszins verbonden aan een onderneming of een professionele opdrachtgever in de bouwsector.

Mogelijke sancties zijn: waarschuwing, berisping, boete, schorsing en roeyement. In daarvoor in aanmerking komende gevallen kan het tuchtcollege - zonder oplegging van een sanctie aan de beklaagde - volstaan met mededeling van de bevindingen aan degene, die de klacht heeft ingediend. De sancties van schorsing en roeyement zijn enkel mogelijk bij gebleken schendingen van het bepaalde in hoofdstuk 3. Voor het overige is het aan het tuchtcollege om een sanctiebeleid te ontwikkelen. Opgelegde sancties worden door het bestuur van de Stichting openbaar gemaakt door middel van publicatie op een nader te bepalen wijze.

Cumulatie van sancties - in het bijzonder de totstandkoming van meerdere lijsten met voor deelname aan aanbestedingen uitgesloten bedrijven - dient te worden voorkomen.

7. Doorwerking in aanbestedingsvoorwaarden

Opdrachtgevers kunnen de deelneming aan aanbestedingen van bouwwerken – met uitzondering van aanbestedingen onder vigeur van een van de Europese aanbestedingsrichtlijnen – beperken tot ondernemingen die zijn aangesloten bij de Stichting en niet zijn geschorst.

(Deze doorwerking dient nog nader te worden getoetst op de mogelijkheden, die wet- en regelgeving biedt).

8. Wijzigingen van de gedragscode

Wijzigingen van deze gedragscode worden vastgesteld door het bestuur na vooraf verkregen goedkeuring van het bestuur van het AVBB en de Ministers van VROM, Verkeer en Waterstaat en Defensie, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen.

9. Erkende Gewetensbezwaarden

Er wordt een regeling getroffen voor ondernemingen, die op grond van geloofsovertuiging de gedragscode niet kunnen ondertekenen.

In de Richtlijn Werken en in het UAR-EG 1991 wordt een limitatieve opsomming gegeven van de uitsluitingsgronden.

Artikel 24 Richtlijn 93/37/EEG (idem Artikel 7 UAR-EG 1991)

Uitsluiting van deelneming aan een aanbesteding

1. Van deelneming aan een aanbesteding kan worden uitgesloten een ieder:
 - a. die in staat van faillissement of van liquidatie verkeert, die zijn werkzaamheden heeft gestaakt, of die het voorwerp is van een surséance van betaling of een akkoord dan wel in een andere soortgelijke toestand verkeert ingevolge een gelijkaardige procedure waarin de nationale wettelijke regeling voorziet;
 - b. wiens faillissement is aangevraagd of tegen wie een procedure van surséance van betaling of akkoord dan wel een andere soortgelijke procedure, die in de nationale wettelijke regeling is voorzien, aanhangig is gemaakt;
 - c. die bij een vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan, veroordeeld is geweest voor een delict dat de professionele integriteit van de aannemer in het gedrang brengt;
 - d. die in de uitoefening van zijn beroep een ernstige fout heeft begaan, vastgesteld op elke grond die de aanbesteder aannemelijk kan maken;
 - e. die niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan ten aanzien van de betaling van de sociale verzekeringsbijdragen overeenkomstig de wettelijke bepalingen van het land waar hij gevestigd is of die van het land van de aanbesteder;
 - f. die niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan ten aanzien van de betaling van zijn belastingen overeenkomstig de wettelijke bepalingen van het land waar hij gevestigd is of van het land van de aanbesteder;
 - g. die zich in ernstige mate schuldig heeft gemaakt aan valse verklaringen bij het verstrekken van de inlichtingen die overeenkomstig de artikelen 12 tot en met 15 kunnen worden verlangd.

(de artikelen 12 t/m 15 handelen over financiële en economische draagkracht, technische bekwaamheid, aanvulling van getuigschriften en bescheiden, bewijs van inschrijving op een lijst van erkende aannemingsbedrijven)

2. Indien de aanbesteder van een inschrijver of gegadigde het bewijs verlangt dat hij niet in een van de in het eerste lid onder a, b, c, e en f genoemde omstandigheden verkeert, aanvaardt hij als voldoende bewijs:
 - voor a, b en c een uittreksel uit het strafregister of, bij ontbreken daarvan, een gelijkwaardig document, afgegeven door een gerechtelijke of bevoegde overheidsinstantie van het land van oorsprong of van herkomst en waaruit blijkt dat aan deze eisen is voldaan;
 - voor e en f een door een bevoegde instantie van de betrokken lid-staat afgegeven getuigschrift.
3. Indien geen document of getuigschrift als bedoeld in het tweede lid, door het desbetreffende land wordt afgegeven, kan het worden vervangen door een verklaring onder ede of - in de lid-staten waar niet in een eed is voorzien - door een plechtige verklaring die door de betrokkene is afgelegd ten overstaan van een gerechtelijke of overheidsinstantie, een notaris of een bevoegde beroepsorganisatie van het land van oorsprong of herkomst.

Secretaris-Generaal

Plein 4
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Telefoon 070 - 3188188
<http://www.mindef.nl>

Steller:
Art. 10 (2) (e)
Telefoon
Fax
E-mail @mindef.nl

Defensie

Nota

Aan de staatssecretaris
de minister
i.a.a.:
DGW&T, DV

Datum 16 januari 2002
Ons kenmerk D 2002000121
Onderwerp "Bouwfraude"

Vorige week is onder leiding van de SG VROM opnieuw interdepartementaal vergaderd over de aanpak van de in de brief aan de TK aangekondigde vervolgacties. Het gros van de acties zal dit voorjaar worden afgerond. Naar verwachting zal alleen het kwantitatieve boekenonderzoek (gelet op het aantal projecten, de complexiteit en de gewenste betrouwbaarheid van de uitspraken) een langere doorlooptijd hebben. Zeker niet voor de zomer gereed. Afgesproken is dat de komende periode in beginsel eens in de twee weken voorafgaand aan de vergadering van het college van SG'n een bijeenkomst zal worden belegd (en zoveel vaker als nodig).

De werkzaamheden van de tijdelijke commissie van de Tweede Kamer onder leiding van mevrouw Vos zijn nog in nevelen gehuld. Er worden naar verluidt en blijkend uit krantenartikelen gesprekken gevoerd met deskundigen uit de juridische- en bouwwereld. Bij de Nma zijn verschillende dossiers opgevraagd. Deze zijn door de Nma ter hand gesteld. Verder heeft een aantal ambtenaren van V&W en VROM zeer oriënterend met de commissie gesproken, waarbij de commissie zich op de vlakte heeft gehouden over haar insteek. SG Justitie heeft meegedeeld dat het OM de commissie heeft geïnformeerd over de verhouding tussen activiteiten van het OM en de activiteiten van de tijdelijke commissie en mogelijke activiteiten van een parlementaire enquetecommissie.

De indruk bestaat dat de commissie in ieder geval zal aanbevelen enkele concrete projecten onder de loep te nemen. Het gaat daarbij naar verwachting om projecten die niet direct door het Rijk zijn aanbesteed en aangestuurd, maar waarbij private partijen en/of lagere overheden gebruik hebben gemaakt van rijksmiddelen. De commissie heeft ook belangstelling voor meer abstracte vragen rond de marktordering. Welke positie de commissie kiest ten aanzien van de activiteiten die de regering heeft aangekondigd is onbekend. Worden de resultaten afgewacht? Gaat de commissie aanbevelen parallel onderzoek uit te voeren? Afgesproken is dat het primair aan de staatssecretaris van VROM is of en in hoeverre navraag zal worden gedaan naar de aanbevelingen van de commissie.

Door de tijdelijke commissie is bekend gemaakt dat op 24 januari het rapport zal worden aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer. Het is dan aan de Tweede Kamer om te beslissen hoe verder te handelen. De voorzitter van de stuurgroep de plv. DG RGD is de ambtelijke contactpersoon voor de

Datum 16 januari 2002
Ons kenmerk D 2002000121

griffier van de tijdelijke commissie. Hij zal trachten te bewerkstelligen dat een embargo exemplaar van het rapport vroeg in de ochtend, eerder lijkt uitgesloten, ter hand wordt gesteld. Op ambtelijk niveau zal dit rapport worden bestudeerd en van commentaar worden voorzien. Zoals nu voorzien zal de "taskforce" op SG-niveau om 10.00 vergaderen.

Voorgesteld is dat de betrokken bewindspersonen op 24 januari om 11.00 uur bijeenkomen om te worden geïnformeerd over ten eerste de actuele stand van de lopende activiteiten in vervolg op de brief aan de TK, over ten tweede de inhoud van het rapport van de tijdelijke commissie en over ten derde een mogelijke woordvoeringslijn. Ik verzoek u daartoe ruimte in de agenda te reserveren.

Voor wat betreft het eerste zal o.a. een concept-brief aan de Tweede Kamer worden opgesteld, het tweede blijft gissen en voor wat betreft het derde, de woordvoeringslijn, kan worden gekozen voor een inhoudelijke en/of een procedurele benadering. Voor dat laatste bestond voorzover het om de 24^e gaat een voorkeur. Op de 25^e tijdens of en marge van de MR kan dan gezamenlijk over een meer inhoudelijke reactie worden gesproken.

De secretaris-generaal,

Art. 10 (2) (e)

drs. H. H. Hulshof

L116 > 6 t.l.

SG 12/11

Ministerie van Defensie

doc 9

Secretaris-Generaal

Defensie

Plein 4

Postbus 20701

2500 ES Den Haag

Telefoon

<http://www.mindef.nl>

Nota

Art 10 (2)
(e)

Aan

de staatssecretaris ✓
de minister
i.a.a.:
DGW&T, DGM, DGF&C, IGK, DV

Datum

07 maart 2002

Ons kenmerk

D 2002000734

Onderwerp

Bouwnijverheid

Op 6 maart is onder leiding van mijn collega van VROM in de stuurgroep "bouwfraude" vergaderd over een aantal onderwerpen. Ten eerste is gesproken over de resultaten van het kwalitatieve onderzoek van Berenschot/Osborne naar de aanbesteding. Dit rapport geeft inzicht in de zogenaamde opzet van procedures rondom aanbesteding. De werking (wordt in de praktijk nageleefd wat afgesproken is) is onderwerp van een vervolgonderzoek. Het concept rapport van het kwalitatieve onderzoek was deugdelijk, maar is hier en daar op verzoek van de betrokken departementen (ook Defensie) aangepast. Het definitieve rapport inclusief een concept-aanbiedingsbrief, die interdepartementaal is afgestemd, zal op 15 maart voorliggen in de Ministerraad.

Ten tweede is gesproken over het kwantitatieve vervolgonderzoek. Dit onderzoek is aanbesteed, er is een zestal offertes ontvangen. Aan de hand van de vooraf bekend gemaakte selectiecriteria zal een advies worden opgesteld voor de stuurgroep, die in de eerstvolgende vergadering een beslissing zal nemen. Uiterlijk 25 juni 2002 zal het eindrapport moeten worden aangeboden aan de opdrachtgever.

Ten derde is aandacht besteed aan een voorstel van de DAR/MinFin voor een integriteitsonderzoek bij de bouwdepartementen. Het voorstel is mede gebaseerd op de beleidskaders integriteit van BZK en is interdepartementaal afgestemd in de rijksbrede stuurgroep integriteit. Met het voorstel in ingestemd.

Afgesproken is dat de betrokken secretarissen-generaal binnen 14 dagen een eensluidende opdracht verstrekken aan de respectieve accountantsdiensten.

Indien u daarmee instemt zal ik daartoe overgaan.

Ten vierde is het gesprek op 14 maart a.s. van u, uw collega van VROM en de minister van V&W met de voorzitter van de AVBB over de concept "gedragscode opdrachtnemend bouwbedrijf in het kader van opdrachtverlening" voorbereid. Gelet op de geldende marktordening is eerder afgesproken positief te staan tegenover de bevordering van integriteit door de branche maar tegelijkertijd geen enkele medeverantwoordelijkheid te accepteren.

Ten behoeve van dit gesprek ontvangt u separaat een afzonderlijke gespreksnotitie, die a.s. maandag nog zal worden gecompleteerd met een vergelijking van deze concept-gedragscode met soortgelijke codes in andere branches.

Bij beantwoording datum, ons kenmerk, en onderwerp vermelden.

Art 10 (2)
(e)

Beaan

8/03/459

Datum 07 maart 2002
Ons kenmerk D2002000734

Tenslotte is stilgestaan bij de te maken werkafspraken met de enquetecommissie mede gelet op de samenloop met onderzoek van de Nma en het OM en bij de coördinatie van de afdoening van WOB-verzoeken.

Al met al ligt de regering behoorlijk op schema voor wat betreft de invulling van de toezeggingen in de brief van december vorig jaar. Het kwantitatieve onderzoek zal een hele kluit worden. Verder zal de komende maanden veel afhangen van de wisselwerking met de enquetecommissie en naar ik aanneem de publiciteit. Wellicht ten overvloede voeg ik een kopie van de brief van de enquetecommissie aan de voorzitter van de Tweede Kamer met het eerste verslag van de werkzaamheden. Opvallend is dat er niet langer wordt gesproken over de bouwfraude maar over de bouwnijverheid en dat een einddatum ontbreekt. Dat de thema's van de regering en de onderzoeksthema's van de enquetecommissie elkaar overlappen was te verwachten.

De secretaris-generaal,
Art. 10 (2) (e)

drs. D.J. Barth

12/3/02

Ministerie van Defensie

Secretaris-Generaal

doc 10

Plein 4
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Telefoon [redacted]
<http://www.mindef.nl>

Defensie

Nota

Aan de staatssecretaris
de minister 12/3/02
i.a.a.:
DGW&T, DGM, DGF&C, DV

Datum 12 maart 2002
Ons kenmerk D 2002000756
Onderwerp Overleg over gedragscode bouwbedrijf

Zoals aangegeven in mijn nota van 8 maart heeft u met uw collega van VROM en de minister van V&W een afspraak met de voorzitter van het AVBB over de concept "Gedragscode Opdrachtnemend Bouwbedrijf in het kader van opdrachtverlening" (brief aan u d.d. 16-1-2002, gevoegd).

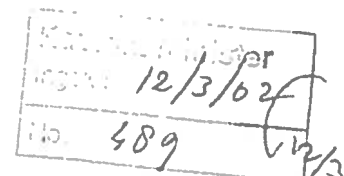
In interdepartementaal verband is ter voorbereiding van dit gesprek een notitie opgesteld waarbij als uitgangspunt geldt dat een gedragscode de verantwoordelijkheid is van de eigen sector en dat een gedragscode de marktwerking niet mag verstoren. Deze notitie heb ik eveneens gevoegd.

De adviseur juridische zaken van het kenniscentrum DGW&T (Art. 10 (2) (b)), de contactpersoon van Defensie voor de enquête bouwnijverheid kan nadere vragen beantwoorden en zal, indien gewenst, ter ondersteuning aanwezig zijn bij uw gesprek.

De secretaris-generaal,

[redacted]
drs. D.J. Barth

Bij beantwoording datum, ons kenmerk, en onderwerp vermelden

Annotatie t.b.v. het overleg van de Minister van Verkeer en Waterstaat, de Staatssecretaris van Defensie, de Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en een vertegenwoordiger EZ met (de Voorzitter van) het AVBB over de concept "Gedragscode Opdrachtnemend Bouwbedrijf in het kader van opdrachtverlening" op 14 maart 2002.

Inleiding

In de brief van 5 december 2001 van het Kabinet aan de Voorzitter van de Tweede Kamer wordt onder 10 van de voorgenomen acties het navolgende gesteld *"Het Kabinet zal zich inzetten voor het invoeren van een integriteitsprogramma door de bouwsector, gericht op maatschappelijk verantwoord ondernemen en is hierover reeds in gesprek met het bedrijfsleven. Bij aanbesteding zullen betreffende ministeries te zijner tijd (afhankelijk van de vraag wanneer zo'n programma in werking kan zijn) deelname aan zo'n integriteitsprogramma als voorwaarde eisen."*

Het AVBB heeft een concept voor een "Gedragscode Opdrachtnemend Bouwbedrijf in het kader van opdrachtverlening" opgesteld (zie bijgaand concept van 16 januari 2002). Hierover heeft tussen de ministeries van VROM, V&W, Defensie, LNV en EZ ambtelijk overleg plaatsgevonden. De bevindingen van dit ambtelijk overleg zijn hieronder weergegeven e.e.a. ter voorbereiding van het hierboven genoemde overleg.

Bevindingen ambtelijk overleg

Een eerste verkenning van de concept Gedragscode levert het navolgende beeld op:

- a) Het initiatief van het AVBB tot het opstellen van een concept Gedragscode wordt als positief ervaren. Daarbij wordt er door het Rijk uitdrukkelijk van uitgegaan dat een gedragscode niet mededingingsbeperkend mag zijn en onverkort wordt onderschreven (geen uitzondering gewetensbezwaren). Zo is het gestelde in punt 7 van de concept Gedragscode waarin aan opdrachtgevers de mogelijkheid wordt gegeven *de deelneming aan aanbestedingen te beperken tot ondernemingen die zijn aangesloten bij de Stichting en niet zijn geschorst* in strijd met het gelijkheidsbeginsel en de eerlijke mededinging.
- b) De concept Gedragscode heeft evenwel niet echt het karakter van een gedragscode. Een gedragscode zou een tuchtrechtelijk gesanctioneerde norm moeten zijn. De concept Gedragscode voegt slechts in beperkte mate iets toe aan hoe ondernemingen zich zouden moeten gedragen. De concept Gedragscode concretiseert nauwelijks het gehanteerde begrip maatschappelijk verantwoord ondernemen, uitgaande van integriteit, doch beperkt zich tot een nadere uitwerking van het gestelde onder punt 2 van de concept Gedragscode, dat ondernemingen *"zich zullen houden aan nationale en lokale wet- en regelgeving"*. Het regelen dat men zich aan de wet zal houden wordt als overbodig aangemerkt.
- c) Geconcludeerd is dat het opstellen van een gedragscode een zaak van het bedrijfsleven zelf is. Enige formele betrokkenheid van de overheid bij de opstelling van een gedragscode is derhalve ongewenst. In een gedragscode voor het bedrijfsleven horen dan ook geen bepalingen thuis die op opdrachtgevers betrekking hebben.

- d) Volgens het AVBB is de belangrijkste conditie voor deelname van opdrachtgevers aan de Stichting de onverkorte toepassing van de Uniforme Aanbestedingsreglementen. Vooralsnog wordt aangenomen dat daarmee onder meer wordt bedoeld dat de rekenvergoeding onverkort door de opdrachtgevers wordt toegepast. Op deze koppeling dient absoluut niet te worden ingegaan, een gedragscode is geen onderhandelingsdocument (zie ook c). De overheid zal niet deelnemen in de Stichting, aangezien de overheid vermenging tussen haar taak als opdrachtgever en haar taak als toezichthouder zoveel mogelijk wil voorkomen.
- e) In dit verband wordt opgemerkt dat als op 14 maart 2002 van de zijde van het AVBB de evaluatie van de rekenvergoeding aan de orde wordt gesteld, door de overheid moet worden vastgehouden aan het jaar 2003 waarin het UAR 2001 zal worden geëvalueerd.
- f) Het gestelde in punt 7 van de concept Gedragscode is in strijd met het non-discriminatiebeginsel *"Opdrachtgevers kunnen de deelneming aan aanbestedingen van bouwwerken – met uitzondering van aanbestedingen onder vigeur van één van de Europese aanbestedingsrichtlijnen – beperken tot ondernemingen die zijn aangesloten bij de Stichting en niet zijn geschorst"*.
- g) Aangaande het uitsluiten van aannemers bij overheidsaanbestedingen verdient het aanbeveling te streven naar een situatie waarin bedrijven (op grond van een voor de rechtspersoon Staat af te spreken wijze) kunnen worden uitgesloten indien en voor zover daarvoor gronden aanwezig zijn. Naar het zich nu laat aanzien is hiervoor wel nadere regelgeving noodzakelijk. Punten als redelijkheid, billijkheid, proportionaliteit, kenbaarheid, non-discriminatie (zowel nationaal als internationaal) zullen in ogenschouw worden genomen met inachtname van de in voorbereiding zijnde wet BIBOB. Het toepassen van uitsluiting(sgronden) door andere overheden dan de rijksoverheid zal uitsluitend op basis van vrijwilligheid en overleg kunnen.
- h) De AVBB-code voegt weinig toe aan de reeds bestaande wettelijke verplichtingen. Dit in tegenstelling tot de beroeps- en gedragsregelingen bij andere beroepsgroepen (zoals die van de notarissen, gerechtsdeurwaarders en advocaten), die aangeven hoe betrokkenen zich bij de uitoefening van hun beroep dienen te gedragen (betamelijkheidseisen, de do's en don't's).

Aanbeveling 1

Het initiatief van het AVBB positief te benaderen, doch de concept Gedragscode te zien als een zaak van het bedrijfsleven zelf. Er kan dus geen sprake zijn van enige formele betrokkenheid van de overheid bij de opstelling van een gedragscode. Voorts te stellen dat er van wordt uitgegaan dat een gedragscode in ieder geval niet mededingingsbeperkend zal zijn.

Aanbeveling 2

Mocht van de zijde van het AVBB gevraagd worden naar de mening van de bewindslieden over de inhoud van de concept Gedragscode van het AVBB, dan zou naar voren gebracht kunnen worden dat:

- de concept Gedragscode niet echt het karakter heeft van een tuchtrechtelijk gesanctioneerde norm.
- het naleven van wet- en regelgeving voor iedereen geldt; dus overbodig dat te regelen.
- de concept Gedragscode geen onderhandelingsdocument is (Gedragscode wordt nageleefd als de opdrachtgever aan bepaalde condities voldoet, waaronder het onverkort toepassen van de rekenvergoeding)
- bepalingen die betrekking hebben op opdrachtgevers daar niet in thuis horen.
- een gedragscode onverkort moet worden onderschreven (geen uitzondering gewetensbezwaren).
- de overheid zal geen deel uit maken van de Stichting.

Aanbeveling 3

Aangaande het uitsluiten van aannemers bij overheidsaanbestedingen kan aan het AVBB worden meegedeeld dat er door het Rijk op dit moment wordt gewerkt aan een notitie waarin de mogelijkheden worden uitgewerkt om bedrijven uit te sluiten, indien en voor zover daarvoor gronden aanwezig zijn. Hierbij komen allerlei aspecten, die bij uitsluiting een rol kunnen spelen aan de orde zoals een verduidelijking van de uitsluitingsgronden uit de richtlijnen, de reikwijdte van een uitsluiting, de mogelijke duur van uitsluiting en de informatie-uitwisseling tussen aanbestedende diensten.

Aanbeveling 4

Vasthouden aan 2003 als jaar waarin het UAR 2001 zal worden geëvalueerd, indien van de zijde van het AVBB de evaluatie van de rekenvergoeding aan de orde wordt gesteld.

Tot slot

Idealiter zou het standpunt dat het Rijk inneemt naar het AVBB ten aanzien van de gedragscode bouwbedrijven afgestemd moet zijn op het toekomstige Rijksbeleid ten aanzien van "wegens fraude uit te sluiten bedrijven".

Daarbij speelt de vraag in hoeverre het Rijk vindt dat er afstemming moet zijn tussen de aspecten ordening (relatie opdrachtgever en opdrachtnemer) en mededinging (gedragslijn opdrachtnemers onderling) op de bouwmarkt. M.a.w. gaat het al of niet meewerken aan de gedragscode door een bedrijf een rol spelen in de afweging van het Rijk om een bedrijf een opdracht te willen verstrekken respectievelijk "uit te sluiten wegens fraude"? Gezien de discussie die in kringen van juristen nog loopt is het lastig nu al een definitief beeld van te schetsen van deze optie (die wel is beschreven in de Kabinetsbrief van 5 december).

Om het AVBB niet te remmen in haar activiteiten rond de gedragscode verdient het vanuit dit gezichtspunt aanbeveling om hun uit te nodigen de eigen verantwoordelijkheid in deze te nemen en niet uit te gaan van koppeling. Daarbij moeten we beseffen dat daarmee een belangrijke "stok achter de deur" voor de bedrijven wegvalt en de bereidheid om mee te werken aan de gedragscode sterk zal afnemen. De grootste druk op de invoering ontstaat immers in de situatie dat bedrijven niet meer "aan de bak" komen indien ze de gedragscode niet ondertekenend hebben.

11 maart 2002

1
MEMO

VROM secretariaat Enquête
Bouwnijverheid

Aan : Task Force Enquête Bouwnijverheid

Van : [Art 10 (2) (e)]

Kamer : J 00 29

IPC : 495

Toestel : []

Kenmerk : CB2002041992

Datum : 21 juni 2002

Betreft : verslag en conclusies retraite Task Force 12 juni : concept

Op 12 juni heeft de Task Force een geslaagde en openhartige retraite gewijd aan de belangrijkste issues die in het kader van de Enquête Bouwnijverheid spelen.

Aanwezig waren: [Art 10 (2) (e)] (V & W), [] (Def), [] (EZ), [] (LNV), [] (AZ), [] (Justitie), [] en [] (VROM).

Gebaseerd op een startnotitie van het secretariaat en een bijbehorend discussieschema werd met name gesproken over:

- markt(ordening)
- aanbestedingspraktijk
- integriteit van bedrijven en ambtenaren.

Zonder een poging te willen doen om de individuele opmerkingen van alle aanwezigen weer te geven, probeer ik hierna in een lopend betoog de essentie van het besprokene voor ieder van de drie issues samen te vatten. Bedoeling is de tekst te laten evolueren totdat we er (vóór eind juni, dus vóór de besloten verhoren van enkele Task Force leden) de gemeenschappelijke Task Force kernboodschap uit destilleren.

Overall afspraak is dat departementen indien zich de situatie voordoet toegeven dat ze in het verleden fouten hebben gemaakt <naar de inzichten van nu> en om zich daarbij niet te verschuilen achter / verwijzen naar verantwoordelijkheid van andere departementen. Voortdurend zal worden getracht de context van dát moment duidelijk te maken en aldus een en ander in een historische context te plaatsen.

Markt(ordening) Bouwnijverheid

Feit is dat de overheid geen diepgaand inzicht heeft in de details van de structuur van de bouw. Toch heeft de overheid < zowel in zijn publieke ordenende rol als in zijn private aanbestedingspraktijk > wel degelijk een beeld van de sector (gehad).

Dat beeld laat zich samenvatten met "there's something rotten in the state of Denmark", maar nadrukkelijk niet "the state of Denmark is totally rotten".

Dit heeft er toe geleid dat in de loop der jaren de betreffende regelgeving en de handhaving (inspectie) successievelijk zijn aangescherpt en dat ook veel aandacht is besteed aan de professionalisering en de integriteit van de opdrachtgevende projectleiders.

Incidenten bevestigden de noodzaak van regelgeving (Europees en ook UAR) maar vormden geen reden of aanleiding om een principieel andere houding in te nemen naar de sector.

Het kwalitatief onderzoek door Berenschot en het kwantitatief onderzoek door PWC (**moet nog definitief blijken!**) bevestigen het beeld zoals dat bestond; nl. dat er weliswaar met enige regelmaat aanbestedingssituaties zijn geweest waarin het vermoeden bestond van mogelijke onregelmatigheden, maar dat de bulk van de aanbestedingen zowel qua verloop als qua uitkomst geen reden vormden te twijfelen aan een goede prijsvorming.

Aldus heeft de overheid zich in zijn ordenende rol ten opzichte van de bouwsector georiënteerd op de traditie sinds de 2^e wereld oorlog: overleg en samenwerking gericht op een maximale productiviteit van een gezonde bedrijfstak. Tot 1992 golden daarvoor specifiek Nederlandse afspraken waarmee de overheid expliciet had ingestemd en die waren gericht op het reguleren van rekenvergoedingen, anti-leuren en onderzoek.

Na het verbod van deze Nederlandse regeling door Brussel is overgestapt op een meer afstandelijke benadering van de sector. Omdat eerst het beroep van de sector tegen Brussel is gesteund, is deze omslag pas in de tweede helft negentiger jaren doorgezet. Hierbij zijn ook wel tempoverschillen bij de verschillende departementen te signaleren, maar het feit dat vooroverleg etc. vanaf 1992 verboden waren was iedereen in de bouw bekend. De hoogte van de aan de bedrijfstak opgelegde boete had daar wel voor gezorgd.

Indien zou blijken dat de gehele bedrijfstak in 1992 structureel en sector breed met alle oude gedragingen van vóór de UAR 1986 "ondergronds" is gegaan, dan moeten wij toegeven dat we ons fundamenteel hebben verkeken op de integriteit van de sector. Wij hebben de sector vertrouwen geschonken en dat wordt dan ernstig beschaamd.

Alsdan moeten wij toegeven dat we in die zin naïef zijn geweest.

Voor wat betreft het eigen intern gerichte integriteitsbeleid en het professionaliseren van de eigen aanbestedende projectleiders blijkt uit alle thans beschikbare onderzoeksresultaten (PWC en AD audits) dat dit effectief is geweest.

Wanneer het beeld van de sector drastisch moet worden bijgesteld dan zijn wij de enquête dankbaar voor het openbreken van het gesloten front van de sector en zal de overheid zeker zijn positieve houding ten opzichte van de beoogde zelfregulering van de bouw herzien: hieraan zullen veel strakkere eisen worden gesteld: sancties zullen worden aangekondigd en zo nodig toegepast.

Aanbestedingspraktijk

Het aanbestedingsbeleid van de overheid is er altijd op gericht geweest om een eenduidige en eerlijke marktsituatie te creëren voor alle aanbieders. Zo kon in een "fair market" het belang van de opdrachtgever (goede prijs / kwaliteitsverhouding) én het belang van de opdrachtnemers (een redelijke prijs en eerlijke kansen voor iedereen) worden gediend.

De UAR 2001 is ook gericht op zo'n fair market-aanbestedingsproces. Het is in feite een vorm van zelfregulering van opdrachtgeverszijde, gericht op transparantie voor de aanbieders.

Binnen de UAR 2001 zijn verschillende aanbestedingsvormen mogelijk zoals die in Europa en Nederland worden gebruikt en ontwikkeld (openbaar, ondershands en innovatief). De transparantie van de overheid heeft ook een nadeel, namelijk de voorspelbaarheid van de opdrachtgever. Indien de markt structureel "onregelmatig" functioneert is deze voorspelbaarheid echter wel een nadeel.

Bij alle aanbestedingen van de afgelopen jaren (waarvan een substantieel deel is onderzocht door PWC) zijn wel vermoedens voorgekomen van onregelmatigheden maar over het algemeen konden deze niet hard worden gemaakt. Bovendien bleven het incidenten. Experimenten met innovatief aanbesteden (waarin door de opzet van de aanbesteding de voorspelbaarheid van opdrachtgever veel minder is) leveren nog geen aanwijsbaar betere prijs/kwaliteitsverhouding.

Ook de aanbestedingspraktijk van voor 1992 en die van na 1992 heeft geen aanzienlijke verschuiving van aanbestedingsresultaten laten zien, waaruit zou kunnen blijken dat de winstmarge via onregelmatigheden substantieel is vergroot.

Gezien de zeer kleine percentuele omvang van de rekenvergoeding tov het totale aanbestedingsbedrag is (en was!) in de cijfers van voor en na 92 niet te zien of de rekenvergoeding, die na 1992 verboden was, er al dan niet uit weggevallen is. Dit is ook een van de conclusies van het kwalitatieve onderzoek door Berenschot / Osborne.

Er zijn gebaseerd op hun incidentele ervaringen en vermoedens wel signalen uit de praktijk / van de werkvloer geweest, maar deze waren niet goed hard te maken en vormden onvoldoende grond om een hele sector te verdenken / verdacht te maken.

Indien zou blijken dat de gehele bedrijfstak in 1992 structureel en sector breed met alle oude gedragingen van vóór de UAR 1986 "ondergronds" is gegaan, dan moet de overheid zich ook afvragen of de zelfregulering zoals wij ons die hebben opgelegd met de UAR 2001 niet moet worden herzien. Vanuit een ander beeld van de sector zal ook het aanbestedingsproces of zelfs de aanbestedingsvorm aangepast moeten worden.

De evaluatie UAR 2001 die al voor 2003 is aangekondigd zal worden gebruikt om na de afronding van de PEC de mogelijkheden en de wenselijkheden in beeld te brengen.

Dit zou dan al in 2003 kunnen leiden tot de nodige aanpassingen.

Ondertussen mag worden verwacht dat maatregelen zoals de meldingslijn NMa, het meldingsformulier vermoedens, de clementieregeling en de effectuering van enige vorm van uitsluiting bij overheidsopdrachten voor niet bonafide bedrijven toch ook een zekere preventieve werking zullen hebben.

Integriteit

Integriteit heeft twee gezichten: de interne integriteit van de overheidsinstellingen die aanbesteden c.q. de medewerkers daarvan enerzijds en de externe integriteit van de marktpartijen waarmee zaken worden gedaan.

Sinds het kabinet Lubbers III (minister BIZA Dales) is integriteit van het handelen van ambtenaren en ambtelijke diensten een speerpunt geweest.

De integriteitsaudits bij de vier bouwdepartementen op basis van het opgestelde rijksbrede integriteitskader tonen ook aan dat hier veel is bereikt, ook al valt er < met de kennis en inzichten van nu> nog het nodige te verbeteren.

De AD's hebben hiertoe de nodige verbeterpunten (op de thema's organisatie/cultuur, OAO/IC, personeelsbeleid en beveiliging) aangegeven die inmiddels zijn overgenomen en in gang gezet.

Speciaal punt van aandacht vormen de risico analyses die kunnen worden gebruikt om die plekken op te sporen waar (het gebrek aan) externe integriteit de interne integriteit kan compromitteren.

Het gehele stelsel van preventieve en repressieve maatregelen gericht op de interne integriteit moet uiteraard worden onderhouden en zo mogelijk aangescherpt maar staat bij de rijksoverheid reeds op een hoog niveau.

DIRECTIE

DIR 2002/040

NOTITIE

=====

VAN : Directeur DEFAC

AAN : SG
DGFC

Datum: : 13 augustus 2002

Betreft : Info bouwenquête

Arik,

Bijgaand treft u ter info aan een samenvatting van bevindingen en conclusies omtrent een aantal gehouden onderzoeken ten behoeve van de Task Force Bouwenquête.

DDEFAC

ma.

Overzicht bevindingen en conclusies onderzoeken

Berenschot / Osborne – kwalitatief onderzoek aanbestedingspraktijk

- Het rapport concludeert dat “het aanbestedingsbeleid van de vier rijksdiensten in essentie overeenkomt”, dat “men de indruk heeft (met inachtneming van de beperkingen van het onderzoek) dat overeenkomstig de regelgeving wordt gehandeld” en dat de gehanteerde wijze van aanbesteden “in algemene zin een optimale marktwerking bevordert”.”

In de onderzochte periode wordt overwegend traditioneel aanbesteed, dat wil zeggen via een openbare aanbesteding of een aanbesteding met voorafgaande selectie, waarbij vooraf de kwaliteit wordt vastgelegd en de gunning plaatsvindt op basis van de laagste prijs. Tegelijk geeft het rapport aan dat daar waar de aard van het project of de omstandigheden het vragen, een tendens bestaat tot het meer gaan werken met innovatieve vormen van aanbesteden.

Het rapport wijst op een aantal potentieel kwetsbare punten in het aanbestedingssysteem, zoals op het vlak van kwalitatieve beoordelingscriteria, ten aanzien van de beslisruimte voor functionarissen en inzake kennis van de organisatie van de markt. Behalve een zorgvuldige keuze van de aanbestedingsstrategie zijn er nauwelijks mogelijkheden voor de aanbestedende dienst om onderling overleg van aannemers over hoogte inschrijvingen en “wie als laagste mag inschrijven” te voorkomen.

Integriteits audit door Departementale Accountantsdiensten

De rijksbrede audit naar de integriteit bij de vier grote aanbestedende diensten is gehouden aan de hand van het rijksbrede toetsingskader in gaat ook in daar vermelde blokken ingedeeld.

Men constateert een open cultuur bij de departementen waarin integriteits-dilemma's vrij besproken kunnen worden. Er is een vastgelegd integriteitsbeleid obv de kaders van BZK dat (soms impliciet) deel uitmaakt van de bedrijfsvoering. Het is echter nog met name gericht op de eigen medewerkers en houdt nog onvoldoende rekening met de wijze waarop van buitenaf zwakke plakken (kunnen) worden gezocht. Aanbevolen wordt dan ook hier risico-analyses op te richten en daarnaast ook meer gestructureerd en continu aandacht te besteden aan integriteitsvraagstukken.

Van oudsher is er (AO/IC) aandacht voor vastlegging van verantwoordelijkheden, procedures en bevoegdheden, bv voor aanbesteding en projectmanagement. Aandacht wordt gevraagd voor het omgaan met zaken waar geen vaste procedure (mogelijk) is, waar onduidelijkheden zijn of anderszins beslissingsruimte bestaat. Het is belangrijk hierover duidelijke en expliciete procedures te stellen en deze met betrokkenen te communiceren.

In het personeelsbeleid is veel aandacht voor integriteitsaspecten en worden ook wel risico's onderkend en afgedekt (functiescheiding, vier-ogen-principe). Toch wordt aanbevolen hier meer gestructureerde en meer permanent aandacht aan te besteden.

De beveiliging bij de departementen is of wordt op voldoende niveau gebracht en er zijn voorschriften hoe om te gaan met vertrouwelijke informatie. Aanbevolen wordt duidelijke criteria op te stellen voor de beoordeling van de vertrouwelijkheid van informatie en een clean desk beleid in te voeren.

Price Waterhouse Coopers / Haskoning; kwantitatief onderzoek aanbestedingspraktijk

De geldende aanbestedingsregels worden in het algemeen integer en vrij strikt gevolgd; daarbij is in ca. 2/3 van de gevallen de "laagste prijs" het gunningscriterium. Onderhandelen over de prijs en het aanbrengen van substantiële wijzigingen in het bestek na aanbesteding zijn niet toegestaan; in 34% van de gevallen vinden er wel contractbesprekingen plaats en in 25% van de gevallen wordt ook het bestek aangepast met wijzigingen van de aanneemsom als resultaat. Het gunnen met laagste prijs als criterium maakt de overheid voorspelbaar en wordt daarom als een kwetsbaar punt beschouwd.

Aanbevolen wordt vaker gebruik te maken van het gunningscriterium "economisch meest voordelige aanbidding".

Het uitwerken van een aanbestedingsstrategie bij aanvang van een project is geen gemeengoed; over het algemeen worden de regels vrij technocratisch gevolgd, daarmee worden mogelijkheden tot optimalisatie van het aanbestedingsresultaat (prijs/kwaliteit) onbenut gelaten.

Aanbevolen wordt meer aandacht te geven aan de mogelijkheden van een aanbestedingsstrategie in de doelstellingfase en ook de interne richtlijnen te herijken die ruimte moeten bieden voor het kiezen van de beste strategie.

De directiebegroting wijkt gemiddeld weinig af van de laagste aanneemsom; door de spreiding (20% wijkt meer dan 20% af) is hij echter geen goede voorspeller van de prijs van een werk. De opbouw van de directieraming is wel zeer goed bruikbaar ten behoeve van begrip en analyse van de aanbidding. Zo'n analyse is in de huidige praktijk alleen verplicht wanneer de laagste inschrijfsom meer dan 10% afwijkt van de directiebegroting.

Aanbevolen wordt zulke verschillen analyses altijd te maken met het oog op het leereffect.

Onderdelen van de aanbestedingsreglementen zoals het verbod tot het openen van alle inschrijfstaten behalve de laagste, maken de markt weinig inzichtelijk. In overweging wordt gegeven de regels op dit punt aan te passen ook omdat de overheid als professioneel opdrachtgever zich niet zal laten verleiden tot "cherry picking".

Prijsafspraken zijn langs analytische weg op basis van de dossiers niet aan te tonen, maar het feit dat 60% van de onderzochte aanbestedingen een verschil tussen hoogste en laagste inschrijver van minder dan 3% te zien geven, is opvallend.

In een zeer beperkt aantal gevallen zijn concrete gevallen van prijsafspraken tussen inschrijvers in de dossiers aangetroffen.

Stichting Economisch Onderzoek; statistisch onderzoek prijs- en kostenontwikkeling bouw

Twee trends worden waargenomen in de jaren negentig; enerzijds schaalverkleining als gevolg van met name de toename van het aantal bedrijven zonder personeel en anderzijds de schaalvergroting waarbij de grote bedrijven een steeds groter aandeel van de totale productie leveren. Dit is ook gevolg van de aard van de bouw; grote eenmalige projecten vragen om gelegenheden samenwerking die zich vertaalt in een toename van de post (45%) onderaanneming) en afgeleid daarvan de post (40%) materiaalverbruik. Met de (hoge mate van) onderaanneming verschuift ook een deel van de toegevoegde waarde naar kleinere bedrijven achterin de keten.

De iets hogere loonontwikkeling in de bouw gecombineerd met een achteruitgang in de arbeidsproductiviteit vormt waarschijnlijk een van de oorzaken voor de prijsontwikkeling die in de jaren negentig 1,5 procentpunt hoger lag dan in de industrie.

Een vergelijking van de gemiddelde kostprijs per m2 laat zien dat de overheid ca 14% duurder uit is dan de private markt. Oorzaken zijn waarschijnlijk te vinden in regelgeving en kwaliteit, bouwwijze (volledig ingericht versus casco), bestuurlijke interventies, duurdere locaties en andere vormen van aanbesteden. Nader onderzoek hiernaar is nodig.

Cap Analysis; Scan van de Nederlandse bouwsector

De Nederlandse bouwsector heeft een aantal kenmerken die het risico van kartelvorming vergroten; dit geldt voor de GWW markt sterker dan voor de B&U markt. Hoewel de kans op economische machtsposities gering lijkt, wordt intensief toezicht op naleving van kartelverbod aanbevolen.

Veelvuldig samenwerken bouwondernemingen in combinaties vergroot kans op kartelvorming; combinaties kunnen noodzakelijk zijn voor uitvoeren grote projecten maar betekenen dat men ook in staat is op kleine schaal marktgedrag te coördineren en verschaft ook sanctiemechanisme.

Soms nemen meer ondernemingen deel aan combinaties dan noodzakelijk voor het uitvoeren van werken.

Gezien grote kans op kartelvorming dienen aanbestedende diensten kritischer te zijn tav ontvangen aanbiedingen en de mogelijkheid moeten creëren om aanbestedingsprocedures af te breken om op een geschikt moment een nieuwe aanbesteding te organiseren.

3. Bevindingen en aanbevelingen per departement

3.1 Ministerie van Defensie

a. Bevindingen

Algemeen

Defensie heeft als militaire organisatie een lange historie van integriteitsbescherming, zowel beleidsmatig (Aanwijzingen SG, regelgeving Defensie-onderdelen) als organisatorisch (BBO'en per krijgsmachtdeel, vertrouwenspersonen, IGK). Dit wordt als zodanig ook door de gehouden audit - binnen de gekozen scope en reikwijdte - bevestigd. Daarenboven kan nog worden geconstateerd dat de Defensie-brede toepassing van het INK-managementmodel - ook bij DGW&T - in principe structurele aandacht voor het onderwerp 'Integriteit' waarborgt.

Organisatie en Cultuur.

In algemene zin is uit de interviews te constateren dat de organisatie-cultuur bij DGW&T als agentschap binnen DICO-verband zakelijker en meer resultaat-gericht is geworden. Dit geldt eveneens voor het onderwerp integriteit generiek en bij aanbestedingen specifiek. Het is niet zo dat het onderwerp "integriteit" structureel bij bijv. werkoverleg ter sprake komt, maar wel 'tussen de oren zit' van alle medewerkers. Men weet goed het onderscheid te maken tussen wat in dit verband wel en wat niet toelaatbaar moet worden geacht. De onderlinge sociale controle lijkt in sterke mate aanwezig.

Administratieve Organisatie en Interne Controle.

Het belang van maatregelen van AO en IC wordt qua (positieve) impact op organisaties vaak overschat. Dit geldt ook wanneer het gaat om integer handelen van en binnen organisaties. Een bepaalde organisatie-cultuur is in dat verband belangrijker dan een bepaalde, formele maatregel van AO/IC. Een op zich juiste constatering dat de DGW&T-regelgeving (vaste orders) niet geheel actueel is, zou derhalve een niet terecht negatief vertekend beeld opleveren wanneer het gaat om integer handelen door de DGW&T-organisatie. Niettemin moet elke organisatie wel voldoen aan een zeker minimum van administratieve organisatie en maatregelen van interne controle. Met inachtneming van voorgaande relativering bestaat dezerzijds de indruk dat op het terrein van AO en IC de DGW&T meer dan nu het geval is concreet voortgang zou moeten boeken.

Personeelsbeleid

Uit een aantal expliciet aan te treffen beleidsuitingen blijkt dat het aspect 'integriteit' als structureel deel van het vigerende personeelsbeleid DGW&T kan worden beschouwd. Dit beeld wordt verder bevestigd door de interviews, gesprekken en het dossieronderzoek.

Beveiligingsbeleid

Beveiliging(sbeleid) in het kader van integriteit bij aanbestedingen betreft met name de omgang met en toegang tot interne (commercieel veertrouwelijke) managementinformatie-voorziening. DGW&T beschikt nog niet over een integraal geautomatiseerd management informatie-systeem. Wel is de meeste informatie in andere vorm aanwezig en opgeslagen (schriftelijk, dossiers, overzichten etc.) Men is zich verder ervan bewust dat veel informatie een vertrouwelijk karakter heeft. Ten aanzien van de voor selectie van opdrachtnemers benodigde informatie wordt binnen DGW&T gesteld dat de integriteit zoveel mogelijk is gewaarborgd omdat de selectie plaatsvindt op basis van ervaring en professional judgment. Er zijn plannen om toekomstige ondersteuning in de vorm van een geautomatiseerd verwervingsondersteunend systeem (VOS) te doen plaatsvinden. Al met al vormt dit aandachtsgebied in het aanbestedingstraject DGW&T een te verbeteren punt.

b. Aanbevelingen

Op grond van de bevindingen worden de navolgende aanbevelingen gedaan:

- Het bij DGW&T ingezette 'groei-traject' integriteit (AO, auditing, functieroulatie, management-info) nadrukkelijk en expliciet voort te zetten;
- Structureel aandacht terzake integriteit te besteden bij de diverse werkoverlegfora intern DGW&T;
- Na te gaan of alle functies waar externe contacten uit voortvloeien ook als 'sleutelfunctie' zijn aangemerkt (zo niet: alsnog opnemen in dat bestand);
- Meer dan nu het geval is structurele aandacht te besteden aan integriteit in (vooral) de fasen ná de aanbesteding (geleverde prestaties versus opdracht / toezicht);
- Een eventueel vervolgtraject eveneens in interdepartementaal verband te doen plaatsvinden.

Retraite SG Task Force Enquête Bouwnijverheid

Voortgang Kabinetsacties

Omschrijving	Trekker	Andere betrokkenen	Verwachte einddatum	Voortgang d.d. 19 augustus 2002
1 Onderzoek aanbestedingspraktijk overheid In combinatie met nr. 7	1 ^e fase: kwalitatief 2 ^e fase: 300 grootste + 10% grootste per departement Rest	V&W, LNV, Def en EZ	Maart Juli	Gereed: is aangeboden aan Tweede Kamer. Gereed: aangeboden PEC (9 aug) en Tweede Kamer (19 aug)
2 Overleg met andere overheden Overleg met private rechtspersonen	VROM/CB V&W	V&W, LNV, Def en BZK	Sept Maart/April	Beslissing voor aanvullend onderzoek naar de kleine opdrachten wordt pas na juli genomen. Lopend: Vijfde overleg met IPO/VNG/UvW 16 juli; enquêtes bij IPO en UvW bijna afgerond; VNG heeft eigen brief met aanbestedingsbeleid en visie UAR naar PEC gestuurd. IPO en UvW moeten nog besluiten over vervolgaanpak van onder al/niet aanbieden info aan PEC, neigen erna via rapportage kabinetsacties te laten lopen. Gereed: NS Railinfrabeheer en NV Westerscheldetunnel: notities over hun aanbestedingsbeleid aan Kamer: aangeboden met 2 ^e voortgangsrapportage
3 Zware lijs/uitsluiting bij fraude	EZ i.o.m. Just.	VROM, V&W, LNV en Def	Najaar 2002	Lopend: Doelstelling te weten uitsluiting frauderende bedrijven is haalbaar; richtinggevend rapportage in 3 ^e tussenrapportage, ex-ante evaluatie juni/juli; nader (politiek) overleg overbodig door besluitvorming TF 10 juli; bijgestelde notitie 10/9 TF, vervolg acties doorlooptijd 6 mnd. BIBOB operationeel 1/1 2003.
4 Evaluatie UAR 2001	VROM/Rgd	V&W, LNV, Def en EZ	Juni / juli	Lopend: TF 3 april ingestemd inschakelen Berenschot verlengde actie 1a eerste concept rapportage in werkgroep in juli >> ombouwen evaluatie werking UAR 2001 naar zero-base herijking uitgangspunten UAR.
5 Operationeel toetsingskader integriteit Audits naar toepassing gedragsregels ministeries	BZK Alle bouwdep.	VROM, V&W, LNV en Def Financiën, BZK	Maart 12 juni	Gereed: Toetsingskader 6 maart vastgesteld door Task Force Opdrachten audits door AD's gegeven per 20 maart Gecombineerde eindrapportage vastgesteld TF 12 juni; verstuurd aan MR 21 juni voor toezending PEC; is bijlage bij 3 ^e tussenrapportage
6 Verschil bouwkosten overheid – privaat	VROM/Rgd	V&W, LNV, Def en EZ	Juni	Gereed: CBS gegevens zijn door TNO en SEO geïnterpreteerd; rapport april in werkgroep, 12 juni in Task Force; verklaring verschil privaat-overheid nader omschreven in werkgroep; akkoord TF 26 juni; is bijlage bij 3 ^e rapportage.
7 Rol ramingen	VROM/Rgd		Najaar 2002 Zie bij l.	Lopend: Nader casuïstisch onderzoek (verklaring van) verschillen kosten publiek – privaat adhv enkele vergelijkbare projecten Is gecombineerd met actie nr 1.
8 Instructie melding NMa en OM	EZ	VROM, V&W, LNV, Def, Just. en OM	Juni	Gereed: aankondiging 6 juni in staatscourant geplaatst; formulier wordt op website geplaatst; implementatie door departementen uiterlijk najaar 2002; is bijlage 3 ^e tussenrapportage; andere overheden (actie 2) willen dit ook implementeren;
9 Diverse acties NMa a. Onderzoek naar dossier Bos b. Analyse bouwmarkt c. Versterking informatie verkrijging d. Bevorderen naleven door bedrijfsleven e. Versterking instrumentarium	EZ (NMa)	V&W, LNV, Def en EZ	2 ^e Kwartaal	a. gereed: basisvoorzieningen getroffen, meldingslijn geopend b. gereed: onderzoek bouwmarkt (Cap Analysis) afgerond; bij 3 ^e tussenrapportage, c. gereed: clementieregeling opgesteld, bij 3 ^e tussenrapportage; d. lopend: advisering aan bedrijven over compliance en besluitvorming dwingend voorschrijven compliance regelingen per bedrijf e. lopend: evaluatie mededingingswet loopt
10. Integriteitsprogramma in de bouw	VROM/CB	V&W, LNV, Def en EZ	Na afronding PEC	Gereed: 14 mrt gesprek bewindspersonen met AVVB geweest; AVVB zou zich beraden op gesuggereerde verbeteringen gedragscode. Heeft echter marginaal aangepaste gedragscode rechtstreeks aan PEC aangeboden; hierop wordt tot na PEC niet gereageerd

19.08.02

Den Haag, 19 augustus 2002

LANGE TERMIJN VERHOORSHEMA ENQUÊTECOMMISSIE BOUWNIJVERHEID

De Parlementaire Enquêtecommissie Bouwnijverheid heeft, onder voorbehoud van eventuele wijzigingen, het onderstaande lange termijn verhoorschema vastgesteld. Het verhoorschema voor een volgende verhoorweek zal elke vrijdag na het laatste verhoor bekend worden gemaakt.

Verhoordata	Tijdstip	Casus
Donderdag 22 augustus	10.00 - 16.00 uur	• Inleidend
Vrijdag 23 augustus	10.00 - 15.15 uur	• RIJ Den Helder • Inleidend
Maandag 26 augustus	Volgt	• Diverse casussen
Woensdag 28 augustus	Volgt	• Diverse casussen
Donderdag 29 augustus	Volgt	• Diverse casussen
Maandag 2 september	Volgt	• Schaduwboekhouding
Woensdag 4 september	Volgt	• Schaduwboekhouding
Donderdag 5 september	Volgt	• Schaduwboekhouding
Vrijdag 6 september	Volgt	• Schaduwboekhouding
Maandag 9 september	Volgt	• Schipholspoortunnel
Woensdag 11 september	Volgt	• Schipholspoortunnel
Donderdag 12 september	Volgt	• Schipholspoortunnel • Overheid en Politiek
Vrijdag 13 september	Volgt	• Belangenorganisaties • Overheid en Politiek
Maandag 16 september	Volgt	• Overheid en Politiek

De enquêtecommissie Bouwnijverheid bestaat uit de volgende leden:

- ir Marijke Vos (GroenLinks, voorzitter);
- Adri Duivesteijn (PvdA);
- mr Jan de Wit (SP);
- mr Kees van der Staaij (SGP);
- Jan ten Hoopen (CDA, ondervoorzitter);
- Harry Smulders (LPF);
- drs Gijs de Vries (VVD).

Griffier van de enquêtecommissie is mevrouw mr. Marijke Pe, plaatsvervangend griffier van de Tweede Kamer.

Defensie

Nota

Aan de minister
de staatssecretaris
i.a.a.:
DGW&T, D.DEFAC, DGF&C, IGK, DV

Datum 23 augustus 2002
 Ons kenmerk D 2002002670
 Onderwerp Enquete Bouwnijverheid

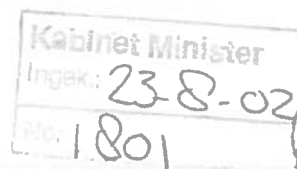
Wellicht is het overbodig ten eerste de achtergrond te schetsen maar dat kan geen kwaad te meer daar deze achtergrond ook door de commissie wordt onderzocht. De laatste dagen van de enquête 12, 13 en 16 september (zie bijlage 1, verhoorschema enquête) zal de rol van de overheid en politiek prominent aan de orde komen. Ten tweede ga ik in op huidige stand van zaken en ten derde de verdere voorbereiding op de enquête.

Achtergrond

In januari 1999 is het Openbaar Ministerie door de advocaat van Art 10 (2) (e) op de hoogte gesteld van het feit dat Art 10 (2) (e) stelde te beschikken over informatie met betrekking tot de malversaties door bouwbedrijven bij de aanbesteding van bouwprojecten. In het aanvankelijk beperkt beschikbaar gestelde materiaal is veel energie gestoken, enige verdenking van een strafbaar feit waarop een strafrechtelijk onderzoek kon worden gestart was er niet en dus heeft op 2 juli 2001 het College van Procureurs Generaals besloten de besprekingen met Art 10 (2) (e) niet meer voort te zetten. Bij de besprekingen is niet alleen gesproken over de schaduwboukhouding maar ook over de samenwerking met Art 10 (2) (e) en de positie van [redacted] als tipgever/informant of als verdachte. De uitzending van Zembla op 11 november 2001 over de (vermeende) frauduleuze praktijken in de bouw en de suggestie van corruptie van ambtenaren heeft publicitair een hoop losgemaakt. Het toenmalige kabinet heeft deze zaak hoog opgenomen m.n. omdat de integriteit van een deel van de publieke sector in het geding werd gebracht, de suggestie van verspilling van gemeenschapsgeld is gedaan en de reputatie van de bouwsector werd aangetast. In bijlage 2, de brief aan de TK ten behoeve van een interpellatiedebat over de bouwfraude is e.e.a. uitvoerig uit de doeken gedaan.

Op 5 december stuurt de regering een nieuwe brief aan de TK (bijlage 3.) met een uitgebreide beschouwing over de wet- en regelgeving, de aanbestedingspraktijk en een tiental acties gericht op het in kaart brengen van de problematiek en de oplossing daarvan. Het kabinet heeft daarmee zijn eigen verantwoordelijkheid genomen. Bijlage 4. is de laatste samenvattende brief aan de TK. Alle onderliggende informatie die in het kader van de tien regeringsacties is verzameld is ter beschikking gesteld van de inmiddels ingestelde enquetecommissie. Voor wat betreft de overdracht van informatie van het OM en de Nma aan de commissie zijn specifieke afspraken gemaakt.

Bij beantwoording datum, ons kenmerk, en onderwerp vermelden.

Datum 23 augustus 2002
Ons kenmerk D

Stand van zaken

In de zogenaamde taskforce van SG'n van de betrokken departementen, onder leiding van mijn collega van VROM, die de regeringsacties coördineert en toeziet op de afstemming met de enquetecommissie is vorig week kort stilgestaan bij de huidige stand van zaken (bijlage 5). De directeur van de Defensie accountantsdienst heeft de belangrijkste bevindingen en conclusies van de verschillende rapporten samengevat (bijlage 6.). Tevens heb ik de samenvattende bevindingen ten aanzien van de integriteit binnen Defensie gevoegd (bijlage 7.).

Er was voor de taskforce geen reden om eerder getrokken conclusies ten aanzien van de marktordening, de aanbestedingspraktijk en de integriteit van bedrijven en ambtenaren te wijzigen. Deze conclusies (bijlage 8.) zijn aangeboden ten behoeve van een voorzien (maar afgeblazen) bewindslidenoverleg van de betrokken bewindsliden van het vorige kabinet op 12 juli. De conclusies zijn bedoeld als een gemeenschappelijke lijn, die tijdens de verhoren kan worden gebruikt.

Heel in het kort geven de rapporten aan dat de overheid integer, conform de regels, heeft gehandeld in een markt waarin (naar de inzichten van nu) veel condities voor onregelmatigheden (kartelvorming, verboden prijsoverleg e.d.) aanwezig zijn. De geringe afwijkingen van aanbestedingsresultaten lijken niet te moeten worden begrepen als signaal van concurrentie maar als uitkomst van vooroverleg. Het lijkt alsof aannemers misbruik maken van de voorspelbaarheid van de opdrachtgevers. De rechtmatigheid van het overheidsoptreden levert nog geen doelmatigheid op.

Door de taskforce is een werkgroep belast met beleidsvernieuwing. Daarbij kan worden gedacht aan meer toezicht, meer sancties maar ook aan innovatieve aanbestedingsmethoden, andere besteksvormen of interventies in de markt. Deze werkgroep zal parallel aan het verloop van de enquête en vooruitlopend op het eindrapport ook werken aan een concept-regeringsreactie op de bevindingen/te verwachten conclusies van de commissie.

Verdere voorbereiding op enquête

In de taskforce is afgesproken dat ieder departement de eigen (ex-)bewindsliden ondersteunt bij de voorbereiding op de enquête. Justitie zal dus zowel de huidige minister Donner ondersteunen als de minister van Defensie, immers ex-minister Korthals. Overbodig te zeggen dat Donner staatsrechtelijk verantwoordelijk is voor de daden van zijn voorgangers. De verwijtbaarheidsvraag is een politieke vraag en kan zich ook richten op de (ex-)bewindsliden. Ik heb met Justitie af laten spreken dat contact wordt opgenomen over de wensen ten aanzien van de voorbereiding op alle vragen ten aanzien van rol OM, Schiphol etc.

Voor wat betreft Defensie geldt dat er geen vertrouwelijke voorgesprekken van de commissie met ambtenaren van Defensie zijn geweest (hetzelfde geldt voor Landbouw). Blijkbaar roept de rol van deze departementen als opdrachtgever geen vragen op. Gelet op de geldende praktijk zou verwacht mogen worden dat ambtenaren evenmin publiek worden gehoord. Tot op heden zijn er geen aanwijzingen voor het tegendeel. Voor bewindsliden geldt dat zij ook zonder voorgesprek kunnen

Defensie

Datum 23 augustus 2002
Ons kenmerk D

worden gehoord

Gelet op het tijdschema van de enquête zou ik willen voorstellen dat de D.DEFAC en de D.DGW&T een meer specifieke toelichting van de situatie (wat gaat goed, wat gaat niet goed, wat wordt daaraan gedaan) bij Defensie geven op het gebied van integriteit en aanbestedingen in de vorm van een briefing op 2, 3 of 4 september.

Tenslotte

Tenslotte wil ik aandacht vragen voor twee feiten. Ten eerste is in het blad COBOUW deze week een bladzijde uit de schaduwboekhouding van Art. 10 (2) (e) is opgenomen, waarop twee projecten van DGW&T voorkomen. Als het zo blijkt te zijn wat in de verhoren gisteren nog eens is gesuggereerd dat vooroverleg een structureel karakter heeft en dat betaald wordt door de overheid voor prestaties die niet zijn geleverd dan lijkt het onvermijdelijk dat het niet bij deze twee projecten blijft. De schaduwboekhouding is in handen van het OM, waartoe dat zal leiden moet worden afgewacht. DGW&T laat intern DGW&T de twee betreffende dossiers onderzoeken en zal in contact treden met DJZ over de vraag of civielrechtelijke acties in de richting van de betrokken aannemers wenselijk/mogelijk zijn. Ik verzoek DJZ afschrift lezend de beantwoording van deze vraag interdepartementaal af te stemmen.

Ten tweede is deze week gebleken dat de Art. 10 (2) (e) vertrouwelijk door de enquetecommissie is gehoord. Zij is niet gehoord als medewerkster van Defensie in verband met zaken binnen Defensie. Zij is gehoord omdat zij, vanuit een van haar vorige functies bij een installatiebedrijf, informatie heeft aangedragen over kartelgedrag van installatiebedrijven. Dat wellicht soortgelijke praktijken als in de bouw aan de orde zijn is onlangs ook in de media signaleerd.

Gaarne verneem ik of u instemt met een briefing en of u vooruitlopend daarop specifieke wensen heeft ten aanzien van de inhoud of uw voorbereiding. Volgende week zullen in ieder geval aanvullend door DV in overleg met DGW&T, DEFAC zogenaamde questions&answers worden gemaakt.

De secretaris-generaal (wnd.),

Art. 10 (2) (e)

mr. J. Fledderus

Ponegrip in principe voorzien
nov 2 of 3/9

MEMO

VROM secretariaat Enquête
Bouwnijverheid

Aan : Interdepartementale werkgroep

Kamer :
IPC :

Van : Art 10 (2) (a)

Kamer : A 514
IPC :

Toestel :
Kenmerk :
Datum : 13 september 2002

Afschrift : dPP/Rgd

Betreft : nader voorstel
"op weg naar een Kabinets reactie PEC"

I Algemeen

In juli heeft de Taskforce een globaal tijdsschema vastgesteld waarbinnen de komende maanden een (concept) regerings standpunt kan worden geformuleerd op het eindrapport van de Parlementaire Enquête Commissie Bouwnijverheid.

Daarbij is er van uitgegaan dat dit eindrapport zo'n zes weken na het afronden van de openbare verhoren – dus eind oktober 2002- zal verschijnen.

Afgesproken is dat de interdepartementale werkgroep in de loop van september eerste aanzetten voor een kabinets reactie zal opstellen; daarin zullen de uitkomsten van diverse nog lopende acties van de werkgroep en de jonge honden bijeenkomsten worden verwerkt. Daarbij zal worden geanticipeerd op te verwachten uitkomsten van de enquête.

In oktober en november zullen de concept reactie (en later het eindrapport) onderwerp van gesprek zijn in regiegroep, bilateraal overleg met de minister, interdep werkgroep en Taskforce.

Zo mogelijk wordt dit proces in november afgesloten met een behandeling van een concept reactie (al dan niet voorzien van alternatieven) in de MR.

Afhankelijk van het definitieve tijdstip van verschijnen van het eindrapport wordt beoogd de reactie binnen enkele weken op en vast te stellen en in ieder geval nog voor het kerstreces aan de Kamer te verzenden.

In de tussentijd moet op de dag van het verschijnen van het eindrapport worden voorzien in een kort reactie document dat ten behoeve van alle betrokken ministers (procedurele) sprekers-informatie aanreikt.

II Belangrijkste thema's

Tijdens de retraite van de Taskforce zijn de drie belangrijkste elementen van het "bouwfraude"-probleem in kaart gebracht, te weten Marktwerving, Aanbestedingsbeleid en Integriteit.

Daarbij is vastgesteld (zie concept samenvatting):

Marktwerving

Indien zou blijken dat de gehele bedrijfstak in 1992 structureel en sector breed met alle oude gedragingen van vóór de UAR 1986 "ondergronds" is gegaan, dan moeten wij toegeven dat we ons fundamenteel hebben verkeken op de integriteit van de sector. Wij hebben de sector vertrouwen geschonken en dat wordt dan ernstig beschaamd.

Wanneer het beeld van de sector drastisch moet worden bijgesteld dan zal de overheid zeker zijn positieve houding ten opzichte van de beoogde zelfregulering van de bouw herzien; hieraan zullen veel strakkere eisen worden gesteld (regelgeving); sancties zullen worden aangekondigd en zo nodig toegepast (handhaving).

Aanbestedingsbeleid

Indien zou blijken dat de gehele bedrijfstak in 1992 structureel en sector breed met alle oude gedragingen van vóór de UAR 1986 "ondergronds" is gegaan, dan moet de overheid zich ook afvragen of de zelfregulering zoals wij ons die hebben opgelegd met de UAR 2001 niet moet worden herzien. Vanuit een ander beeld van de sector zal ook het aanbestedingsproces of zelfs de aanbestedingsvorm aangepast moeten worden.

De evaluatie UAR 2001 die al voor 2003 is aangekondigd zal worden gebruikt om na de afronding van de PEEC de mogelijkheden en de wenselijkheden in beeld te brengen.

Integriteit

De integriteits audits bij de vier bouwdepartementen obv het opgestelde rijksbrede integriteitskader tonen ook aan dat hier veel is bereikt, ook al valt er < met de kennis en inzichten van nu > nog het nodige te verbeteren. De AD's hebben hiertoe de nodige verbeterpunten (op de thema's organisatie/cultuur, OAO/IC, personeelsbeleid en beveiliging) aangegeven die inmiddels zijn overgenomen en in gang gezet.

Het gehele stelsel van preventieve en repressieve maatregelen gericht op de interne integriteit moet uiteraard worden onderhouden en zo mogelijk aangescherpt.

Het is goed om de gewenste (deels uitgezette) acties ten aanzien van deze thema's die ook aansluiten bij de verschillende rollen van de overheid nog eens op een rijtje te zetten. Voor wat betreft Marktwerving en Aanbestedingsbeleid is het goed daarbij een onderscheid te maken tussen de (zeer) korte termijn, de middellange- en de lange- termijn. Op suggestie van EZ is ook de rol van Vergunningsverlener toegevoegd.

A Integriteit (vrnl rol opdrachtgever / verantwoordelijk: ieder departement)

1. Het is gewenst dat de harde kant van de integriteit; dus alle verbeter maatregelen zoals die zijn benoemd in de Integriteits Audit 2002 worden vertaald in SMART geformuleerde acties die expliciet onderdeel / zichtbaar zijn in de jaarplannen van de diensten / directies. (bijvoorbeeld: VROM bijvoorbeeld heeft er al voor gezorgd dat eea is opgenomen in de "mededeling bedrijfsvoering" van VROM, zodat niet alleen intern maar ook extern zichtbaar en toetsbaar is gemaakt dat en wat er gaat gebeuren)

2. Ten aanzien van de zachte kant van de integriteit; dus de cultuur aspecten is gewenst dat hiervoor een meerjarig plan zal worden opgesteld. Het gaat erom integriteit bespreekbaar te maken / houden, bewustzijn op peil te houden en periodiek het onderwerp

3. Tenslotte zullen de AD's in 2003 de integriteits audit herhalen (nu inclusief de "werking") conform toezegging aan de 2^e Kamer. Daartoe zal het toetsingskader integriteit in DAR verband worden geëvalueerd en zonodig aangepast.

Bewaking van de voortgang (en uitkomst) via de reguliere P&C cyclus binnen ieder departement.

Formuleren van acties, toezeggingen en beschrijven van bv integriteitsaudit 2003 ten behoeve van kabinetsbrief door cq iom DAR.

B Aanbestedingsbeleid (rol opdrachtgever)

Hier geldt als aangegeven onderscheid naar korte-, middellange- en lange- termijn maatregelen.

1. Voor de korte termijn wordt gedacht aan (stevige) ingrepen in / wijzigingen van de nederlandse aanbestedingsregels waartoe het kabinet nog dit jaar besluit (ingaaande per 1/1/2003) en die worden genoemd in de Kabinet's reactie op het PEC eindrapport. Gegeven de massaliteit van de overtredingen van de mededingingswet door bouw en installatiebedrijven, zoals die uit de openbare verhoren duidelijk wordt enerzijds en de onvermijdelijkheid om de komende jaren toch door te gaan met het realiseren van bouwwerken anderzijds, is het noodzakelijk de aanbestedingsregels van en voor de overheid daarop aan te passen.

Uiteraard blijven de europese regels de randvoorwaarden waarbinnen de nederlandse aanbestedingspraktijk zich moet voltrekken, maar de van-toepassing verklaring en vertaling ervan kan worden bijgestuurd.

(bijvoorbeeld: gedacht kan worden aan verplichte verklaringen van ordentelijk aanbestedingsgedrag door vz van Raden van Bestuur, het openen van alle enveloppen, het niet meer uitsluiten van overleg met andere dan de laagste aanbieder, het recht om bij "enig vermoeden" van onregelmatigheden een compleet nieuwe besteding in te gaan etc.

De overheid moet duidelijk laten zien dat het als aanbestedende partij niet met zich laat spotten. Ook een helder en eenduidig standpunt ten aanzien van het al dan niet (en zo ja wanneer en hoeveel) uitkeren van rekenvergoedingen hoort daarbij).

Vervolgens is eenduidige en uniforme ten uitvoerlegging van deze beleidsaanscherping door alle rijks-inkoop-partijen noodzakelijk.

Zo mogelijk moeten ook mede overheden zich in de aangescherpte aanpak kunnen herkennen en deze willen overnemen.

2. Voor de middellange termijn kan de voor 2003 toegezegde evaluatie UAR 2001 eventueel een rol spelen. Hierbij geldt dan wel dat de situatie inmiddels veranderd is (agv de enquête en de korte termijn maatregelen) maar misschien biedt een aanpak gericht op de middellange termijn ook mogelijkheden om de verhoudingen tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers in de bouw weer iets te normaliseren.

Hopelijk heeft de bouwsector tegen die tijd meer en beter nieuws over de eigen gedragscode dan op dit moment het geval is.

3. De aanpak vergt interdepartementaal overleg.

Het ligt voor de hand om de VROM trekker te maken van deze korte- en middellange termijn acties gericht op het aanbestedingsbeleid van de (rijks)overheid.

Nog in september 2002 wordt een projectplan aan de werkgroep voorgelegd.

Korte termijn maatregelen worden voor eind oktober geformuleerd met als beoogde ingangsdatum 1/1/2003.

Middellange termijn maatregelen worden aangepakt vanaf eind 2002 met een advies terzake voor de zomer 2003.

4. De lange termijn consequenties voor het aanbestedingsbeleid zijn sterk afhankelijk van de uitkomsten van de lange termijn conclusies ten aanzien van de marktordening en moeten dus ook in samenhang daarmee worden onderzocht > zie paragraaf marktordening en de daar voorgestelde brede commissie.

Punt van specifieke aandacht bij de korte en middellange termijn maatregelen is het vraagstuk van uitsluiting; in de kabinets brief van 5 december 2001 wordt aangegeven dat de overheid geen zaken meer zal doen met malafide aannemers.

Gegeven de huidige inzichten uit de openbare verhooren zou dat betekenen dat feitelijk (bijna) alle nederlandse bouw en installatiebedrijven uitgesloten moeten worden.

Praktisch gezien is dat niet uitvoerbaar. Een oplossing voor dit dilemma moet het enerzijds mogelijk maken dat bedrijven voor fraude worden vervolgd door NMa en/of OM terwijl anderzijds niet alle bedrijven uitgesloten worden van aanbestedingen.

(bijvoorbeeld: wellicht is het denkbaar dat voor de lijn wordt gekozen waarbij door de overheid als opdrachtgever voorlopig alleen tot uitsluiting wordt overgegaan op basis van veroordelingen als bedoeld onder de C-grond).

Voorgesteld wordt dat EZ (i.o.m. Justitie op) voor dit punt (gebruikmakend van hetgeen tot nu toe werd uitgezocht tbv de BIBOB constructie) met een analyse van de mogelijkheden en een voorstel komt.

C Marktwerving (rollen regelgever en handhaver)

Bij marktwerving moet worden onderscheiden naar orderingsvraagstukken via wet- en regelgeving enerzijds en de naleving / handhaving van de regels dmv toezichthouders. Ook hier zullen maatregelen kunnen variëren naar korte-, middellange- en lange-termijn.

Misschien is het mogelijk om de kt, mlt en lt maatregelen te koppelen aan het onderscheid zoals dat eerder is gemaakt naar "end of pipe"-, "begin of pipe"- danwel structuur-gerichte maatregelen om de marktwerving te verbeteren.

1. Korte termijn maatregelen zouden dan repressief van aard kunnen zijn met primair accent op de handhaving (NMa) van de mededingings wetgeving (bijvoorbeeld: blijvend extra toezicht door NMa voor bouwsector, dwz verlenging speciaal team inzet, voortgezette steekproeven al dan niet met invallen of specifieke forensische audits, maar ook het belemmeren of zelfs openbreken van verticale integratie etc etc) maar ook handhaving van fiscaal en strafrecht (OM en FIOD).

2. Middellange termijn maatregelen zouden zich meer moeten richten op zelfreiniging gericht op de inherente kwaliteit van de eigen bedrijfsvoering in de bouwsector (bijvoorbeeld: kwaliteitssystemen, certificatie, gedragscodes en compliance regelingen).

3. Lange termijn maatregelen gericht op de verbetering van de ordering de sector zullen onderwerp van onderzoek en aanbeveling worden van een brede en invloedrijke commissie die voldoende gezag paart aan onafhankelijkheid.

Deze commissie zal zijn opdracht rechtstreeks krijgen van de minister van EZ en zal uiteraard kennis nemen van hetgeen in Engeland is gedaan. Echter ook de aanpak in andere landen zal op zijn merites worden onderzocht.

4. Bij de aanpak van de handhaving door toezichthouders (rol handhaver) van regels gaat het niet alleen om de mededingingswetgeving maar ook de regels van fiscaal en strafrecht. Dus zullen niet allen EZ cq NMa betrokken zijn maar ook Justitie (OM) en Financien (FIOD). Om te komen tot een heldere en simpele sturing tijdens het opstellen van de kabinetsreactie wordt voorgesteld dat EZ de lead heeft.

Waarschijnlijk kan deze actie worden gecombineerd met de onder B genoemde analyse van de positie van de overheid bij uitnodigen / uitsluiten voor aanbestedingen.

5 Bij de aanpak van de marktordening (rol regelgever) heeft EZ uiteraard de lead. Andere bouwende departementen zullen moeten participeren in de beleidsontwikkeling. Voorgesteld wordt dat EZ het voortouw neemt en hiervoor voorstellen ontwikkelt.

Nog in september 2002 wordt een PvA aan de werkgroep voorgelegd.

Het seminar van 19 september en de adviezen van de Jonge Honden kunnen hierbij als input dienen. (Waarschijnlijk moet er ook ruimte worden gevonden (suggestie Taskforce) voor informeel overleg met vertegenwoordigers van de sector (bouwers en installateurs).

Korte termijn maatregelen worden voor eind oktober geformuleerd met als beoogde ingangsdatum 1/1/2003.

Middellange termijn maatregelen worden aangepakt vanaf eind 2002 met een advies terzake voor de zomer 2003.

(Voor de lange termijn aanpak van de vraagstukken van marktordening én aanbestedingsbeleid heeft de Taskforce aangegeven dat gedacht kan worden aan het instellen van een speciale / zware commissie die een en ander gaat onderzoeken en moet komen met (lange termijn) aanbevelingen.)

Ook de lange termijn wordt door EZ meegenomen in de voorstellen.

6. Rol overheid als vergunningsverlener

Dit punt is door EZ ingebracht als belangrijke rol van de overheid ten opzichte van de bouwsector. De werking van de markt wordt beïnvloed door de procedures ten aanzien van vergunningsverlening. Bezien zou kunnen worden of en zo ja hoe het mogelijk / wenselijk is via deze rol positieve invloed uit te oefenen of de gezondmaking van de bedrijfstak.

Voorgesteld wordt dat VROM hiertoe het voortouw neemt.

Beslispunten werkgroep: in stemmen met...

	Acties	trekker	met:
1.	bewaking integriteitsactiepunten :	Depart'n zelf	DAR
2.	aanbestedingsbeleid (incl uitsluiting)	VROM	EZ en bouwdep'n
3	marktordening:	EZ	bouwdep'n
4.	handhaving:	EZ	Justitie, Financien
5.	vergunningen	VROM	EZ

PS De trekkers worden verantwoordelijk voor voortgang en inhoud van voorstellen; hiervoor in deze notitie gesuggereerde ordening naar termijnen en gegeven voorbeelden zijn uiteraard niet dwingend. Wel dwingend is dat de voorstellen voldoende concreet (SMART) en stevig zijn om de ernst van de uitkomst van de enquête te spiegelen.

D De structuur van de interdepartementale afstemming

De huidige structuur van werkgroep en Taskforce zijn afgestemd op het begeleiden van de kabinetsacties voortvloeiend uit de 5 decemberbrief.

De Taskforce heeft aangegeven dat aanpassing van de structuur op dit moment geëigend is omdat de komende periode het accent verschuift van de sturen van de brede kabinets onderzoeks acties naar het bepalen en redigeren van een kabinets standpunt.

Voorgesteld wordt:

1. De SG Taskforce te beëindigen en op SG niveau een Stuurgroep Enquête Bouwnijverheid in te stellen met daarin de SG's van VROM, EZ, V&W, Justitie en AZ. (frequentie 1x/2 weken = huidige schema TF).
2. Een bewindspersonen overleg in te stellen waarin de ministers van VROM, EZ, V&W en Justitie, bijgestaan door de leden van de nieuwe Stuurgroep, kennis kunnen nemen van de voorstellen voor korte en lange termijn oplossingen, beslissen over kabinets standpunten en sturing geven aan de kabinetsbrief. (frequentie variabel, maar te beginnen op relatief korte termijn)
3. Een interdepartementale projectgroep "Kabinets reactie EB" in te stellen die de feitelijke redactie van de brief aan de Kamer op zich neemt en tevens de inhoudelijke afstemming van de verschillende maatregelen / standpunten en toezeggingen coördineert. Deze projectgroep staat onder leiding van VROM (coördinerend) en bestaat verder uit leden vanuit de departementen (inhoudelijk) EZ, V&W, VROM en Justitie. (de projectgroep werkt gezamenlijk op een centrale, vangt met zijn werkzaamheden begin oktober aan en intensiveert eind oktober / begin november; inzet op dat moment ca 3 dagen / week)
4. Specifieke inbreng ten behoeve van de projectgroep wordt door de trekkers geleverd op ten minste vier deelterreinen; te weten integriteit (DAR), aanbestedingsbeleid (VROM), marktordening (EZ) en handhaving (EZ); (zie ook eerder deel van dit memo). Indien gewenst kan de projectgroep nadere vragen / opdrachten uitzetten.
5. De interdepartementale werkgroep om te vormen tot een interdepartementale klankbordgroep met daarin de huidige leden van de werkgroep; gericht op bredere informatie uitwisseling. (frequentie 1x/2 weken altemnerend met Stuurgroep). Van deze structuur wordt ook gebruik gemaakt indien concept versies van de kabinetsbrief gaan circuleren voorafgaand aan behandeling ervan in de MR.
6. Nog lopende onderzoeken / kabinets acties blijven de verantwoordelijkheid van aangewezen departementen / trekkers, structuur wordt in principe niet gewijzigd; voortgang wordt gemeld aan cq beslissingen worden genomen door de projectgroep
7. de hierboven beschreven wijzigingen in de structuur (gemodificeerd) te agenderen voor de Taskforce van 25 september en in te laten gaan in week 40 of 41.

Beslispunt werkgroep: in stemmen met

5 standpunt werkgroep tav aangepaste structuur VROM secretariaat

Ministerie van Defensie

Secretaris-Generaal

Plein 4
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Telefoon [redacted]
<http://www.mindef.nl>

Defensie

Nota

Aan de staatssecretaris
de minister
i.a.a.:
DGW&T

Datum 20 september 2002

Ons kenmerk D 2002003008

Onderwerp Kabinetsreactie op PEC

Staatssecretaris van Defensie

Nu de openbare verhoor
van zaken (memo terzake)

De acties, die zijn uitgez
korte, middellange en lan

Verder doet VROM ook e
VROM voorziet een bewi
stuurgroep zou Defensie

Dirk,
*Is dit de bedoeling? De feiten in het ver-
hoor worden heel scherp en we/of gekon-
niseerd in ambtelijke behoudzaamheid behandeld.*

2-18111-14867-5C-I-901451

Een dergelijke kerngroepbenadering sluit aan bij de openbare verhooren. Defensie en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij zijn niet gehoord.

In de schriftelijke rapporten van PWC, de accountantsdiensten, Berenschot Osborne etc., die in het bezit zijn van de PEC, wordt echter wel aandacht besteed aan Defensie en LNV. Ik kan mij voorstellen dat de PEC gelet op het min of meer geïnstitutionaliseerde vooroverleg in de bouw en de installatiebranche zal concluderen dat behalve V&W als opdrachtgevend ministerie ook VROM, LNV en Defensie (dat rijksbreed na V&W de grootste opdrachtgever is) last hebben van en blootgesteld zijn aan ongewenste praktijken. Er komen immers, zoals ik eerder heb gemeld, ook Defensie-projecten in de Bos-boekhouding voor. Het zou mij dan ook zeer verbazen als Defensie niet in het rapport van de PEC zou figureren. De in de concept-regeringsreactie voorgestelde maatregelen zullen ook door Defensie moeten worden geïmplementeerd.

Ik ben geen voorstander van het bijwonen van voor Defensie niet relevante overleggen maar het is mij wat al te voorbarig om vooruitlopend op het rapport van de PEC en vooruitlopend op afstemming van te nemen maatregelen af te zien van deelname.

Ik zou dan ook willen adviseren voorlopig (tot het debat over het eindrapport en de regeringsreactie) te blijven participeren aan het interdepartementaal overleg in de ambtelijke stuurgroep en in het bewindspersonenoverleg. Er kan dan altijd besloten worden een specifiek overleg gelet op het aan de orde zijnde onderwerp niet bij te wonen.

De secretaris-generaal,

Art. 10 (2) (b)

drs. D. J. Barth

stas/126

Defensie

Nota

Aan de staatssecretaris
de minister
i.a.a.:
DGW&T

Datum 20 september 2002

Ons kenmerk D 2002003008

Onderwerp Kabinetsreactie op PEC

Nu de openbare verhoren van de PEC zijn afgerond heeft VROM zich bezonnen op de verdere gang van zaken (memo terzake gevoegd).

De acties, die zijn uitgezet om te komen tot een concept-regeringsreactie met maatregelen voor de korte, middellange en lange termijn lijken mij dekkend gelet op de inhoud van de verhoren.

Verder doet VROM ook een voorstel voor de overlegstructuur om de reactie inhoudelijk af te stemmen. VROM voorziet een bewindspersonen overleg van VROM, EZ, V&W en Justitie. In de ambtelijke stuurgroep zou Defensie evenmin als op het politieke niveau vertegenwoordigd zijn.

Een dergelijke kerngroepbenadering sluit aan bij de openbare verhoren. Defensie en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij zijn niet gehoord.

In de schriftelijke rapporten van PWC, de accountantsdiensten, Berenschot Osborne etc., die in het bezit zijn van de PEC, wordt echter wel aandacht besteed aan Defensie en LNV. Ik kan mij voorstellen dat de PEC gelet op het min of meer geïnstitutionaliseerde vooroverleg in de bouw en de installatiebranche zal concluderen dat behalve V&W als opdrachtgevend ministerie ook VROM, LNV en Defensie (dat rijksbreed na V&W de grootste opdrachtgever is) last hebben van en blootgesteld zijn aan ongewenste praktijken. Er komen immers, zoals ik eerder heb gemeld, ook Defensie-projecten in de Bos-boekhouding voor. Het zou mij dan ook zeer verbazen als Defensie niet in het rapport van de PEC zou figureren. De in de concept-regeringsreactie voorgestelde maatregelen zullen ook door Defensie moeten worden geïmplementeerd.

Ik ben geen voorstander van het bijwonen van voor Defensie niet relevante overleggen maar het is mij wat al te voorbarig om vooruitlopend op het rapport van de PEC en vooruitlopend op afstemming van te nemen maatregelen af te zien van deelname.

Ik zou dan ook willen adviseren voorlopig (tot het debat over het eindrapport en de regeringsreactie) te blijven participeren aan het interdepartementaal overleg in de ambtelijke stuurgroep en in het bewindspersonenoverleg. Er kan dan altijd besloten worden een specifiek overleg gelet op het aan de orde zijnde onderwerp niet bij te wonen.

De secretaris-generaal,

Art. 10 (2) (e)

drs. D. J. Barth

CR2003/2004

UJZ / Art 10 (2) (e)

doc 19

Ministerie van Defensie

Defensie Interservice Commando

Dienst Gebouwen, Werken en

Terreinen

Kenniscentrum Vastgoed

Bezoekadres:

Kaivermarkt 38

Postadres:

MPC 58 B

Postbus 20701

2500 ES Den Haag

www.dgwt.nl

Steller:

Art 10 (2) (e)

Telefoon ()

Fax ()

MDTN ()

Mobiel ()

E-mail:

@mindef.nl

Nota

Aan de Minister
de Staatssecretaris

Afschrift aan de Directeur Juridische Zaken
de Directeur Voorlichting

Door tussenkomst de Secretaris-Generaal

Datum 07 januari 2004

Ons kenmerk MG2004000012

Onderwerp Aanpak schadeverhaal bouw.

C2004/ 9404

M.V.D. / DJZ

- 6 JAN 2004

Registratie-kenmerk:

C2004000029

I.b.b.:

Hierbij vraag ik uw aandacht voor het volgende.

In juli 2003 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de voorgenomen rijksbrede gedragslijn over het verhalen van geleden schade ten gevolge van de bouwfraude. Daarbij werd afstemming met andere overheden aangekondigd.

Bij mijn nota van 19 juni 2003 (bijlage) heb ik u melding gemaakt van het aanhangig maken van een aantal proefprocessen bij de civiele rechter om de mogelijkheid na te gaan of op grote schaal rechtsvorderingen tot verhaal van schade aan deze kunnen worden voorgelegd.

Ik kan u thans berichten dat de aanbestedende rijksdiensten Rijkswaterstaat, Dienst Landelijke Gebieden en DGW&T ieder voor zich één zaak aan de civiele rechter zullen voorleggen. Deze zaken zijn in nauw overleg met de Landsadvocaat geselecteerd. Deze selectie is zodanig dat sprake is van een redelijk breed scala qua aard en omvang. De selectie is voorts afgestemd met de (voorgenomen) selectie van andere overheden.

De voor Defensie geselecteerde zaak betreft een in 1997 uitgevoerd onderhoudswerk op de vliegbasis Eindhoven. Hiervoor is een openbare aanbesteding gehouden waarop door 10 aannemers(combinaties) is ingeschreven.

Datum

Ons kenmerk

De laagste inschrijver was de combinatie Koninklijke Wegenbouw Stevin / Wegenbouw J. Heijmans aan wie het werk voor een bedrag van fl. 16.520.000,- exclusief BTW is opgedragen.

Uit de ^{Art. 10} (2) (e) schaduwboekhouding blijkt dat deze combinatie met drie mede-inschrijvers vooroverleg heeft gevoerd waarbij prijsafspraken zijn gemaakt. Aan deze inschrijvers heeft de combinatie een vergoeding van totaal fl. 550.000,- uitgekeerd. Met dit bedrag is de laagste inschrijfsom verhoogd.

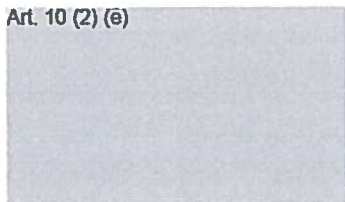
Alvorens te dagvaarden zal de Landsadvocaat deze inschrijvers sommeren de door Defensie geleden schade te vergoeden door terugbetaling van het bedrag waarmee de laagste inschrijving is verhoogd.

Indien daaraan geen gevolg zal worden gegeven, kan tot dagvaarding worden overgegaan.

Het bovenstaande is afgestemd met de Directie Juridische Zaken.

De Directeur Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen,

Art. 10 (2) (e)

Bijlage: één

T.b.v. MR. 20/6

Defensie

Retour
Cromb
8/25/6

Ministerie van Defensie

Coördinator Ruimtelijke
Ordening en Milieuzaken
Defensie

Nota

Steller: Art. 10(2)(a)

Telefoon

Fax

E-mail

@mindef.nl

Aan de minister
de staatssecretaris

d.t.v. de secretaris-generaal
het hoofd kabinet en protocol

706

Datum 19 juni 2003
Ons kenmerk
Onderwerp Proefprocessen

Hierbij vraag ik uw aandacht voor het volgende.

Tijdens het debat over de Parlementaire Enquête Bouwnijverheid, dinsdag jl., heeft de Minister van VROM aan de Kamer meegedeeld dat zij de kwestie van het verhalen van schade die is geleden als gevolg van onderlinge prijsafspraken tussen aannemers, op korte termijn in het kabinet wilt bespreken teneinde een gemeenschappelijke gedragslijn voor de gehele Rijksoverheid vast te stellen.

Zoals bekend, zijn ook uw collega's van de andere bouwdepartementen (V&W en LNV, die naast Defensie als opdrachtgevers van projecten in de schaduwboekhouding van de Art. 10(2)(a) voorkomen) er voorstander van om te trachten via gerechtelijke procedures de geleden schade op de desbetreffende kartels te verhalen.

De Landsadvocaat heeft de kans op het slagen van die procedures als "redelijk" aangemerkt, hetgeen een kans van slagen van (iets) meer dan 50% betekent.

De procedures die het eerst aanhangig zullen worden gemaakt – het gaat dan om slechts enkele van de 110 geselecteerde gevallen die vooralsnog voor verhaal van schade in aanmerking komen en die inmiddels ook zijn aangemeld bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw – hebben het karakter van proefprocessen. Ik merk op dat van die 110 gevallen het voor Defensie om 7 gevallen gaat.

Deze proefprocessen - vooralsnog 1 per departement - zullen aanhangig gemaakt worden bij de civiele rechter om de mogelijkheid na te gaan of op grote schaal rechtsovereenkomsten tot verhaal van schade kunnen worden voorgelegd. Het spreekt vanzelf dat de civiele rechter zich allereerst bevoegd zal moeten verklaren.

Er bestaat interdepartementaal geen verschil van mening over de wenselijkheid om dergelijke proefprocessen te starten. Ook de andere overheden willen dit proberen en hebben, evenals het Rijk, inmiddels een groot aantal pro forma zaken aangemeld bij de

19/6/03
1004

Bur Secretaris-Generaal
19-6-2003 D2003001093

Defensie

Raad van Arbitrage. Zo heeft alleen al de gemeente Amsterdam 400 gevallen aangemeld.

In de Tweede Kamer bestaat brede steun voor een poging om de geleden schade te verhalen.

Gelet op dit alles, zal de Minister van VROM reeds in de Ministerraad van a.s. vrijdag 20 juni, melding maken van haar mededeling aan de Tweede Kamer dat pro forma ruim honderd zaken voor schadeverhaal zijn aangemeld bij de Raad van Arbitrage.

Zij zal vervolgens op basis van het advies van de Landsadvocaat voorstellen enkele procedures bij de civiele rechter aanhangig te maken, waarbij het gaat om projecten van V&W en Defensie en (mogelijk) LNV.

Welke zaken in aanmerking komen voor een proefproces, kan worden bepaald in (interdepartementaal) ambtelijk overleg met de Landsadvocaat.

Aldus zou tegemoet worden gekomen aan de wens van de betrokken departementen om snel met deze actie verder te gaan.

De minister van VROM zal deze mededeling doen bij het agendapunt "Belangrijke zaken die in de TK en / of EK aan de orde zijn geweest of op korte termijn aan de orde zullen komen".

Uw collega's van V&W en LNV zijn op de hoogte van het feit dat dit punt mogelijk aan de orde wordt gesteld.

Ook de minister van Justitie is ingelicht. De geadviseerde procedure is gekozen in overleg met AZ.

Ik verzoek u mede te bevorderen dat de Ministerraad reeds aanstaande vrijdag instemt met het aanvangen van procedures door de Staat voor het verhaal van schade die is geleden als gevolg van onderlinge prijsafspraken tussen aannemers.

De Coördinator Ruimtelijke Ordening
en Milieuzaken Defensie,

Art. 10 (2) (e)

Defensie Interservice Commando

Ministerie van Defensie

 Dienst Gebouwen, Werken en
 Terreinen
 Directie

 Bezoekadres:
 Kalvermarkt 38
 Postadres:
 MPC 58 B
 Postbus 20701
 2500 ES Den Haag
 www.dgwt.nl
Nota

Aan De Minister
De Staatssecretaris

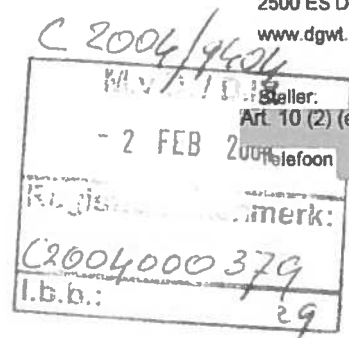
Afschrift aan D-DJZ
D-DV

Door tussenkomst De SG
CDICO

Datum 30 januari 2004

Ons kenmerk MG2004000176

Onderwerp Aanpak schadeverhaal bouw.

Medio 2003 heeft de Landsadvocaat advies uitgebracht over de
 verhaalbaarheid van schade op bedrijven die vermeld staan in de
 (Art. 10
 (2) (e) -schaduwboekhouding".

Deze schade bestaat uit het bedrag waarmee de laagste inschrijving is
 verhoogd en dat aan andere inschrijvers is uitgekeerd.

Naar aanleiding van dat advies hebben de aanbestedende rijksdiensten
 besloten om, door middel van het aanhangig maken van een aantal
 proefprocessen, de mogelijkheid na te gaan of aan de civiele rechter
 rechtsvorderingen tot verhaal van de geleden schade kunnen worden
 voorgelegd.

Daarnaast zouden, voor het geval de civiele rechter zich onbevoegd zou
 verklaren, de daarvoor in aanmerking komende geschillen ook pro forma
 bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw aanhangig gemaakt worden.

Daarover kan ik u berichten dat zeven Defensie projecten zijn geselecteerd
 De hoogte van de claim moet nog nader bepaald worden.

Elk geschil is afzonderlijk bij de Raad van Arbitrage aangemeld.

De geschillen zouden vervolgens binnen zes maanden daadwerkelijk
 aanhangig gemaakt moeten worden. Deze termijn is onlangs door de Raad
 van Arbitrage voor zes maanden verlengd.

Datum

Ons kenmerk

Tot op heden hebben de betrokken aannemers inhoudelijk niet of nauwelijks gereageerd.

Voor wat betreft de bij de civiele rechter aanhangig te maken proefprocessen kan ik nog mededelen dat de door de Landsadvocaat verstuurde sommaties tot terugbetaling van het bedrag waarmee de inschrijving is verhoogd, niet tot het gewenste resultaat hebben geleid. Zoals aangekondigd zijn deze aannemers inmiddels gedagvaard.

Afgesproken is dat de aanbestedende rijksdiensten voornamelijk over de inhoud van deze dagvaardingen geen nadere mededelingen zullen doen.

Over de voortgang van de procedures zal ik u op de hoogte houden.

De Directeur Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen,

Art. 10 (2) (e)

Defensie

Ministerie van Defensie

Directie Juridische Zaken
afdeling CivielrechtBezoekadres:
Kalvermarkt 32
Postadres:
MPC 58 B
Postbus 90701
2500 ES Den Haag
Nederland
www.defensie.nlSteller:
Art. 10 (2) (e)
Telefoon +
Fax
Intern
E-mail:
@mindef.nl

Nota

Aan de minister, de staatssecretaris

Door tussenkomst de secretaris-generaal
 Datum 7 juni 2004
 Ons kenmerk C/2004001859
 Onderwerp verstrekking informatie NMa - Openbaar Ministerie

U heeft een toelichting gevraagd over een bericht in NRC-Handelsblad van 5 juni 2004 "Politiek stopt bouwfraude in doofpot", in het bijzonder over de uitspraak van een NMa-voorzitter dat "de NMa helemaal geen aanwijzingen van oplichting of valsheid in geschrifte mag doorgeven aan justitie".

Die uitspraak is onjuist. Het Wetboek van Strafvordering (artikelen 160 en 162) schrijft voor dat de NMa aangifte moet doen van bepaalde misdrijven. Dat is onder meer het geval wanneer sprake is van misdrijven begaan door ambtenaren en van misdrijven waarmee een inbreuk of onrechtmatig gebruik wordt gemaakt van regelingen die de NMa uitvoert of waarop de NMa toezicht uitoefent. Daarnaast is relevant artikel 90 van de Mededingingswet, dat bepaalt dat gegevens of inlichtingen omtrent een onderneming die in het kader van de uitvoering van de Mededingingswet zijn verkregen, uitsluitend voor de toepassing van die wet mogen worden gebruikt. Deze geheimhoudingsplicht brengt echter niet mee dat de NMa aanwijzingen van misdrijven niet zou mogen verstrekken aan het OM; de NMa blijft gebonden aan het bepaalde in artikel 160 en 162 Wetboek van Strafvordering.

Overigens heeft de minister van EZ, mede namens de minister van Justitie, onlangs de Tweede Kamer over dit onderwerp geïnformeerd (zie bijlage, brief van 10 maart 2004). Ik verwijs u voor nadere informatie naar die brief.

Directeur Juridische Zaken

Art. 10 (2) (e)

Aan

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-Gravenhage

Datum

Uw kenmerk

Ons kenmerk

Bijlage(n)

10 maart 2004

WJZ 4017217

Onderwerp

Verstreking van informatie tussen NMa en Openbaar Ministerie

Inleiding

Op 20 februari jongstleden hebben de minister van Justitie en ik u een brief doen toekomen inzake de vrijwillige melding van bouwbedrijven en de clementieregeling van de NMa. In die brief is aan het slot ook ingegaan op de uitwisseling van informatie tussen NMa en Openbaar Ministerie (OM). Wij constateren dat deze passage heeft geleid tot enkele vragen van en discussie onder kamerleden - waaronder voormalig voorzitter van de Enquêtecommissie bouwnijverheid, mevrouw Vos -. Mede naar aanleiding daarvan wil ik, mede namens de minister van Justitie, met deze brief ons standpunt uit eerder genoemde brief verhelderen. Tevens ga ik in dit kader in op berichten in de Volkskrant van afgelopen zaterdag over de uitwisseling van gegevens over een informant van de NMa.

NMa en OM werken samen aan de bestrijding van bouwfraude

Aan de bouwfraude zitten verschillende aspecten: overtredingen van het kartelverbod, maar ook gevallen van corruptie. Het OM en de NMa werken samen aan een zo goed mogelijke aanpak van de bouwfraude. De samenwerking houdt in: afstemming en informatie-uitwisseling overeenkomstig de wet tussen beide organisaties ter bevordering van de integriteit in het bedrijfsleven en bij de overheid.

Informatie-uitwisseling tussen NMa en OM

In de eerste plaats zijn relevant de artikelen 160 en 162 van het wetboek van Strafvordering (Sv). In artikel 162 Sv is geregeld dat openbare colleges en ambtenaren die in de uitoefening van hun bediening kennis krijgen van misdrijven begaan door ambtenaren (artikel 162, eerste lid, onderdelen a en b) en misdrijven waarmee een inbreuk of onrechtmatig gebruik wordt gemaakt van regelingen die de NMa uitvoert of

Bezoekadres

Prinses Beatrixlaan 5/7, Den Haag

Doorkiesnummer

Telefax

Hoofdkantoor

Bezuidenhoutseweg 30

Postbus 20101

2500 EC 's-Gravenhage

Telefoon

Telefax

Email [@minez.nl](mailto:minez.nl)

Website www.minez.nl

Behandeld door

Art. 10 (2) (e)

Verzoeken bij beantwoording van deze brief ons kenmerk te vermelden

waarop de NMa toezicht uitoefent (artikel 162, eerste lid, onderdeel c, Sv), verplicht zijn daarvan aangifte te doen bij het OM. Voorts is op grond van artikel 160 Sv een ieder, dus ook de NMa, verplicht aangifte te doen bij een opsporingsambtenaar van een aantal nader in dat artikel aangeduide ernstige misdrijven, als zij daarvan kennis dragen.

Ten tweede is relevant artikel 90 van de Mededingingswet (MW) waarin is bepaald dat gegevens of inlichtingen omtrent een onderneming die in het kader van de uitvoering van de Mededingingswet zijn verkregen, uitsluitend voor de toepassing van die wet mogen worden gebruikt.

De geheimhoudingsplicht van artikel 90 MW brengt niet met zich mee dat de NMa eventuele aanwijzingen van bijvoorbeeld corruptie door ambtenaren, afpersing of omkoping van ambtenaren en ernstige geweldsdelicten niet mag verstrekken aan het OM. Indien de NMa kennis neemt van dergelijke informatie is de NMa gebonden aan het bepaalde in artikel 160 en 162 Sv. In dat geval zal de NMa deze informatie aan het OM verstrekken, zodat strafvervolgning op deze misdrijven kan plaatsvinden. Dit geldt zowel voor informatie die de NMa op eigen titel verkrijgt als voor informatie die vrijwillig aan de NMa wordt gegeven in het kader van bijvoorbeeld de clementieregeling.

De informatie in (kartel)dossiers van de NMa die niet valt onder artikel 160 en 162 Sv wordt door de NMa vertrouwelijk behandeld. De oproep aan bedrijven om schoon schip te maken en zich voor 1 mei 2004 te melden bij de NMa met overtredingen van de Mededingingswet van vóór 1 januari 2003 past in deze aanpak.

Gegevens informant

Ten slotte verstrekt de NMa ook gegevens aan het OM die van belang zijn voor de handhaving van de Wet economische mededinging – de oude mededingingswet van vóór 1998, waarvan de handhaving was opgedragen aan het OM. De gegevens van een informant, waarover de Volkskrant dit weekend berichtte, werden door het OM opgevraagd in het kader van de handhaving van kartelovertreden van die wet. De gegevens hebben namelijk ook betrekking op kartelvorming van vóór 1998, toen de NMa nog niet bestond en ter zake waarvan het OM bevoegd is om op te treden.

Hetgeen de Volkskrant meldt over door de NMa toegezegde anonimiteit is onjuist. De informant heeft in zijn gesprekken met de NMa geen anonimiteit toegezegd gekregen; met hem is expliciet besproken dat zijn identiteit lopende de procedure bekend zou kunnen worden.

mr. L.J. Brinkhorst
Minister van Economische Zaken

de vuurwerk
in Enschede
rechterde is
een onderz
ten of plic
werkers va

Tbs'e
mede

ARNHEM
tbs'er va
megen i
jaar de
Overm
levend
eers n
teren v
geblet
onder
kliniel
stelling
ding v

Abo

UTRECH
lijden
Utrecht
huis m
recreu
werkt
rechtb
Het m
hoge
(ANP)

voor het kind volwassen is, moet je
zoveel mogelijk minimaliseren."

'Politiek stopt bouwfraude in doofpot'

gebeurde overigens zo traag dat de
aannemers in de gelegenheid wa
ren clementie te vragen bij de
NMA.

"We zijn niet het bouwfraude-
len, zoals de NMA. Die is sinds 1998
bevoegd om overtreffingen van de
Mededelingenswet te onderzoeken.
Als de NMA in hun onderzoek
strafbare feiten constateert, horen
we het wel."

Ben woordvoester van de NMA.

een te verna wil nouwen, juist als
onvoldoende duidelijk hierover.
Of zelf adopteren moet verboden

Art. 10 (2) (b)

Ouders betalen duizenden euro's en
moeten jaren wachten op een kind.

land over adoptie de verkende
kant opgaat. Er zijn groepen adop
tioneers die forse druk uitoefene

zaat G. Spong na bestudering van
de schaduwwadministratie waarin
verboden werk- en prijsafspraken
staan van 90 aannemers.

Spong trad in januari op als ad
viser van de klokkenluiders. Die
overhandigde in februari het dossier
aan de NMA. Mede op Spongs advies, aan
het openbaar ministerie. Volgens
de advocaat gaat het in het dossier
om aanwijzingen van "ernstige
feiten die gedegen onderzoek ver
geven", waaronder het horen van in
het dossier genoemde betrokkene
nen. In de schaduwwadministratie
komt ook de naam voor van voor
malig minister van Verkeer en Wa
terstaat en Economische Zaken,
Annuemarie Jorritsma.

In een brief aan de klokkenluid
der noemde Spong de door hem
aangeleverde aanwijzingen van
strafbare feiten in het dossier zo
schokkend, dat alleen al het bezit
ervan de klokkenluiders op een ge
vangenisstraf van zes maanden
kon komen te staan.

Volgens een woordvoerder van
het openbaar ministerie is, nadat
het dossier was ontvangen van de

zeven ouders op één kind."

behande
hulp kun
overant
ze elien
are jon
un de be
n dat de
doende
e alsnog
: foren
: hande
enstat
en tbs.
kliniek
dag en
ur. Tbs
in kost
wordt
ur door

In een van de dossiers over
de bouwfraude staan
aanwijzingen van "ernstige
feiten", aldus de
Amsterdamse advocaat
Spong. Dat deze feiten niet
strafrechtelijk zijn
onderzocht, verklaart hij
uit politieke motieven.

Door onze redacteurs
JOSEPH DOHMEN en
L.S. 10 JOS VBRGAAN

ROTTERDAM, 5 JUNI. Het besluit
van Justitie om geen strafrechtelijk
onderzoek in te stellen naar de
schaduwwadministratie van bouw
bedrijf Boele & van Eesteren is in
gegeven door politieke of econo
mische overwegingen. Strafrechte
lijk bevat het dossier een waaist
van aanknopingspunten voor on
derzoek, waaronder valsheid in ge
schifte, oplichting en belasting
ontduiking.

Dat zegt de Amsterdamse advo

Ingecomen mededeling

Ontdek het eilandgevoel
BOEKVA www.texel.net
06 4114 11 11

Ingecomen mededeling

"Maak vandaag de volgende stap
in uw carrière...!"

Bedrijfskunde studeren?
www.slbnet.nl

Lubbers: ik blijf tot 2005

Ingecomen mededeling

Aan

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-GRAVENHAGE

Datum

20 februari 2004

Uw kenmerk

Ons kenmerk

Bijlage(n)

ME/MW
4013252

Onderwerp

vrijwillige melding bouwbedrijven en de clementieregeling van de NMa

Tijdens het debat op 17 en 18 februari jl. betreffende de reactie van het Kabinet naar aanleiding van de nieuwe berichten over fraude in de bouw- en utiliteitssector hebben wij u de volgende toezegging gedaan. Op de kortst mogelijke termijn berichten wij u over de consequenties van het doen van een oproep door het Kabinet aan de bouwbedrijven om vóór 1 mei aanstaande volledige openheid van zaken over hun verleden te geven ten aanzien van hun handelen in strijd met het mededingingsrecht voor een eventuele strafrechtelijke vervolging.

De algemene clementieregeling van de NMa

In de Richtsnoeren Clementietoezegging (Staatscourant 1 juli 2002, nr. 122) beschrijft de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) onder welke voorwaarden ondernemingen in aanmerking komen voor clementie. Bepalend voor de mate van clementie zijn de rangorde van kennisgeving en het moment waarop de kennisgeving plaatsvindt. Zo dient de onderneming alle informatie te verschaffen die zij over het kartel heeft of krijgt. Het moet informatie zijn waarover de NMa niet reeds beschikte. De informatie moet het mogelijk maken een onderzoek te starten of additionele waarde hebben voor een onderzoek. De onderneming dient volledige medewerking te verlenen aan het onderzoek en zich te onthouden van iedere gedraging die het onderzoek van de NMa zou kunnen belemmeren. Tegelijk met het publiceren van de Richtsnoeren Clementietoezegging is het clementiebureau binnen de NMa ingesteld. Bij het clementiebureau kunnen de clementieverzoeken worden ingediend.

De Richtsnoeren zien met name op verboden mededinging-beperkende afspraken en gedragingen tussen ondernemingen die kunnen worden aangemerkt als zeer zware overtredingen van het kartelverbod.

Bezoekadres

Prinses Beatrixlaan 5, Den Haag

Doorkiesnummer

Telefax

Hoofdkantoor

Bezuidenhoutseweg 30

Postbus 20101

2500 EC 's-Gravenhage

Telefoon

Telefax

Email

Website www.minez.nl

Behandeld door

Art. 10 (2) (b)

Verzoeken bij beantwoording van deze brief ons kenmerk te vermelden

Deze regeling geldt dus algemeen en niet slechts voor bedrijven die zich vóór 1 mei 2004 bij de NMa melden. Medewerking van een bedrijf kan leiden tot een gematigde boete en in bepaalde gevallen zelfs tot immuniteit.

De oproep van het Kabinet

Het Kabinet roept bedrijven op vóór 1 mei 2004 aan de NMa volledige openheid van zaken te geven over hun verleden ten aanzien van handelen in strijd met het mededingingsrecht in de periode vanaf 1 januari 1998 – de datum waarop de NMa bevoegd werd dergelijke zaken af te doen – tot 1 januari 2003. Het gevolg geven aan deze oproep biedt bedrijven als bijkomend voordeel dat zij door de Rijksgebouwendienst (RGD) en Rijkswaterstaat (RWS) – de grootste aanbestedende diensten van Nederland – in beginsel niet uitgesloten worden van overheidsopdrachten op basis van bouwfraudezaken tot 1 januari 2003. De invoering van de termijn van 1 mei en het feit dat na 1 mei overtredingen per geval worden bekeken vormen een aanscherping van de toepassing van de inmiddels door het kabinet vastgestelde beleidsregels.

Andere diensten van de Rijksoverheid en lagere overheden zijn aan deze toepassing overigens niet gebonden. Zij kunnen dus – al dan niet na een BIBOB-aanvraag – blijven besluiten tot uitsluiting van deze bedrijven.

Geen zwarte lijst

Al bij de Kabinetsreactie op het eindrapport van de Parlementaire enquêtecommissie bouwnijverheid is aangegeven dat zwarte (of witte) lijsten niet gebruikt kunnen worden. Een beslissing tot uitsluiting moet vanwege de opzet van de Europese aanbestedingsrichtlijnen en het bestuursrechtelijke beginsel van evenredigheid, steeds in verhouding staan tot de omvang van de opdracht en de ernst van de begane frauduleuze handeling of fout. Een bedrijf dat frauduleus gehandeld heeft kan derhalve niet zonder meer worden uitgesloten van één of meerdere aanbestedingsprocedures (ofwel voor een bepaalde tijd).

Een ander bezwaar tegen een dergelijke registratie is dat de grote zorgvuldigheid die dit vereist van de opsteller en beheerder van zo'n registratie (o.a. ten aanzien van de onafhankelijkheid en deskundigheid), disproportionele kosten en inspanningen met zich meebrengt. Een dergelijke registratie dient voortdurend actueel en uitputtend te zijn, opdat wordt voorkomen dat een bedrijf ten onrechte in zo'n registratie wordt opgenomen of ten onrechte niet wordt opgenomen. Toegang tot de registratie dient op grond van (strafrechtelijke en rechtsstatelijke beginselen) beperkt te zijn tot een kleine groep en dient met de nodige waarborgen te zijn omkleed om te voorkomen dat de informatie voor een ander doel wordt gebruikt en daardoor (commerciële en maatschappelijke) schade ontstaat. Gelet hierop is de mogelijkheid van het opzetten van een aparte registratie van frauduleuze bedrijven (een zwarte lijst) door het Kabinet van de hand gewezen.

Per aanbesteding t.a.v. elk individueel bedrijf zal beoordeeld moeten worden (al dan niet met behulp van een BIBOB-advies) of het bedrijf op basis van de uitsluitingsgronden in de aanbestedingsrichtlijnen van de opdracht uitgesloten kan worden. Uitsluiting op voorhand is niet mogelijk.

Uitwisseling van informatie tussen OM en NMa

De NMa is op grond van artikel 90 Mededingingswet gebonden aan een geheimhoudingsplicht. Deze geheimhouding geldt voor gegevens of inlichtingen omtrent een onderneming die de NMa heeft verkregen in het kader van de uitvoering van de wettelijke taak. Deze gegevens kunnen uitsluitend worden gebruikt voor de uitoefening van de wettelijke taak van de NMa. Dit betekent dat de NMa deze gegevens niet aan het OM zal geven. Dit laat uiteraard de eigen onderzoeksbevoegdheid van het OM onverlet.

In 2002 hebben het OM en de NMa een convenant opgesteld waarin onder meer regels over informatie-uitwisseling zijn opgenomen. Het convenant geeft echter alleen een omschrijving van de procedure die gevolgd wordt bij informatie-uitwisseling.

Door de NMa verkregen informatie zal in beginsel niet worden gedeeld met het OM. Hierdoor zullen Nemo-tenetur-problemen zo goed als mogelijk is worden ondervangen. Strafrechtelijk onderzoek zal echter wel mogelijk blijven.

(w.g.) mr L.J. Brinkhorst
Minister van Economische Zaken

(w.g.) mr J.P.H. Donner
Minister van Justitie

Koningin Julianaplein 30
Gebouw Babylon
Kantoren A
2595 AA Den Haag

Pels Rijcken
& Droogleever
Fortuijn
advocaten
& *notarissen*

Postbus 11756
2502 AT Den Haag
Telefoon 070 - 5153000
www.prdi.nl

Ministerie van Defensie
Art. 10 (2) (e)
Postbus 20701
2500 ES DEN HAAG

datum 10 juni 2004
onze ref. GvH/CJ/-
uw ref. -
inzake Voortgang bouwfraude zaken

van Art. 10 (2) (e)
Advocaat
telefoon
fax
e-mail @prdi.nl

Geachte heer, mevrouw,

Onder verwijzing naar mijn brief van 11 mei 2004, waarin ik u heb geïnformeerd over enige recente ontwikkelingen inzake de bouwfraude en in het bijzonder met betrekking de verhaalsprocedures, wil ik u hierbij op de hoogte brengen van de ontwikkelingen sedertdien.

De Rechtbank Den Haag heeft op 19 mei 2004 vonnis gewezen in het bevoegdheidsincident tussen een Waterschap als eiser en 17 aannemersbedrijven als gedaagden. Kort gezegd heeft de Rechtbank in dit vonnis beslist dat zij onbevoegd is van het geschil kennis te nemen zolang de Raad van Arbitrage van de Bouw zich niet (definitief) onbevoegd heeft verklaard. De Rechtbank heeft de hoofdzaak naar de parkeerrol in 2005 verwezen.

Het betrokken Waterschap beraadt zich op de mogelijkheid om van het vonnis van 19 mei 2004 in appèl te gaan. Voorlopige consequentie van het vonnis is in ieder geval dat thans de Raad van Arbitrage in de parallelle arbitrage zal oordelen, waarbij zowel eisers als verweerders arbiters hebben verzocht zich vooralsnog te beperken tot de bevoegdheidskwestie. Naar verwachting zullen arbiters op een termijn van drie tot zes maanden een uitspraak in dit "bevoegdheidsincident" doen.

Eén en ander doet de vraag rijzen hoe nu om te gaan met de overige procedures bij de civiele rechter én bij de Raad van Arbitrage.

Terzake de procedures bij de Raad van Arbitrage beperk ik mij hierna tot die arbitrages waarin verzoeken tot doorprocederen zijn gedaan en naar aanleiding waarvan een scheidsgerecht is of wordt benoemd en/of eiser(s) een termijn is gesteld voor het geven van een toelichting op het inleidende pro-forma verzoekschrift. De procedures waarin verweerders niet hebben verzocht om door te procederen (en die derhalve nog steeds een werkelijk pro-forma karakter hebben), zullen in het navolgende buiten beschouwing worden gelaten.

Inmiddels zijn er in dit verband verkennende (telefonische) contacten geweest met een aantal advocaten die het merendeel van de aannemersbedrijven vertegenwoordigen. Uitgangspunt daarbij is geweest te bezien op welke wijze voorkomen kan worden dat hangende het bevoegdheidsincident bij de Raad ondoelmatig zou moeten worden geprocedeerd. Een dergelijke (proceseconomische) aanpak zou neerkomen op het maken van een pas op de plaats (temporiseren) dan wel het volgen van een gefaseerde aanpak waarbij procedures in eerste instantie worden beperkt tot de bevoegdheidsvraag en waarmee wordt voorkomen dat eventueel (achteraf gezien) nodeloze kosten worden gemaakt in verband met de inhoudelijke uiteenzetting bij de Raad.

Ten aanzien van enkele zaken zijn reeds concrete afspraken gemaakt tussen de betrokken opdrachtgevers en aannemers in de hiervoor uiteengezette lijn. Met een aantal andere opdrachtgevers wordt op dit moment overleg gevoerd over dergelijke afspraken.

Als algemene lijn zou ik willen adviseren om de procedures bij de Raad van Arbitrage waarin geen specifieke bijzonderheden aan de orde zijn gefaseerd te behandelen, dat wil zeggen: vooralsnog te beperken tot de bevoegdheidskwestie.

Omtrent de vraag hoe om te gaan met de vorderingen tot schadevergoeding aanhangig bij de civiele rechter (rechtbanken), zal nog separaat contact worden opgenomen met de betrokken opdrachtgevers.

Door middel van deze brief verzoek ik iedere opdrachtgever met dergelijke arbitrages bij de Raad zich hierop te beraden.

Ik stel het op prijs indien ik op korte termijn uw reactie op de voorgestelde aanpak mag vernemen, in die zin dat ik u verzoek om mij uiterlijk medio volgende week te berichten indien u daarmee niet akkoord gaat dan wel u nader overleg wenst. Ik kan aan de hand hiervan bezien of het mogelijk is om met de advocaten van verweerders principe-afspraken over de behandeling te maken. Afhankelijk van de uitkomst kan ik u dan een nader voorstel voor de concrete aanpak in procedures doen.

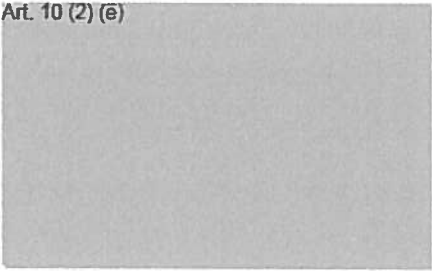
Tot slot kan ik u nog berichten dat de Raad van Arbitrage bij brief van 3 juni 2004 een algemeen overleg tussen betrokken partijen heeft voorgesteld over de gang van zaken. Een kopie van deze brief treft u hierbij aan. De eerste reactie van verweerders op dit voorstel komt er op neer dat met de hiervoor geschetste lijn voldoende afstemming is bereikt en nader

datum 10 juni 2004
onze ref. GvH/CJ

p. 3/3

overleg derhalve overbodig is. Het voorstel van de Raad is dezerzijds nog in beraad.
Hieromtrent zal u nog nader worden bericht.

Art. 10 (2) (e)

Commando DienstenCentra

Ministerie van Defensie

 Dienst Gebouwen, Werken
 en Terreinen
 Kenniscentrum Vastgoed

 Bezoekadres:
 Binckhorstlaan 135
 Postadres:
 MPC 58 L
 Postbus 20703
 2500 ES Den Haag
 Nederland
 www.dgwt.nl

 Steller:
 Art 10 (2) (e)
 Telefoon
 Fax
 MDTN
 Mobiel
 E-mail:
 @mindef.nl

Nota

Aan De Minister
De Staatssecretaris

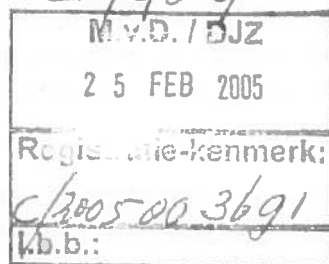
I.a.a. Directeur Voorlichting
Directeur Juridische Zaken

Door tussenkomst De SG
C-CDC

Datum 24 februari 2005

Ons kenmerk MG2005000298

Onderwerp Voortgang verhaalsacties bouwfraude

Bij mijn nota van 30 januari 2004 heb ik u geïnformeerd over het advies van de Landsadvocaat inzake de verhaalbaarheid van schade op bedrijven die vermeld zijn in de ^{Art. 10}(2) (e) "schaduwboekhouding".

Naar aanleiding van dat advies hebben de aanbestedende rijksdiensten besloten om door middel van het aanhangig maken van een aantal proefprocessen, de mogelijkheid na te gaan of aan de civiele rechter rechtsvorderingen tot verhaal van de geleden schade kunnen worden voorgelegd.

Daarnaast hebben de aanbestedende rijksdiensten, voor het geval de civiele rechter zich onbevoegd zou verklaren, de daarvoor in aanmerking komende geschillen ook pro forma bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw aanhangig gemaakt.

Ik merk in dit verband overigens op dat op basis van de ^{Art. 10}(2) (e) schaduwboekhouding door een groot aantal overheidsopdrachtgevers totaal bijna 1000 zaken aanhangig zijn gemaakt.

Die opdrachtgevers behoren zowel tot de Rijksoverheid (ministeries van LNV, V&W en Defensie) als tot de andere overheden (gemeenten, provincies en waterschappen).

Ook door Prorail zijn procedures gestart. Zeventig gemeenten hebben zich aaneengesloten in de Stichting Regres om gezamenlijk te kunnen optreden. Daarnaast zijn enkele gemeenten, zoals Amsterdam en Rotterdam, afzonderlijke procedures gestart.

Naast deze civielrechtelijke procedures heeft de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) zich over de mededingingsrechtelijke

Bij beantwoording datum, ons kenmerk en onderwerp vermelden.

Datum

Ons kenmerk

consequenties van de kartelafspraken in de sectoren van de bouw gebogen.

Dat heeft al geleid tot het opleggen van boetes.

Medio 2004 heeft de rechtbank Den Haag zich in een eerste, door een lagere overheid, aanhangig gemaakt geschil onbevoegd verklaard zolang de Raad van Arbitrage zich niet definitief over de bevoegdheid heeft uitgesproken.

In dat verband is van belang dat de Raad van Arbitrage zich recent in eerste aanleg wél bevoegd heeft verklaard.

Tegen deze uitspraak is hoger beroep ingesteld.

Eind 2004 heeft het AVBB, de vertegenwoordiging van de gehele bedrijfstak van de bouw, verklaard bereid te zijn tot een schikking met de opdrachtgevers te komen om aldus alle lopende procedures te beëindigen.

Na verkennende gesprekken is vervolgens door het AVBB en de overheidsopdrachtgevers overleg gevoerd.

Daarbij hebben VROM en V&W de rijksopdrachtgevers vertegenwoordigd.

Vooralsnog zou deze schikking alleen betrekking hebben op de in de Bos-boekhouding genoemde Grond-, Water- en Wegenbouwwerken (GWW).

Het uitgangspunt hierbij is dat het schikkingsbedrag in enige verhouding zou moeten staan tot de in de ^{Art. 10} (2) (a) schaduwboekhouding vermelde omzet en inschrijfsommen

Partijen achten het van groot belang dat zoveel mogelijk GWW bedrijven bij deze schikking worden betrokken.

Voorts zal een beslissing over een eventuele schikking met betrekking tot de andere sectoren in de bouw, namelijk de B&U, Installatiesector en de overige aan de bouw gerelateerde deelsectoren, worden verschoven naar het moment dat de NMa ook voor deze sectoren de hoogte van de boetes heeft vastgesteld.

Dit zou in april of mei 2005 bekend worden gemaakt.

Ten aanzien van de hoogte van de schikking zal het omzetcijfer van de GWW-sector in het jaar 2001 als uitgangspunt dienen.

De NMa beschikt namelijk over de omzetcijfers van ongeveer 400 GWW-bedrijven die vrijwillig vóór 1 mei 2004 openheid van zaken hebben gegeven over hun handelingen in strijd met het mededingingsrecht. Deze bedrijven kunnen naar aanleiding daarvan wél aanspraak maken op clementie ten aanzien van de hoogte van de boete en zullen tevens niet uitgesloten worden van toekomstige overheidsopdrachten.

Datum

Ons kenmerk

Ik wijs erop dat van de kant van de bouw is benadrukt dat deze schikking geen schulderkenning inhoudt.
Er wordt alleen schuld erkend inzake overtredingen van de Mededingingswet.

De voordelen van een schikking zijn dat er een streep wordt gezet onder alle civiele verhaalsacties. Lastige vraagstukken als het leveren van voldoende bewijzen en het exact vaststellen van de hoogte van de schade per project kunnen zo terzijde worden geschoven.

Daarnaast is er het psychologische effect dat de bouw collectief wordt aangesproken.

De verdeling van de schade wordt overigens aan de bouw overgelaten.

Het spreekt vanzelf dat er wel voldoende politiek en bestuurlijk draagvlak voor een schikking zal moeten zijn.

Zo heeft de Tweede Kamer zich indertijd zeer kritisch uitgelaten over een schikking naar aanleiding van de Schipholtunnel kwestie.

De NMa heeft zich bereid verklaard bij het vaststellen van de boetes voor bouwbedrijven die zich schuldig hebben gemaakt aan kartelafspraken rekening te houden met het in het kader van een schikking aan de overheden betaalde bedrag.

De NMa heeft daarbij wel als voorwaarde gesteld dat het om een substantieel bedrag zal moeten gaan.

Indien overeenstemming wordt bereikt zullen de aanbestedende rijksdiensten alle lopende civiele procedures stopzetten.

Aldus zouden de betrekkingen met de bouw naar normale verhoudingen tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers kunnen worden teruggebracht.

In concreto zou de schikking op het volgende neerkomen.

De bouw zal een bedrag van € 50 miljoen storten in een fonds dat ter beschikking wordt gesteld aan de overheidsopdrachtgevers.

Dit bedrag zal door hen worden beschouwd als een tegemoetkoming in verband met de geleden schade.

Daarnaast betaalt de bouw een bijdrage van € 15 miljoen in de financiering van het onderzoeksprogramma in het kader van het project Proces- en Systeem Innovatie in de Bouw (PSIB).

Aan dit onderzoeksprogramma draagt de overheid eveneens € 15 miljoen bij.

Met het totaal bedrag van € 30 miljoen kan een krachtige impuls worden gegeven aan initiatieven die tot verbetering en innovatie van de bedrijfstak zullen moeten leiden.

Datum

Ons kenmerk

De tegenprestatie van de overheidsopdrachtgevers is, zoals gezegd, dat zij afzien van de civiele schadeclaims die betrekking hebben op kartelaafspraken die speelden vóór 1 januari 2003.

Ik merk in dit verband op dat indien de claims van de verschillende opdrachtgevers via de civiele rechter zouden worden afgedwongen, de opbrengst naar schatting aanzienlijk lager zou komen te liggen. Dit houdt verband met de door de opdrachtgevers moeilijk te leveren bewijslast inzake prijsafspraken.

Op 23 februari a.s. zullen de ministers van VROM en V&W bestuurlijk overleg voeren met de andere opdrachtgevers. Naar verwachting zal dit aansluitend leiden tot finale overeenstemming met de bouw.

Ik meen dat de bouw met een schikking voldoet aan de wens van het Kabinet om 'schoon schip' te maken.

Ik adviseer u in te stemmen met deze schikking waarmee een streep gezet kan worden onder het verleden en de betrekkingen met de bouw naar normale verhoudingen tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers kunnen worden teruggebracht.

De Directeur Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen,

Art. 10 (2) (b)

Commando DienstenCentra

Ministerie van Defensie

Dienst Gebouwen, Werken
en Terreinen
Kenniscentrum VastgoedBezoekadres:
Binckhorstlaan 135
Postadres:
MPC 58 L
Postbus 20703
2500 ES Den Haag
Nederland
www.dgwt.nlSteller:
Art. 10 (2) (e)
Telefoon
Fax +
MDTN
Mobiel
E-mail:
@mindef.nl**Nota**

Aan De Minister
De Staatssecretaris

I.a.a. Directeur Voorlichting
Directeur Juridische Zaken

Door tussenkomst De SG
C-CDC *14/3*

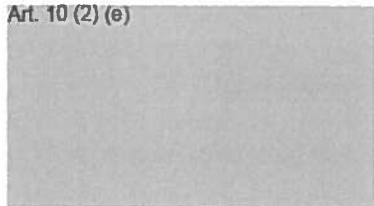
Datum 14 maart 2005
Ons kenmerk MG2005000390
Onderwerp Voortgang verhaalsacties bouwfraude

Naar aanleiding het besluit in het Kabinet op 4 maart 2005 over de afhandeling van de verhaalsacties richting bedrijven die genoemd worden in de ^{Art. 10 (2) (e)} "schaduwboekhouding", heeft de Minister van VROM bijgaande brief aan de Tweede Kamer gestuurd.

Ik kan u informeren dat de Tweede Kamer heeft besloten op 22 maart 2005 over deze kwestie en hoorzitting te houden waarbij zowel vertegenwoordigers van de lagere overheden als die van de brancheorganisatie Bouwend Nederland in de gelegenheid zullen worden gesteld hun standpunt terzake toe te lichten.

De Directeur Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen,

Art. 10 (2) (e)

STAF / CDC

14 MRT 2005

Registratie-kenmerk:

20050007110
15 b

Bij beantwoording datum, ons kenmerk en onderwerp vermelden.

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Schikken verhaalsacties bouwfraude

Datum
9 maart 2005

Kenmerk
2005008388...

Geachte Voorzitter,

Op 11 juli 2003 heb ik u in een brief (Tweede Kamer, vergaderjaar 2002-2003, 28 244, nr. 51) de gemeenschappelijke gedragslijn voor de gehele rijksoverheid op het gebied van het verhalen van schade ten gevolge van de prijsafspraken in de bouw uiteengezet. Deze gedragslijn, vastgesteld door het kabinet, behelst een fasegewijze aanpak. Eerst worden proefprocessen gestart en op basis van de uitkomst van deze processen stelt het kabinet een vervolglijn vast. De aanleiding en de basis voor het verhalen van schade is de publicatie van de zogenoemde ^{Art. 10 (2) (a)} schaduwboekhouding.

In het najaar van 2003 heeft de rijksoverheid een viertal kansrijke zaken geselecteerd en aanhangig gemaakt bij de civiele rechter. De selectie is gemaakt en de processen zijn gevoerd onder verantwoordelijkheid van de betrokken opdrachtgevende departementen. Wel is de selectie en de afstemming over het verloop van de processen door mijn departement gecoördineerd. Daarbij is telkens ook afgestemd met andere overheidsopdrachtgevers die schade van prijsafspraken verhalen, zoals de Stichting Regres (namens 70 gemeenten), de Unie van Waterschappen, een drietal grote gemeenten en enkele provincies. Alle overheden samen hebben 1000 zaken geselecteerd uit de schaduwboekhouding waar volgens hen aanzienlijke en bewijsbare schade is geleden door prijsafspraken/kartelvorming in de bouw. De totale potentiële claims bedragen ongeveer € 150 miljoen.

De proefprocessen laten nog geen inhoudelijke voortgang zien. In eerste aanleg heeft de civiele rechter zich niet bevoegd geacht om over zijn bevoegdheid te oordelen. Dat betreft twee uitspraken waartegen bij het Hof hoger beroep is ingesteld. Zeer recent is de Raad van Arbitrage tot een uitspraak gekomen: hij acht zich wel bevoegd. Over de schade is tot nu toe in geen enkele zaak gesproken.

De NMa kan bij het opleggen van boetes rekening houden met betaalde schadevergoedingen aan benadeelde partijen. Tijdens de versnelde procedure voor de GWW-sector heeft de NMa dit concreet gemaakt door een boetevermindering in het vooruitzicht te stellen wanneer bouwbedrijven een bijdrage betalen aan een collectieve regeling met de overheidsopdrachtgevers (Tweede Kamer, vergaderjaar 2002-

2003, 28 244, nr. 89). Naar aanleiding daarvan is er door de betrokken overheidsopdrachtgevers (rijksoverheid, Stichting Regres, IPO, UvW en drie gemeenten) gezamenlijk overlegd met Bouwend Nederland over de haalbaarheid van een collectieve regeling van de schade. Vanaf het begin was de inzet van de kant van de overheden dat er een substantieel bedrag op tafel zou moeten worden gelegd om tegemoet te komen aan de geleden schade die in principe moet worden vergoed.

Er is verkend of via een schikking een zodanig bedrag op tafel kon komen dat hiermee de kosten kunnen worden vermeden die onvermijdelijk aan terugvordering zijn verbonden en dat redelijkerwijs voldoende is in het licht van het principiële punt van genoegdoening. Na enkele rondes is in een bestuurlijk overleg met alle betrokken overheidspartijen en Bouwend Nederland een schikkingsvoorstel besproken. Dit voorstel was onder voorbehoud van goedkeuring door het kabinet en de bestuurscolleges van de betrokken overheden en Bouwend Nederland. Bouwend Nederland was bereid tot een inspanningsverplichting voor een schadevergoeding van € 50 miljoen en een bijdrage van € 15 miljoen aan het toekomstgerichte PSIB-programma. De overheden zouden niet alleen de lopende procedures beëindigen, maar ook geen andere procedures meer starten voor zaken waarover voor 1 januari 2003 prijsafspraken zijn gemaakt.

Dit schikkingsvoorstel is op 4 maart 2005 in het kabinet besproken. Het kabinet geeft alles overwegend de voorkeur aan de voortzetting van de proefprocessen conform de eerder afgesproken gedragslijn. Schikken zou alleen in overweging kunnen worden genomen indien er sprake zou zijn van een adequaat voorstel met betrekking tot de hoogte van het bedrag en het risico dat overheidspartijen lopen. Het kabinet heeft het schikkingsvoorstel op deze beide punten als niet toereikend beoordeeld.

Concluderend handhaaft het kabinet de eerder aan u toegezonden gedragslijn met betrekking tot het verhalen van schade. Zoals gemeld in de brief van 11 juli 2003 stelt het kabinet, afhankelijk van de uitkomst van de proefprocessen, de vervolglijn vast.

Hoogachtend,
de Minister van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

Art. 10 (2) (a)

Sybilla M. Dekker